מוסף על המשמר
מס' 18 (900)
29 באפריל 1988
י"ב באייר תשמ"ח

אביר המצלמה

כבר ארבעים שנה הוא מתעד עבורנו את ההיסטוריה. בסיני או בגולן, בעיר העתיקה או בלבנון. תמיד בקו האש תמיד בלב האירוע, בכל מקום ברגע תנכון.

„אנו אחים במסדר של שוטים", הוא אומר,* הדוהרים אל זירת הקרב כדי להביא את אימי המלחמה היישר לחדר המגורים שלכם, שם תוכלו לצפות בטלוויזיה במלוא הנוחות והבוטחה, ממעמקי כורסותיכם.

„איש מאתנו לא ביקש מעולם, שיודו לו על המלאכה. אנחנו אוהבים אותה. היא מנפחת את האגו שלנו והיא מופלאה באווילותה. אנחנו יודעים מה אנו עושים וגם עליכם לדעת זאת. ברי לנו – למרות שאנו מעדיפים שלא להאמין בכך – שהתצלום הבא שנצלם בזירת הקרבות עלול להיות התצלום האחרון שלנו".

לא רק בשדה הקרב; גם במעברות ובהתיישבות חדשה, וכשמגיעים עולים, ובין מנהיגים ופוליטיקאים. דוד רובינגר מקפיא רגעים ומצבים ומוסר לנו אותם באיכות נדירה. תצלומיו מעבירים אלינו את רוח הדברים, את המהות הפנימית של המצולם. יש בהם אותו משהו שקשה להגדירו, המבדיל בין „סתם קשקוש" לבין מעשה אמנות, בין סתם צילום לבין צילום שגורם לחוויה ולהתרגשות.

* מתוך רשימה ב„ג'רוסלם פוסט"

דוד רובינגר נולד בוינה ב־1924 ועלה לארץ־ישראל. ב־1939 במסגרת „עליית הנוער".

בשנותיו הראשונות בארץ שהה בקיבוץ ובגיל 18, בזמן מלחמת העולם השנייה, התגייס לצבא הבריטי.

לאחר שעבד כמה שנים כצלם עצמאי הוזמן ב־1951 להצטרף כצלם למערכת השבועון „העולם הזה". ב־1954 נקרא לביצוע משימה ראשונה מטעם „טיים" ו„לייף": סיקור משפט קסטנר־גרינוולד.

מאז סיקר דוד רובינגר כמעט כל אירוע בעל חשיבות בתולדות המזרח התיכון בשביל „טיים" ו„לייף".

רובינגר, כפי שצילמה עליזה אורבך

בסאם שקעה, 1980

צנחנים מול הכותל, יוני 67. התצלום שהפך לחותמת של רובינגר

„אני סבור שעלינו להתייחס לכל צילום וצילום שאנו מצלמים כאל משימה ראשונה במעלה. שומה עלינו לראות את מטלת הצילום לא כעניין של הכנת תמונה שתשתרע על פני טור אחד או יותר בגיליון השבוע הבא של „טיים" אלא כתפקיד תמידי של תיעוד ההיסטוריה"

דוד רובינגר

אבלים בסכנין, 1976

גולדה מאיר ומארק שאגאל

נער עיוור לומד אהבת מולדת על הבליט

הצילומים מתוך „עד לתקופה"
בהוצאת „כתר" וידיעות אחרונות

כתובת המערכת:
"על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לזר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות
■ חיקוי עלוב לרדיו — עיתונות פלסטינית בימים אלה — מאת גוגה קוגן 4
■ יש לך פה עניין עם פועלי קבלן — עובדים בלתי מאורגנים בחמונים — מאת גבי בשן 6
■ צער בעלי־חיים — נגד ניסויים בחיות מעבדה — מאת ורד לוי 8
■ היעדר השקט, הקדרות והאימה — בעקבות משפט דמיאניוק — מאת חנה איש־הורביץ 10
■ שבע מחלפות ראשו — מצוקת פועלי "שמשון" — מאת אבשלום קווה 11
■ ה"לייקרס"? אולי בשנה הבאה — פלייאוף ב"N.B.A — מאת שלמה גלזר 12
■ הנערים שבחבורה — נערי רפול — מאת טלי ברזילי־זוננפלד 14
■ שעתם הקשה של המתונים — ראיון עם איש המפד"ל משה בר־נר — מאת אריה פלגי 18
■ סוד הקסם הפשיסטי — ראיון עם פרופ' זאב שטרנהל — מאת א.ב. יפת 20
■ קוברא ולא נחש — שרבוטי אלשינסקי 28
מדורים וטורים
■ שלום־בית — מאת חיה יוסף 17
עודד ליפשיץ – 2; גגו – 2; אברהם שרון – 2; יעקב לזר – 3; זאב צחור – 3; עלי אלון ויואל דניאלי – 3; חנה איש־הורביץ – 16; שמואל בונים – 16
■ כל יום (עיצוב: רחל דביר) 22־27
■ בשער: תמרור אזהרה
עורך גרפי השבוע: יאיר קפלן

עמוד הקלון

בשם כל הניצולים

שיבקש סליחה – עו"ד שפטל

יורם שפטל, העורך ששימש כסניגורו של איוואן האיום, אחרי המשפט הוא לא עוד אותו אדם שהיה לפניו. עד עולם הוא יזוהה בתודעה הקולקטיבית של המדינה כמגינו של מלאך המוות (במידה שלמוות יש, אכן, מלאך). האיש, אשר שימש בתפקיד ארור וכפוי־טובה זה, אינו יכול להצדיק בשום נימוק את עובדת היותו סניגורו של השטן מטרבלינקה.

עם הרשעתו של מרשו חייב יורם שפטל לאלפי בני־אדם, אשר ניצלו מן התופת, הסבר והתנצלות. הסבר על הטעמים שהביאו אותו להסכים למלא במשפט זה תפקיד של סניגור, והתנצלות — על הדרך בה בחר למלא את תפקידו.

לבד מהסבר ומהתנצלות, מן הראוי שיורם שפטל יחזור בו מן הדברים שהשמיע עם הרשעה: "ניצולי השואה הוסתו במשך שנה שלמה על־ידי אמצעי התקשורת לזעוק נגד הנאשם וליצור סביבו אווירת לינץ'".

מה שמקומם כל־כך בדמותו של הסניגור וממאיסו על הציבור הוא האופן בו מילא את תפקידו: קר, יבש, יהיר. בכל מהלך המשפט הלכה דמותו של האיש וקיבלה בעיני את איכותם האנושית הירודה של הלוקים בשרירות־לב, הניחנים בסגולה האופיינית כל־כך של צביעות שקופה, עטופה בקרום קשיח, אטום, של העדר משוא־פנים, כביכול.

עכשיו, רגע לפני היעלמו אל אפלוליתו של אולם בית־המשפט או, לחילופין, אל מרתפי השכחה, שיקום, יסביר, יתנצל, ויבקש סליחה.

● **אברהם שרון**

מלה רעה

כשיעצרו אותי

זה יכול לקרות גם לי. יבואו ויעצרו אותי. קודם המשטרה, ל־24 שעות, ואחר־כך השופט יאריך את המעצר לעוד עשרה או חמישה־עשר יום. בית המשפט ייענה לבקשת המשטרה ויאסור על פרסום פרטים כלשהם על העבירות המיוחסות לי, מלבד ציון העובדה שמדובר בעבירות ביטחוניות חמורות.

לא יתנו לי להיפגש עם עורך־דין, ויחקרו אותי. אולי יפעילו עלי בחקירה את אותו "לחץ פיסי מתון", שכבוד השופט לנדאו התיר, בדו"ח המפורסם של הוועדה שעמד בראשה בפרשת השב"כ, להפעיל על נחקרים החשודים בעבירות ביטחוניות.

במהלך החקירה יהיה, או לא יהיה, בידוי ראיות ופיברוק עדויות. אני אטען בחקירה שאני חף מפשע, ושאין כל קשר בין דעותי הפוליטיות לבין צל של פגיעה בביטחון המדינה. אנסה להסביר שאני אזרח נאמן ופטריוט מסור, לא פחות מאנשי המחנה הלאומי. אני אסביר שדווקא בשל מגעי עם ערבים, במשך שנים רבות, סייגתי עצמי מרצון באלף סייגים ונזהרתי, כמו מאש, שלא לחרוג מהמותר בתחום הפוליטי והעיתונאי. זה לא יעזור לי, ומישהו יזרוק לי שכבר היו דברים מעולם, ומישהו יזכיר את אודי אדיב, או אפילו את ישראל בר. יכול להיות שבחקירה אני אשבר ו"אודה" במה שמייחסים לי ולא עשיתי, והחוקרים יהיו נחמדים ויתנו לי תה וממתקים וישלחו אותי לנוח. אחר־כך, בבית־המשפט, ייתכן שלא יבדקו יותר מדי את מה שפוברק נגדי ואני אמצא אשם, אורשע ואשלח לכלא.

טוב שעיתונאים ושמאלנים ילמדו את הלקח

בינתיים, בחוץ, אחרי שיוודע דבר מעצרי, לא יקרה הרבה.

בני משפחתי יפעלו למעני, וגם ימחו ויפגינו ויטענו שאני חף מפשע. כמה מידידי, עיתונאים ושאינם עיתונאים, יאמינו בחפותי וינסו לפעול למעני, אבל זה לא יזיז כלום לאף אחד וגם הם יישברו ויפסיקו. באגודת העיתונאים ימשיכו לדון בהסכמי השכר הבאים, ואולי יפרסמו מחאה פושרת נגד מעצרי.

רבים אחרים יגידו שאם עצרו אותי יש בזה משהו, שאין עשן בלי אש, ושלא עוצרים עיתונאי בלי סיבה, ורשויות הביטחון יודעות מה שהן עושות. יגידו שאני בחור טוב עם כוונות טובות, אבל יותר מדי מתלהב. יזכירו שנסעתי לרומניה, למפגש עם פלסטינים, וגם סיקרתי כעיתונאי את מבצע "ספינת השיבה". בשיחות פרטיות, ופה ושם גם בידיעות המצונזרות שיופיעו בעיתונות, יהיו רמזים על־כך שבאמת קשה לדעת על מה דיברו במיפגשים האלו ואולי, עם או בלי כוונת זדון, חציתי את גבול האסור. יהיה גם מי שיגיד שבכלל טוב שהעיתונאים והשמאלנים ילמדו את הלקח, וידעו לאן מובילה הדרך הנלוזה הזאת שבה אני ושכמותי הלכנו.

יהיה ויכוח בין אלה שיגידו שסופם של שכמותי הוא בהכרח פגיעה בביטחון אם לא בגידה ממש, ובין כאלה שיגידו שאף־על־פי שאני אשם במה שאני אשם, אין בהרשעתי כדי להטיל דופי בציבור שלם השייך לזרם פוליטי מסוים...

אני אמשיך לשבת, ולאט־לאט יצטרפו אלי רבים מעמיתי למקצוע העיתונאות שדעותיהם קרובות לשלי. אלה שיישארו בחוץ ילמדו את הכללים החדשים במשחק שבין השלטון לתקשורת ויתבטאו בהתאם. אחרים, שלא יצליחו להשלים עם המגבלות המחניקות ויחששו להפר אותן — ינטשו את המקצוע. כשאצא מהכלא, גם אני לא אעז לפתוח את פי פעם נוספת, ואם אכתוב — אכתוב כמו כלבלב פודל מאולף. מדי פעם, כשאעמוד על רגלי האחוריות ואכשכש בזנבי, מישהו מאלה שיזמו את מעצרי והביאו להרשעתי — יזרוק לי עצם.

טור זה מוקדש לרוני ויעקב בן־אפרת, עיתונאים מ"דרך הניצוץ" שנעצרו, לאדם קלר, עיתונאי שנעצר לחקירה, לנאהיד נאזל, עיתונאית פלסטינית, שנעצרה במעצר מינהלי לחצי שנה, לעיסאן עבדאללה, כנ"ל, לשאר העיתונאים הפלסטינים שנעצרו, לאלה שגורשו, ולעיתונים שנסגרו במזרח ירושלים.

הטור מוקדש, בהרבה אהבה ורחמים גם לכל העיתונאים הרבים, והשוטים, שחושבים שלהם זה לא יכול לקרות!

● **עודד ליפשיץ**

עם סגולה

עיסקת טיעון?

יש דברים שצריך להגן עליהם גם מפני הנטייה המורשתית שלנו לחטט בקרביים של עצמנו. כך, למשל, מערכת המשפט. אבל לפעמים הדברים צועקים מעצמם.

הקסטה המפורסמת של הסי.בי.אס., שבה רואים שלושה חיילים מתעללים דקות ארוכות בילדים ערביים שוכפלה, כידוע, בעשרות עותקים, היא מסתובבת בחוגים שונים (אגב, בזהירות, יש בעיות קופירייט). כמה שניות ממנה ראתה כל הארץ בטלוויזיה ומה שניסו להעלים ממיליוני צופי "מבט" ראו עשרות אלפים בהקרנות פרטיות וציבוריות ברחבי הארץ.

משה אלפרט, הצלם, עשה עבודה מקצועית להפליא. אין כל בעיה לזהות את אחינו גיבורי התהילה המתעללים בשני נערים ערבים. כל הסיטואציה מתועדת כולל הזמן, המרחב, מידת הסיכון של לוחמינו הנועזים, רמת הדבקות במשימה ואפילו הרקע המיידי. הצילום הוא תיעוד ועדות שאין מהימנים מהם. לא חסר מרכיב הזעם, אפשר לשקלל אפילו את מרכיב התסכול, כמו את הנטייה לסדיזם. הכל פורץ מהקסטה לנוכח כולנו, כולל השופטים הצבאיים.

אז למה נזקקה כאן התביעה לעיסקת טיעון?? ככל שלמדנו עיסקת טיעון היא מעין ויתור חלקי של התביעה במשפט שבו קשה לה להוכיח מעשה פשע. בתמורה לנכונות הנאשם להודות במה שקשה לתביעה להוכיח, היא מורידה את חומרת סעיף האישום.

במקרה שלפנינו מעשה הפשע מתועד עד כלי הותר סדק של ספק. אולי מישהו מוכן להסביר מדוע הציעה התביעה עיסקת טיעון וויתרה על סעיף התעללות המוכח בעליל?

סלבריטי

מבוקש – מאיר שלו

מאיר שלו כתב רומן רוסי (זה שם הספר) על האבות המייסדים של המושב. מברוק. איך אנחנו יודעים? איך לא? ליווינו כל שלב, כולל ההתבודדות שלו במשכנות שאננים, בלב ירושלים, נסיעותיו לעין חרוד ונהלל לפגוש את גיבורי העלילה שלו וחרדותיו לאחר הגשת הספר להוצאה.

כל זה עוד לפני שראינו את הספר. אני מרשה לעצמי לנחש, לפני שקראתי את הספר, וללא כל קשר לרמתו, שהספר יזכה להרבה תשומת לב. "סוף ציטוט", "מצב הרוח", "זה הזמן" יתחרו ביניהם על הסיכוי לארח את המחבר ומוספי סוף השבוע יתרמו לתהודה, שהיא תפוצה, שהיא שיחת ליל שבת, שהיא מהדורה נוספת ותהודה נוספת וחוזר חלילה.

אולי מגיע לו, אולי מגיע לספר. ובכל זאת אי־אפשר להימנע מהרהור על היתרונות שמקנים חברים בתקשורת. מי שעוסק בכתיבה קשור לקהל קוראים שקשור, מסתבר, למעגל מפרסמים שקשור לחברים.

אם יש כאן ביקורת היא אינה מופנית למאיר שלו. הוא בעל עניין. אבל כלי התקשורת, מה גם הממלכתיים שבהם, מחוייבים לזכור שבצד מקורבים יש ראויים שאינם דווקא סלבריטי ושיש חיים גם מחוץ לבתי הקפה של ירושלים תל־אביב.

● **זאב צחור**

דין וצדק

4 קושיות לסוף שבוע

1 כמה זמן ייקח, עד שבמקום להעמיד לדין את החייל המכה שגיא הרמז יובא לפני שופט דווקא הצלם שהנציח, משה אלפרט, והאם גם במקרה זה יטרח מישהו להציע עיסקת טיעון שתסתיים רק במאסר על תנאי?

2 לכשיועמד משה אלפרט לדין, האם גם אז יקפוץ אב בית הדין בסערה ממקומו ויגיד: "הלוואי והיינו חוסכים את המשפט הזה", או שיחייך מתחת לשפמו (אם יהיה לו) ויגיד: אשרינו שהגענו לרגע?

שמח וטוב לב. הרמז (באמצע). סערת הרגשות חלפה

3 האם יסכים רון בן ישי להעיד גם לטובתו של הצלם משה אלפרט, או שאולי יסרב כי גם הוא, במקום החיילים, אילו היה יודע שאלפרט מצלם, היה מרסק לו את המצלמה באותה אבן בה היה מכה את הערבים "מכות רצח"?

4 האם, באותו הקשר, ליאו ספינק (ספידי) מזכיר חברת התעופה "על ניר", שסירב להטיס את משה אלפרט במטוס החברה, בטרם יספק לו הלה הסברים נאותים, היה נוקט בצעד דומה גם כלפי אסיר כיתרת הגנן שסיים לרצות את עונשו בגין הריגת סטודנט במכללת חברון, או אחר שטרם הועמד לדין בגין הריגת נערה בבית הספר בעזה? האם גם מאלה היה מבקש ספידי הסברים, או שמא טיסתם מותרת מראש?

● **לזר**

קווים מקבילים

/יובל דניאלי

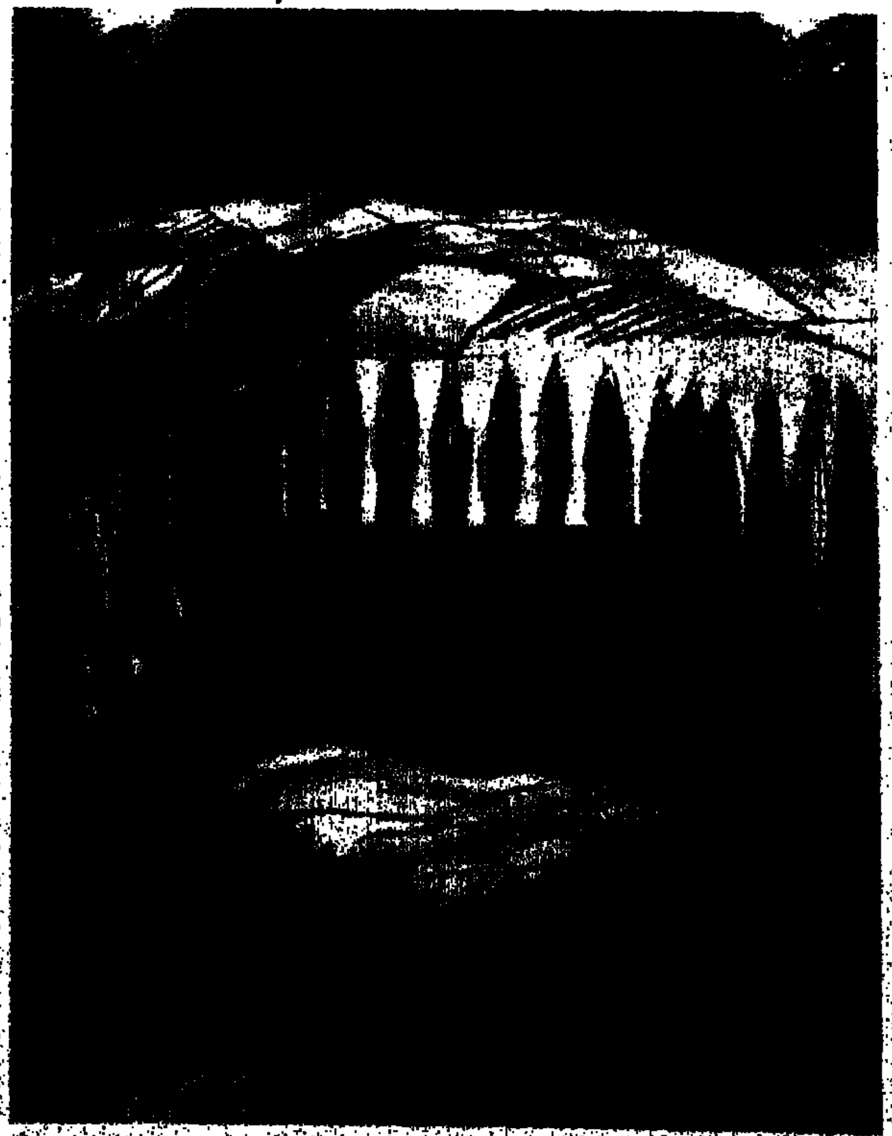

אבלי כל העולם - התאחדו

אבלי כל העולם - התאחדו
קומו ונתקוממה
נגד הכובש הזר
אשר פלש אל עריננו
וכפרינו
חטף את בנינו
ובחורינו
עטף את שדותינו
שחור

אבלי כל העולם התאחדו
נגד השלטון הזר
אשר השתלט על לבנו
השחית את שמחתנו
מילא את חיינו
שכול

אבלי כל העולם - התאחדו
קומו ונפרוק את העול

עלי אלון

AS-SENNARA
אל סינארה

جريدة يومية سياسية

THE DAWN
AL-FAJR
JERUSALEM PALESTINIAN WEEKLY
THE ONLY ENGLISH LANGUAGE NEWSPAPER PUBLISHED IN THE OCCUPIED TERRITORIES

חיקוי גרוע של הרדיו

מאת גוגה קוגן

העיתונות הפלסטינית ממשיכה לתפקד בתנאים בלתי אפשריים: צנזורה דרקונית, מעצרים מינהליים וצווי ריתוק לעיתונאים, סגירה ואיסורי הפצה. הלחץ כפול: השלטון הישראלי רוצה למנוע פרסום, בעוד הרחוב הערבי מתרעם על אי־פרסום.

„הכלא, תמיד הכלא. אם תצא לרחוב, הכלא ממתין לך, ואם תישאר בבית, הכלא ממתין לך. ושם מעבר לגשר (הירדן) כלא עצום, כלא גדול..." כך אומרת נואר מהעיר שכם לאחיה עאדל, מבכירי הכותבים בעיתון מזרח־ירושלמי, בספרה של סחר ח'ליפה „החמניה" שהופיע לפני שנה בעברית.

חופש העיתונות שלנו, להווי ידוע, נעצר בימים אלה ליד שער מנדלבאום הדמיוני, הקיים עדיין לצורך זה בכניסה לירושלים המזרחית. איך מתנדף החופש הזה בדרכו מבית אגרון, מבצר העיתונות הירושלמי, עד רחוב סאלח־א־דין, סביבתם הטבעית של רוב עיתוני הגדה המערבית, אינו סיפור מרטיט לבבות. זהו סיפור פשוט, של צנזורה שרירותית המופעלת על־ידי אדם אחד, חריף מאוד, שאינו משאיר פתח כלשהו, אפילו חריץ קטנטן להאשימו בליברליות יתר. בזמנים כאלה, בייחוד בזמנים כאלה, הוא מקפיד על כל תו ותו. ותו השעה: לא לתת להם, לעיתוני השטחים, לפזול, אפילו ברמז, לעבר מה שקורה בשטח.

המיתקפה על העיתונות הפלסטינית בשטחים הכבושים נעשית, ללא ספק, בלי כסיות משי או, אם תרצו, ביד ברזל עם כסיית משי. היא מתנהלת באמצעות מעצר עיתונאים, איסור הפצה זמני או מתמשך של העיתונים וסגירה לצמיתות שהיתה צריכה, אבל אינה מעוררת מחאות מיוחדות מצד העמיתים הישראלים. כי באינתיפדה כמו באינתיפדה, אנחנו והם נמצאים משני עברי המתרס. וההתנכלויות, יישארו רק אצלם ולא יגיעו אף פעם אלינו.

אך אל יתהלל מרפיס כמפתח — סגירת ביטאון רק"ח, „אל־איתיחאד" היומון היחיד בערבית בישראל, אינו אקורד בודד המתרחש בנצרת הרחוקה שנות אור. „נורמות המשטר הצבאי מהגדה והרצועה גולשות לתוך ישראל" — אומר דני רובינשטיין. ואמירה זו מתאימה היטב למה שקורה ועוד יקרה בשטח העיתונות.

אך זאת אופרה אחרת. לעיתונות הפלסטינית, אשר מאז תחילת האינתיפדה, הולכת ונחנקת, אין שום סיכוי להיות עתונות, ואם תרצה להיות כזאת סיכוייה טובים למצוא עצמה באחד „האנסארים" אשר הנצו לאחר הגשמים האחרונים. „האיזון העדין שהיה קיים בין חירות הביטוי בצל הכיבוש לבין המחוייבות הלאומית הפלסטינית והכלל ערבית" (כפי שכתב יוסי אמיתי בעבודת מחקר שלו, „עיתונות תחת כיבוש") הופר ללא היסוס וללא תגובה הולמת מצד אבירי חופש העיתונות בישראל.

עיתונות בין פטיש לסנידרה

העיתונות הפלסטינית הרואה אור בירושלים המזרחית הצטיינה מאז ומעולם „בכושרה להתאים את עצמה לתמורות המדיניות וההברתיות שהתחוללו סביב הקהילה הערבית הפלסטינית..." כך, לפחות, טוען אמיתי. המחקר מתייחס לתקופה שבין 68 ל־77 תקופה לא סוערת וללא מרידות. האם הדבר תקף גם היום, אחרי ההתנערות?

עלי יעיש, עורך א־שעב, אומר: „אנחנו היום לא עיתונות, אנחנו העתק גרוע של הרדיו. אנחנו לא יכולים לסקר את השטח משום שהעיתונאים שלנו לא יכולים להגיע למקומות שבהם מתרחשים האירועים. הם יכולים להיעצר לא רק בגלל שהם עיתונאים, אלא בעיקר מפני שהם פלסטינים. כמו כל איש ברחוב הם נתונים להטרדות".

יעיש, אדם צעיר, אשר למד סוציולוגיה בביר־זית, ובלילות עבד בעיתון שהוא בבעלות אביו, נכנס לנעלי העורך אחרי גירושו של הכתב הראשי אכרם הניה, היום הוא מעבר לייאוש. „אנחנו נראים עכשיו כמו ביטאון של השלטון, לא אומרים את האמת משום שלא נותנים לנו. פוסלים לנו כ־20 קטעים כל יום".

יעיש מספר כי רק מעיתונו נמצאים במעצר שבעה עיתונאים, והוא עובד עם שישה שנותרו לו, ומנסה להכשיר כותבים חדשים, צעירים. עיתונאי אחד, שהיה בדרכו לסיקור, למשל, הוכה על־ידי סיור של המשטרה. „לא פרסמתי את זה, מסרתי את הידיעה לעיתונאים ישראליים ורק אחרי 4 ימים נתנו לי אישור לפרסם. אתה רואה, אדם שעובד אצלי לא יכול לפרסם מה קרה לו. הימין אצלכם אומר שאנחנו מסיתים — המצב הוא המסית!"

הלחץ עליו כפול: מצד השלטון, בדמות הצנזור, ומצד הרחוב הערבי אשר מתרעם עליו שהוא לא מפרסם מה מתרחש, כמו בפרשת התפטרות השוטרים. רק אחרי 3 ימים נתנו לו לפרסם ידיעה בנדון.

הצנזורה עליו היא, בהגדרתו, „לא אינטליגנטית, ללא היגיון. פקיד קטן שחושב עצמו למושל ופוסל למעטים דברים ללא הצדקה. דוגמא אחת, הממחישה את הכלל: ערב יום השואה, כתב יעיש מאמר מערכת על ההתקוממות בגטו ורשה, שלא אושר לפרסום. „אולי הוא חשב ששמת התקוממו ערבים?" הוא שואל באירוניה. המאמר לא עושה השלכות לאקטואליה, הוא מדבר באופן כללי בפיסקה בודדת, על הצורך של העמים לשחרור. הצנזור חד־העין, תפש מייד שזאת קריאה להתקוממות..."

עיתונו של עלי יעיש הוא עיתון משפחתי. אביו, לפני 67, ערך עיתון בשם „על ג'יהאד" והיה בסכסוך עם השלטון הירדני. אך לא היתה צנזורה, לדבריו, המצב היה טוב. היום נוסף לפסילות, אין גם פרסומת, כי הכל סגור, ואפילו אלה שאתם היה לו חוזה פרסום שנתי ביקשו להפסיק. יש כאלה שאמרו לו שישלמו, מפני שהתחייבו, אבל שלא יפרסם. הוא מפסיד כ־5,000 דולר לחודש, ועל מנת להחזיק מעמד הוא מצטמצם כל הזמן, מפטר פועלים ובמו ידיו מתקן את מכונות הדפוס. הלחץ הוא גדול, בעיקר הלחץ הנפשי, משום שאין הוא יודע מה ילד יום. מתי יגיע צו הסגירה, או מה ישים במקום הידיעות שנפסלו. הצנזורה, כידוע, אוסרת על השארת כתמים לבנים.

מערכת א־שעב שוכנת בבניין ישן, מסביב המולה רבה של אנשים באים ונכנסים, אבל המשרדים מיושנים וצפופים מעידים על עיתון דל־תפוצה. עיתון פלסטיני שעובד על זמן שאול.

מותר לפרסם בנאליה

העיתונות הפלסטינית היא, ללא ספק, עיתונות מגוייסת במובן הטהור של ההגדרה. כל עיתון מבטא קבוצה או זרם פוליטי ומאחוריו עומדת הכוונה הכללית לקדם את העניין הפלסטיני.

מוחמד דחייקה, עורך וכתב ב„אל פאג'ר", רק בן 24 ולמד את מקצוע העיתונות בשטח, מאז שהיה סטודנט למדעי המדינה בביר־זית והיה שולח ידיעות על הנעשה באוניברסיטה.

כעיתונאי, הוא נמצא בחשש מתמיד, שכל רגע הוא עלול להישלח למעצר בפועל או מעצר מינהלי או מעצר מכל סוג אחר הנהוג כלפי האוכלוסיה עמה הוא נמנה. אם קורה משהו והוא ניגש לכסות את האירוע, קודם כל הוא בודק אם יש נוכחות של עיתונאים ישראלים או מחו"ל. אם אין, זה אומר צרות, והוא מסתלק לפני שישימו עליו יד. תחת אפורת המגן של העיתונאים הישראלים הוא מרגיש יותר בטוח. בלעדיהם הוא מעדיף לעמוד מרחוק. תעודת עיתונאי, איננה תעודת ביטוח.

„אני מרגיש שאני עובר במשהו לא־חוקי", הוא אומר, „אולי יעצרו אותי בגלל שאני עיתונאי, אולי סתם משום שאני עובד־אורח פלסטיני". ביום שישי, לאחר אירועי ביתא, ניסה להגיע לאיזור עם אנשי נ.ב.ס. „היינו על הגבול בין שני הכפרים, לא נכנסנו לאיזור הסגור. פתאום הגיע ג'יפ עם חיילים, עצרו אותנו יחד עם הנהג הישראלי, ולקחו אותנו לביה"ס בביתא. יותר מאוחר שחררו אותנו, אבל לא החזירו לי את תעודת העיתונאי. אמרו לי שאקבל אותה בבית אגרון. לכתבים הזרים לא עשו דבר, אבל אני, כיוון שאני מ„אל פאג'ר" וערבי, עכשיו אין לי תעודה".

פעם נוספת תפסו אותו יחד עם כתב „הארץ" אורי ביר. שוטר שאל אותו למה הוא רץ, הוא אמר לו שאינו רץ, שהוא הולך לתומו. אז השוטר אמר לו שהוא שקרן, והיכה אותו. לקחו אותו למגרש הרוסים וכאשר התברר שהוא עיתונאי, לא רצה מפקד המקום להתנצל על שחטף מכות מהשוטר שעצר אותו. בדצמבר, עם תחילת המהומות, באו לביתו ב־4 בבוקר, אנשי מג"ב ולקחו אותו קשור ידיים ועיניים. בדרך אל התחנה קיללו אותו ונתנו לו מכה ששברה לו את האף. יום שלם החזיקו אותו וחקרו על מעשיו בעיתון. חשבו שהוא ממארגני מסיבת העיתונאים על המרי האזרחי. הטלפון שלו היה מנותק ארבעה חודשים וכאשר ביקש תיקון מ„בזק" נענה שהוא יתוקן כאשר יפסיק לזרוק אבנים. רק לאחר שנכתב על הדבר ב„ג'רוסלם פוסט" תוקן הטלפון באורח פלא. זאת, לדעתו, דרך עקיפה על מנת ללחוץ עליו, הם יודעים כי הטלפון הוא מכשיר עבודה עיקרי עבורו.

גם במשרדי „אל פאג'ר" הטלפון היה מנותק כמעט חודש שלם. מספר עיתונאים מעיתונו נתונים במעצר: נבהאן חרישה, בכלא לאחר שהיה מרותק חצי שנה לכפרו ולפני כן היה במעצר מינהלי. כתב בעזה, חסאן וחידי, סגרו את המשרד לשנה. הוא חולה לב שאינו מקבל אישור לצאת לחו"ל לטיפול. כתב אחר, מאיזור ג'נין נעצר באשמת הסתה. חאתם עבדל קאדר וריאד ג'ובראן, נעצרו ברחוב בדרכם למשרדי הצנזורה עם חומר מהמערכת. השוטרים, שלא מבינים ערבית, חשבו שהם מחזיקים כרוזים. „לעבוד ב„אל פאג'ר" זה לא נעים, שומעים את השם ומייד אומרים שזה פת"ח".

גם מהצד הערבי הם סובלים מלחצים. אנשים שהרסו להם את הבית או עצרו את הבן, באים אליהם בטענות למה הם לא מפרסמים עובדות אלה. הם צועקים עליהם שהעיתונאים הישראלים יותר טובים, כי הם מפרסמים את מה שקורה. הם לא מבינים מה עומד מעליהם ומונע את הפצת המידע.

דחייקה עובר היום לעבוד עם הרשתות הזרות, משום שזה יותר בטוח, והוא זוכה להגנה מוצקה יותר מאשר להיות עובד של „פאג'ר". הוא צריך להצטופף בצילם של הזרים, אחרת בסופו של דבר דינו יהיה כמו זה של עמיתיו אשר לאט לאט נעלמים בגלל זהותם הכפולה: עיתונאים וגם פלסטינים.

בדיכאון לפני הסגירה

איברהים קרעין, עורך „אל אודה" שרוי בדיכאון. יום לאחר חיסולו של אבו־ג'יהאד מצב רוחו קודר ונוסף לכך הוא מחזיק ביד את מכתבו של הממונה על המחוז, אלי סוויסה (איש ש"ס) המבשר לו כי בגלל היותו עיתון הממומן מכספי אש"ף הוא ייסגר החל מה־1 במאי.

זה אקורד אחרון לאחר שחמישה מתוך תשעה חברי הנהלת אגודת העיתונאים הפלסטינים נעצרו, לאחר שסגרו את המשרד הפלסטיני לידיעות של ריימונדה טאוויל (בו הוא היה שותף) והיא עברה לפריס.

עכשיו סוגרים גם אותו ואין הוא סומך לא על בתי המשפט הישראלים ולא על גורמים אחרים שיצילו אותו. הוא מסיים משום שהוא מכיר היטב שלגביו הנורמות הן שונות. לדעתו, במקום לראות את העיתונים כמקור הסתה, היו צריכים לראות אותם כאחד האמצעים לחיזוק הדו־קיום. אבל השלטון, כנראה, לא רוצה לא זה ולא זה", רק עיתונות שנוחה להם, כדי שהעולם יחשוב כי יש כאן דמוקרטיה, מין חלון ראווה שבו לא כותבים כלום על המצב המסוכן. אנחנו היינו הראשונים שפרסמנו ראיונות עם ישראלים, על מנת שעמנו יכיר אותם". גם מאמרים שלמים מהעיתונות הישראלית הוא פרסם, ובכך תרם להבנה הדדית. כך הוא רואה את הדברים.

הצנזורה פועלת ללא קריטריון אחיד. „איך שהוא קם בבוקר" הוא טוען. תמונות ומאמרים שמופיעים בעיתונות היהודית, לא נותנים לפרסם אצלו, ומתוך 10 כתבות בקושי מאשרים לו אחת. „לך תעשה עיתון בתנאים כאלה, הרי זאת בדיחה עצובה".

לא נדבר על דמוקרטיה

עותמאן חלאק עורך „אל נהאר" הנחשב לתומך ירדני, הוא אדם המדבר במתינות והופעתו כשל ג'נטלמן אנגלי. למרות נטיות עיתונו, יש לו אותן בעיות עם הצנזורה כמו לכל עיתון רדיקלי אחר. בשביל הצנזור אין הבדלי גוונים, הוא לא מכיר בניואנסים. „קצת ילדותי לקבוע שהצנזור עושה הבדלות בין העיתונים", ברמז לדיבורים הפוליטיים הוא אומר. „אנשים מסויימים רוצים להיות יותר פטריוטים בעניין הפלסטיני, ולכן יכולים לטעון כי לעיתון שלי עושים הקלות. זה לא נכון ואני מתבייש שאומרים דבר כזה".

הטיפול לו הוא זוכה מהצנזורה שווה והדיקני באותה מידה כמו של העיתונאים הרדיקאליים יותר. לדבריו, היה הסכם שכל מה שנכתב או פורסם בעיתונות הישראלית לא צריך צנזורה, כל זה לא קיים היום. האינתיפדה החמירה את המצב והוא מנסה לתמרן בין נטיותיו המתונות, לבין המצב ברחוב. העובדה שהעיתונים הפלסטיניים מתפרסמים בירושלים המזרחית, שהיא שטח שעליו חל החוק הישראלי, איננה מקנה להם שום הגנה מיוחדת כפי שקיוו שיקרה. הסטנדרטים לגבי העיתונות הפלסטינית שונים מאלה של העיתונות הישראלית ולכן, אין כאן מקום לדבר על דמוקרטיה משום שזאת לא ניתנת לחלוקה. במגבלות שונות, הוא ממשיך לפרסם את עיתונו, אפילו תחת לחץ, כי שם המשחק הוא להתמיד, ולמרות הכל ואף על פי כן, להמשיך לפרסם. אין לו דרך אחרת עד שיבוא יום הגאולה לדעתו, יום זה אינו רחוק כל כך.

גם בנצרת פוסלים

דוגמה אחרת לסוג שמתרחש עם העיתונות הפלסטינית מגונת בתחומי הקו הירוק. בנצרת מפרסם לוטפי משעור, בעל משרד פרסום גדול, שבועון אשר מופץ גם בישראל וגם בגדה המערבית ובעזה בשם „אל סינארה".

לוטפי משעור ביקש לעצמו מכשיר [illegible] אשר יכסה את השינויים בהרגלי הצריכה וההתייחסות של המגזר הערבי, הנשלט על־ידי העיתונות של רק"ח. מהר מאוד, עם הופעת הגליונות הראשונים גילה כי לעיתונו יש תפוצה רבה גם בשטחים בגלל היותו חושפני ולא מגוייס לזרם מסויים. „אנחנו מגיעים היום לתפוצה של 60 אלף עותקים", הוא אומר, „פי־10 מ„אל איתיחאד", וכמה וכמה פעמים מכל עיתון אחר ממזרח ירושלים. הקו שלנו הוא לאומי מתון, ואנחנו מבקשים לשקף את כל החברה הערבית, על כל גווניה, הפוליטיים והדתיים. עיתון זה לא רק מסחר, אבל אנחנו מתקיימים אך ורק על מודעות פרסומת, לכן אנחנו יכולים להיות עצמאיים וגם אובייקטיביים. והו העיתון היחיד המופץ משני צידי הקו הירוק. עיתון מרכזי אשר גם מביא דברים טובים על ישראל, ולא עוסק רק בפוליטיקה אלא גם בחקלאות, מדורים לעקרת הבית, לילד וכו'. למרות זאת אנחנו, בחודשים האחרונים, בקשיים גדולים. לא פחות מעיתונים פלסטיניים אחרים".

והוא מונה: „אנחנו העיתון המצונזר ביותר מכל העיתונים ואתנו החמירו משום שיש לנו תפוצה גדולה. יש אפילו מילים מסויימות שלא נותנים לנו לכתוב, כמו למשל האינתיפדה, רצו שנכתוב „מהומות". „אסתשהד" ואחר שנהרג כלוחם חופש, „חיזרה" ואבנים, שירים על אבנים שפורסמו ב„אל קודס", לנו לא נתנו לפרסם. ראיון שלם עם אישיות אקדמית מאוניברסיטת שכם, פסלו והשאירו לנו רק את תיאור האיש, אבל לא מה הוא אמר. את הידיעה על כוונת ראש העיר שכם להתפטר, לא נתנו לנו לפרסם במשך שלושה שבועות. חיבור של ילדה על צעיר שנעצר בשל יידוי אבנים וכותב לאימו לרגל יום האם — גם את זה לא נתנו לפרסם. מאמר של כומר על חג המולד, פסלו ללא נימוק ולאחר ערעור מצדנו, הסכימו". וכך הלאה.

כל ההתדיינות עם הצנזורה עולה לו כסף רב, משום שהוא עובד עם סדר־צילום בערבית, שהוא יקר יותר, ופסילת 40% מהחומר גורמת לו להפסד של שעות העבודה שכבר השקיע והוא חייב לחזור לחפש חומר אחר שימלא את החסר. „כאשר אנחנו לא מפרסמים מה מתרחש בגדה, האנשים בשטחים חושבים שלא איכפת מה קורה שם. אנחנו במלכוד ומפעילים עלינו גם צווים מנהליים לאיסור הפצה בגדה. אבל אם אנו לא מפיצים בגדה, יש סכנה שישללו לנו את הרשיון לכך".

כיוון שהעיתון ממומן ממודעות, משרדיו בעזה ובירושלים לא תרמו דבר בשלושת החודשים האחרונים והוא ממשיך להחזיק אותם ולשלם משכורת. זהו הפסד נוסף שקשה לו לשאת.

לעיתונות בשטחים, לפי דבריו, אין בעיות כספיות. היא מקבלת תמיכה חיצונית, היום אפילו יותר מאשר לפני המהומות. היום הם מרוויחים שפרסמו, למשל, שני עמודי פרסום לפי מחיר מסוים, וכך הם מקבלים, כאשר או נאמת קיבלו פחות על אותו נפח בידיעות. עיתונות אשר מקבלת כספים מבחוץ, לדידו, אינה עיתונות, והוא פוסל אותה כפי שהוא פוסל את העיתונות של רק"ח, איתה יש לו סכסוך קשה.

„אל סינארה" התפרסם כעיתון הערבי אשר גילה, שמשתתפי המשלחת שיצאה עם אש"ף בבוקרשט קיבלו כספים: הפרסום עורר רעש גדול והוא ממשיך בקו של גילויי שחיתות גם בחוגים הפוליטיים וגם בקרב אירגוני דת. כל זה אינו עושה אותו חסין נגד הצנזורה ותיקו מלא פסילות, באותה מידה ובאותה תשורה כמו עיתוני מזרח ירושלים.

משעור טוען כי לו קשה יותר מאשר לעיתונים אחרים, משום שהוא גם פלסטיני וגם ישראלי ואינו מוותר על הכפילות הזאת. „פלסטין תקום לא הודות לסוריה או ירדן, אלא הסכמת ישראל היא אשר תכריע. לכן אני, יותר מכולם, נמצא בין הפטיש והסדן".

למרות יריבותו עם ביטאון רק"ח „אל איתיחאד" הוא אומר שסגירתו של „אל איתיחאד" לקראת יום האדמה היא „מעשה מטומטם, מרושע ומלווה בהרבה טיפשות". אחרי הסגירה, עם פתיחתו מחדש, עלה בתפוצה, אמנם רק בכמה מאות עותקים. אך זה משמעותי. הסגירה מעלה פעולה הפוכה. „היא כשהתה יותר את העיתון הזה על האוכלוסיה הערבית". „אולי החכמים בשלטון מעוניינים יותר שהערבים יקבלו הוראות ממוסקבה מאשר מערפאת. זהו חלק מהראייה המטושטשת של השלטונות, הרוצים לכפות מנהיגות פלסטינית שנוחה להם..."

חלון ראווה ריק

ה[illegible] לאחר ששת הימים, להעניק רשיון לעיתונות הפלסטינית על מנת לתת לה אשליות של ביקורת, מרפא לתיסכולים ומראה של חיים נורמליים, הולכת ונשחקת ככל שהמצב בשטחים הולך ומחמיר.

הגישה הליברלית של ישראל, שביקשה גם לנכות לעצמה את החירויות הבסיסיות של האוכלוסיה תחת שלטונה, גם להנחיל לאוכלוסיה זו ערכי יסוד דמוקרטיים ולא פחות מכך לתת פורקן בלתי אלים לשאיפות הלאומיים של הציבור הפלסטיני, [illegible], הולכת ומפנה את מקומה לגישה הנוקשה רבה את העיתונות דעורת לדכא את האינתיפדה. חוליה נוספת בשרשרת היד הקשה, בלחץ הפיזי והכלכלי הכבד, והמופעל במטרה לשים קץ לשביתות, למשיכות, אם יצליח גם מעבר של פלי והתקשורת הפלסטינית, וחתר הלילה.

תנאים ללא אח ורע

[illegible] מתפקדת העיתונות בישראל בתנאים בלתי נסבלים, שאין להם אח ורע בשום מדינה דמוקרטית. [illegible] בצלם המאיים של חוקי עיתונות קולוניאליסטיים, מורשת המנדט הבריטי, [illegible] חופש הביטוי. במקום להיאבק לביטולם או להחלפתם של חוקים [illegible] המכריע, להסתפק בהבטחות הממשל – בכתב, בעל־פה או במרומז – שלא להפעיל חוקים אלה [illegible] חופש העיתונות – החשוב שבחירויות היסוד הדמוקרטיות – מעניין שבזכות [illegible] של השלטון.

תקופה ארוכה [illegible] השלטון לפגוע בעיתונות של מזרח־ירושלים, תוך קבלת הטיעון [illegible] העיתונות העברית עצמה בפי דוברי הממשלה (או בפי הציבור המושפע [illegible]) מחתנכלויות דומות לחירותה.

כאשר [illegible] בין עיתונות חוקרת ולוחמת, לבין ממשל התחושש להיתפס בקלקלתו [illegible] את הממשל בכל הקלפים המשפטיים, כדי לדכא את חופש־העיתונות.

מתוך ספרו של משה נגבי
„נמר של נייר"
בהוצאת ספריית פועלים

לוטפי משעור, עורך אל־סינארה ונדיד. „מעשה מטומטם, מרושע ומלווה בהרבה טיפשות"

יש לך מה עניין עם פועלי קבלן

מאת גבי בשן

ההסתדרות וחברת העובדים הינם המעסיק הגדול ביותר במדינה של עובדים בלתי מאורגנים, וחלקם היחסי של אלה הולך וגדל, כמעט סחר עבדים מודרני — נוח, יעיל, זול. ההסתדרות משלימה ואפילו מעודדת מהלך, שבסופו לא [illegible]מה

דרור (שם בדוי, מסיבות שיתבהרו מיד), בן 35, נשוי ואב לשלושה ילדים, עבד מאז שחרורו מצה"ל כטכנאי אלקטרוניקה במפעל תעשייתי גדול במרכז הארץ. הוא הצליח בעבודתו, נחשב לבעל מקצוע מנוסה, וראה את עצמו כאדם מסודר.

לפני חדשים מספר נערכו במפעל פיטורי יעול. שלושה ימים לאחר שקיבל את מכתב הפיטורין נקרא דרור אל מנהל כוח האדם במפעל, אשר הסביר לו שלמרות שהוא עונה על כל הקריטריונים שנקבעו לפיטורין, הרי שהמפעל מעוניין בהמשך שירותיו, והוא בטוח שתימצא הדרך להמשך העסקתו בתפקידו הנוכחי. דרור לא קלט בתחילה במה המדובר: האם הוא מפוטר או לא? רק בהמשך השיחה התבהרה לו התמונה: מקום עבודתו יאוייש מעתה ואילך על־ידי עובד זמני, אשר תספק חברה לאספקת כוח אדם, והנהלת המפעל תשמח לראות את דרור, המיומן והמנוסה, ממשיך בעבודתו הקודמת. „זה באמת לא עקרוני מי משלם את המשכורת, נכון? העיקר שתמשיך לעבוד אצלנו" — אמר לו המנהל מאחורי המכתבה.

דרור לא היסס. עוד בהיותו בחופשה שהצטברה לזכותו, פנה אל החברה לאספקת כוח אדם שנבחרה על־ידי הנהלת המפעל ונרשם אצלם. הם קיבלו אותו בזרועות פתוחות, וביום סיום החופשה התייצב במקום עבודתו והמשיך בעבודתו הקודמת. בתום החודש הוא הביט בשביעות רצון בתלוש המשכורת — שכרו היה גבוה בכ־200 ש"ח משכרו הקודם. עיון יסודי יותר בתלוש הבהיר לו ששכר הברוטו לא השתנה, והפער נוצר עקב היעלמותם מן התלוש של תשלום דמי החבר להסתדרות וההפרשות לתגמולים ולקרן השתלמות.

דרור השלים עם המצב, ופנה ללשכת המס כדי לשלם בעצמו את דמי החבר להסתדרות. לאחר שבלשכת המס הבהירו לו שעליו להגיע אליהם אחת לשלושה חדשים כדי לשלם את דמי החבר (מוסד הוראות הקבע הבנקאית עוד לא מוכר בהסתדרות) הוא הצטרף לקופת חולים מכבי, אשר חסכה לו את כאב הראש שבריצה התלת־חודשית למשרדיה. בפסח, כאשר לא קיבל כמדי שנה את השי לחג, הוא הבליג על העלבון. בטיול השנתי שארגן ועד העובדים, זכרו לדרור את עברו במפעל, וכמתת חסד איפשרו לו להשתתף בטיול, בניגוד ליתר העובדים הזמניים שלא שותפו.

לפני שבועיים קיבל דרור הודעה טלפונית מהחברה ששכרה אותו. „אתה יוצא בעוד שבועיים לחופשה עקב צמצום עונתי בהזמנות. זה עניין של חודשיים שלושה, אחרי כן יזרקו לך מחדש" — נאמר לו. כשניסה לפנות אל מנהל כוח אדם, אותו איש שהפנה אותו אל החברה, סירב האיש לקבלו, בנימוק שהוא מטפל רק בעובדי החברה.

סחר־עבדים מודרני

סיפורו של דרור אינו יחיד. השיטה, הגובלת בסחר־עבדים מודרני, פושטת במשק כאש בשדה קוצים. מפעלים כתדיראן, וולקן יציקה, מפעלי ים המלח, פוספטים ואחרים גילו את ה„פטנט". גם מפעלים שבבעלות ההסתדרות, כפיניציה ושמן, אינם נמנעים מלהשתתף ב„חגיגה", וזאת למרות החלטה מפורשת שנתקבלה בוועידת ההסתדרות האוסרת התקשרויות עם גופים מסוג זה. התנועה הקיבוצית אינה מפגרת אחרי ההתרחשויות וקיבוצים רבים כבר גילו את השיטה ומיישמים אותה. במקום להחזיק צוות עובדים קבוע, שיהיו בעלי תחושת השתייכות למפעל ומיומנות מקצועית, מעריפים המעבידים עובדים לא־מאורגנים, כאלה שאינם מסוגלים לשבות, חלילה, בדרישה לתנאי שכר ותנאי עבודה משופרים; עובדים שניתן לפטרם בכל עת עקב אילוצים זמניים ולשכרם מחדש כאשר יעלה הרצון מלפני המעביד. עלות העבודה של עובדים אלה נמוכה בהרבה משל העובדים הקבועים, למרות העמלה המשולמת לקבלן כוח האדם, גם אם לעתים שכר הברוטו שלהם גבוה יותר. זאת כיוון שאין צורך לשלם להם הטבות סוציאליות מיוחדות, המעוגנות בהסכמי העבודה, ולהפריש עבורם עתודות פיננסיות לזכויות סוציאליות, כולל פיצוי פיטורין. גם בעבודת שעות נוספות מקופחים העובדים הללו, המקבלים את המינימום שהחוק מחייב, למרות שמרבית הסכמי העבודה קובעים תשלום גבוה יותר בעד שעות נוספות.

כאשר החלה התופעה, ניסו מספר ועדי עובדים למנוע אותה על־ידי איסורה באמצעות הסכמי העבודה. מישל אלמליח, מי שעמד בראש ועד מספנות ישראל בעת הצימצומים שנערכו במספנות, הושעה בזמנו מעבודתו משום שניסה לחסום בגופו את שערי המפעל בפני העובדים הבלתי מאורגנים. התפשטות השיטה, ולחץ חזק מצד המעבידים, התגברו על ההתנגדות וכיום גם ועדי העובדים החזקים ביותר נאלצים להשלים עם הסדרי העבודה החדשים. רק בעת פיטורין הם מנסים ללחום בה על־ידי לחץ לפיטורי העובדים הזמניים, אך ההנהלות מנסות, כמובן לפטר דווקא את העובדים הקבועים שעלות העסקתם גבוהה יותר.

השיטה היא שכלול של הדרך הישנה והמוכרת, של ניצול עובדים על־ידי אי־קבלתם לקביעות בעבודה. לאחר שמספר פסקי־דין שנתקבלו בבתי הדין לעבודה הוקיעו את השיטה והכירו בעובדים זמניים שפוטרו ונתקבלו מחדש לעבודה, כעובדים קבועים — נמצא הפטנט של כוח אדם זמני. העובדים המתקבלים לעבודה בצורה זו אינם מאורגנים. באף חברה לאספקת כוח אדם אין ועד עובדים, וגם לא יכול להיות, מכיוון שלעובדים שאינם עובדים תחת קורת גג אחת אין, ולא יכול להיות, כל מכנה משותף. הם אינם נהנים מהגנת הוועד במקום עבודתם, ואינם זכאים לכל הזכויות הסוציאליות המעוגנות בהסכמי העבודה.

החברות מקפידות על מילוי חובותיהן כחוק — תשלום דמי ביטוח לאומי, ימי חופשה (המינימום המתחייב), ותשלום דמי הבראה ונסיעות. משכר העובדים לא מנוכה תשלום להסתדרות, מה שמונע מהם לקבל את הגנתה בעת הצורך, לא משולמים להם דמי תגמולים, ביגוד, שי לחג, קרנות השתלמות וכיו"ב הטבות שונות המעוגנות בהסכמי העבודה. כמובן שלעובדים אלה אין כל סיכוי להתקדמות בעבודה, מה שמהווה תמריץ שלילי לעבודה יצרנית. גם העובדים הקבועים במפעל אינם מקבלים אותם באהדה, מכיוון שעצם הקיום של מעמד כזה מהווה בעיני העובדים (ובצדק), איום על מקום עבודתם. כתוצאה מכך נוצרים מתחים וניכור בין העובדים לבין עצמם, מה שמקל על ההנהלות לשלוט בשיטת „הפרד ומשול". העובדים הללו עובדים בעת שביתה, ולמעשה הם עובדים סוג ב' לכל דבר.

החברות גם נמנעות מלקבל לעבודה עולים חדשים, נכים, מוגבלים ועובדים מבוגרים, ועקב היקף התופעה, כמעט שאין לסכבות אלה סיכוי למציאת מקום עבודה. שירות התעסוקה — האמור למצוא מקור פרנסה לעובדים אלה — אינו מתפקד, ושכבת המוגבלים למעמסה על מוסדות הסעד מתרחבת והולכת.

הכנסות צדדיות

חברות מוצאות שיטות שונות ומשונות להגדלת רווחיהן מעבר „לעמלה" המשולמת להן על־ידי המעבידים. חלק מהחברות לוקחות תשלומים שונים מן הנרשמים. דרכן החל בדמי הרשמה וכלה בדרישה להעברת המשכורת הראשונה לחברה. חברת אן.אר.אס. מנסה לחייב את העובדים באמצעותה לרכוש פוליסת ביטוח חיים, כאשר סוכנות הביטוח היא בבעלות אן.אר.אס. עצמה (סוכנות „שרי"). אן.אר.אס. הודיעה שהעסיקה השנה 5,000 עובדים אותם היא מבטחת ב־50 ש"ח לחודש לעובד. מעבר לכך, בפרמיה שנתית של שישים מיליון שקל, העמלות שסוכנות „שרי" מקבלת מחברת הביטוח „הסנה" מסתכמות, בהתאם למקובל בענף הביטוח, בכשלושים מיליון ש"ח בשנה. גם אם אן.אר.אס. משתתפת בתקופה שהעובדים מועסקים, ב־40% מהפרמיה, עדיין נותר נתח נכבד של הרווחים בכיסי בעליה.

אמצעי ייצור זמניים

חוק שירות התעסוקה, שהתקבל בכנסת על קבלתם לעבודה של עובדים במקצועות מסוימים (שהם רוב המקצועות במשק) שלא דרך לשכת התעסוקה, וכן אוסר על הקמתן של לשכות עבודה פרטיות ללא אישור שר העבודה. הרעיון שעמד ביסוד החוק היה תור הוגן לחלוקת עבודה, מניעת פרוטקציוניזם, הבטחת סדרי עדיפות סוציאליים תוך דאגה מיוחדת לנזקקים ומוגבלים, ומניעת תופעת הסחר בכוח אדם.

החברות קמו מתוך צורך אובייקטיבי שנוצר במשק. שירות התעסוקה, גוף בירוקרטי ומסורבל, אינו מסוגל לענות על צרכי המשק. מעסיקים הפונים אליו אינם מקבלים עובדים, ומובטלים אינם מקבלים הצעות עבודה. השירות פועל בשיטות אנכרוניסטיות שאבד עליהן הכלח. הוא אינו ממוחשב, ועובד שיפנה ללשכת התעסוקה בבת־ים לא ידע שיש עבודה בחולון. מאידך, אפשרה ההסתדרות לענפי האלקטרוניקה והמחשבים להקים מפעלים לא מאורגנים. גם על הקפאת התקנים לכוח אדם בשירות הממשלתי התגברו בעזרת העסקת עובדים זמניים, לא מאורגנים.

הצטברות הגורמים האלה יצרה מעין ואקום במשק כוח האדם, ואקום אליו נשאבו בעצמה עשרות יזמים וריזים, אשר מנצלים אותו לגריפת רווחים אדירים. ליזמים אלה אין כל מחויבות לעובדים. הגדולים ביניהם חתמו על חוזים עם מפעלים גדולים לאספקה שוטפת של כוח אדם, כך שהחברות אינן פונות כלל לשירות התעסוקה, ומצד שני היצע מקומות העבודה של הקבלנים גדל. מחלקות כוח האדם במפעלים מידלדלות ומאבדות מכוחן, מכיוון שהן עוסקות בעיקר בקשר עם החברות הקבלניות, ולא בקבלת עובדים ובטיפול בהם. נוצר נתק מוחלט בין העובדים הלא־מאורגנים להנהלות, הרואות בעובדים רק מאגר כוח אדם לביצוע משימות, ולא שותפים לעשייה. החברות משמשות מעין שכבת ריפוד בין ההנהלה, המקבלת החלטות הנוגעות לעובדים, לבין העובדים עצמם. העובדים מנהלים מו"מ (אישי) עם גורם שאין לו כל שליטה על תקציבי המפעל ואינו מסוגל לקבוע סדרי עדיפויות שיקחו בחשבון גם את צרכי העובדים.

החברות לאספקת כוח אדם מסתמכות על שתי עובדות מרכזיות, בבואן להציע את „מרכולתן" למפעלים: ● אי־אכיפת החוק על־ידי המוסדות המוסמכים. ● הגדרתן את עצמן לא כלשכות עבודה, אלא כחברות לאספקת כוח אדם. דהיינו, הן אינן מספקות עובדים אלא אמצעי ייצור זמניים. מצב זה יוצר אי־בהירות בעת ניסיון להגדיר מיהו המעביד. אמנם מחד, החברות הן המשלמות את שכרם של העובדים הללו (ולא המפעלים המעסיקים אותם), ובחוזה שנחתם בינן לבין העובדים הן מוגדרות כמעביד, אך מאידך, הן מקפידות להדגיש בחוזה, שבמקרה של פגיעה בעבודה „החברה תיתן לעובד את העזרה הדרושה כדי שהעובד יקבל את התמורה בגין ימי ההיעדרות, בהתאם להוראות חוק הביטוח הלאומי." דהיינו — הן אינן רואות את עצמן אחראיות לו בעת עבודתו ולכל היותר מוכנות, בנדיבותן כי רבה, לסייע לו.

המבחן המרכזי בדיני עבודה לקביעת יחסי עובד ומעביד הוא מבחן ההשתלבות, כלומר — עד כמה משתלב העובד בעסק והזמן שהוא מקדיש לו. כתוצאה מכך, הניסיונות לברר את מעמדם המשפטי המדויק של העובדים במקרה של פיטורין מצריך טיפול משפטי יקר וממושך, דבר שבדרך כלל נבצר מהעובד לממנו. ראוי לציין שלפחות במקרה אחד זכה עובד כזה בתביעה נגד „אנד", שהעסיקה אותו דרך חברת כוח אדם שבבעלותה, אך מעטים העובדים שיש להם אורך נשימה מספיק למאבקים בסוג זה. לעובדים גם אסור — בהתאם לחוזה שעליו הם חתומים — לעסוק בעבודה אחרת בעת שהחברה אינה מספקת להם תעסוקה, ועליהם לשבת בבית ולהמתין בכל עת לקריאה.

ההסתדרות מעודדת את התופעה

תמוהה ביותר עמדתה של ההסתדרות בעניין. מצד אחד קיימת החלטה חד־משמעית של הוועידה הט"ו הקוראת למנוע את התופעה ולגייס את כל הכלים והאמצעים שברשות ההסתדרות למניעת התופעה. ההחלטה אוסרת גם קיום יחסי עבודה ומסחר עם גופים לא מאורגנים וקוראת לחברת העובדים להימנע מלהעסיק קבלנים או קבלני משנה ללא הסכמי שכר וללא תשלום תנאים סוציאליים. מאידך מופיעות ברשימת המפעלים המאורגנים מספר חברות לאספקת כוח אדם. מפעלי חברת העובדים אינם נמנעים מלחתום חוזים, לבצע עסקות ולהעסיק את עובדי החברות הקבלניות. המצב הגיע לידי כך ששלוש מועצות פועלים חתמו על הסכמי עבודה עם החברות הללו. אומר יו"ר אחת ממועצות הפועלים: „העובדים בלאו הכי הולכים לעבוד אצל החברות האלה — אז לפחות שיהיו מכוסים מן הבחינה הארגונית." למעשה, זהו ניסיון נואש של מועצות הפועלים להמשיך ולקיים קשר כלשהו עם עובדים לא מאורגנים. ההסכמים שנחתמים עימם הם חסרי משמעות וירודים ברמתם, ובדרך כלל מקנים לעובדים — מלבד מה שהחוק מחייב — רק זוטות כימי אבל, ביגוד וכו'. מצד שני נותן ההסכם למעביד איצטלה של מהוגנות, למרות שלא יעלה על דעתו לאפשר התארגנות של ועד שיגן על העובדים, ידאג לשיפור תנאיהם וימנע פיטורים מיותרים.

ראוי לבחון נקודה זו לא רק מן ההיבט הסוציאלי הטהור, אלא גם מן ההיבט הארגוני ארוך הטווח. כוחה של ההסתדרות נובע מההנחה שהיא מייצגת את מרבית העובדים במדינה. בעצם העובדה שההסתדרות לא רק שאינה יוצאת למאבק בלתי מתפשר בתופעה, אלא אף מעודדת אותה — בכך היא כורתת במו ידיה את הענף עליו היא יושבת. אם עשרים אחוז מן העובדים אינם מאורגנים (ראה מסגרת), ואת בנוסף למאות המפעלים שמלכתחילה להסתדרות אין דריסת רגל בהם, כגון ענף המחשבים המתפתח במהירות, מרבית ממפעלי האלקטרוניקה וכן מרבית מקומות העבודה המעסיקים מספר קטן של עובדים, הרי שלא רחוק היום בו יודיע שר האוצר שאינו רואה כל צורך בקיום משא ומתן עם גוף שאינו מייצג את מרבית העובדים במשק, והשותפים היחידים למשא ומתן על הסכמי שכר ותכניות כלכליות למיניהן יהיו האוצר וארגוני המעסיקים.

אפריים זילוני (סגן יו"ר האגף לאיגוד מקצועי) טוען שההסתדרות מודעת למצב ומנסה לעשות לתיקונו, אך ללא הצלחה מרובה.

עו"ד אלכס ספינרד, היועץ המשפטי של „ועד אחד", מועצת העובדים המאגדת ועדי עובדים שליד מפ"ם, מציע שלושה פתרונות משפטיים חלופיים אפשריים כאלטרנטיבה למצב הקיים. האחד — איסור מוחלט על אספקת כוח אדם שלא באמצעות שירות התעסוקה. השני — הסדר תחיקתי שיאמר, שכל אדם אשר נשלח על־ידי חברת כוח אדם ייחשב כעובד החברה לצורך תחולת הסכמים קיבוציים, והשלישי — הרחבת הסכמי העבודה הקיבוציים על כלל המשק, באמצעות צווי הרחבה, בהתאם למצב הקיים כיום לגבי דמי הבראה ונסיעות.

חברת הכנסת אורה נמיר, יושבת ראש ועדת העבודה והרווחה, רואה בקיום התופעה פשיטת רגל של שירות התעסוקה והאיגוד המקצועי גם יחד. ח"כ נמיר תמהה על מנכ"ל שירות התעסוקה, אשר תומך בתיקון לחוק, אשר יהפוך את המוסד שהוא עומד בראשו ללשכת עבודה לחלכאים ונדכאים. בינתיים לא רק ששירות התעסוקה לא מנסה להיאבק בתופעה, אלא להיפך — הוא שולח עובדים לחברות הללו.

הפנקס האדום יחוויר

בשולי התופעה קיימת גם בעיית העובדים הזרים המיובאים מחו"ל. המדובר במספרים קטנים יחסית בשלב זה, כ־4,000 עובדים שעשרות משרדים מתחרים ביניהם בצורה פרועה על האפשרות לייבא אותם. כל אחד מעובדים אלה מקבל רשיון־עבודה אישי משר העבודה והרווחה, אך עם גמר תקופת העסקתם חלק גדול מהם נשאר בארץ כעובדים בלתי־חוקיים המנוצלים בשכר יתר וחיים בתנאים מחפירים. כעת נמצאים בארץ כ־8000 עובדים נוספים ללא רשיון. ברגע שהתעשייה תתרגל לעובדים כאלה, שהתמורה שלהם למעביד היא בערך פי 1.5 מהעובד המקומי, היא לא תרצה לקבל עובדים אחרים. לא פלא שעם תחילת ההתקוממות בשטחים, הראשונים שהגיבו היו החברות לאספקת כוח אדם שהציעו את שירותיהן לייבוא עובדים זרים. החברות הללו לא לקחו בחשבון — ואין זה מתפקידן — מה יקרה למצב התעסוקה בשטחים עם שוך המהומות, לאחר שיובאו לארץ עשרים אלף עובדים זרים. זה בדיוק תפקידו של שירות תעסוקה ממלכתי, האמור לראות את התמונה הכוללת.

שתי יוזמות הפוכות ננקטות בימים אלה. מצד אחד מבקש שר העבודה להעביר בכנסת תיקון לחוק, אשר יכיר במעמדן החוקי של חברות לאספקת שירותי כוח אדם ובכך ימנע הביזיון שבאי־קיום החוק. הצעת החוק קובעת צורך במתן רשיון ללשכות עבודה פרטיות, ולמעשה, במקום להתמודד עם המצב, היא נותנת לו לגיטימציה מלאה. היא אינה מחייבת את החברות לעבוד על־פי קריטריונים ברורים ולהפנות עובדים ללא אפליה, דבר לא ימנע, למעשה, הקמתן של לשכות עבודה מפלגתיות, שלידן תחוויר שיטת „הפנקס האדום", או שיטת הפתקים, הנודעת לשמצה.

מצד שני הוקם במסגרת „ועד אחד" צוות מיוחד האמור לפעול לחיסול התופעה. הוועד הכריז על מאבק ללא פשרות כנגד הנגע בשוק העבודה בארץ והוא פועל בקרב ועדי עובדים להתארגנות נגד החברות הללו, הוא ממריץ חברים בקרב חברי ועדים, מובטלים, עובדי הקבלנים ועובדי שירות התעסוקה, ומורים המתריעים על הסכנה שבתופעה. במקביל שקל הוועד פנייה לבג"ץ נגד שר העבודה והרווחה, שינמק מדוע אינו מפעיל את סמכותו למניעת סחר באנשים. בימים אלה הועלה במסגרת הוועד רעיון נוסף: הגשת תביעה ניסיונית על ידי אחד מוועדי העובדים לבית הדין של ההסתדרות נגד ההסתדרות. תביעה שתבקש לכפות על ההסתדרות את קיום החלטותיה. [illegible] המעורים בנושא אין ספק לגבי עמדתו של בית־דין זה ויכולתו לקבל החלטה בניגוד לרצון ראשי ההסתדרות.

„[illegible] לא תעורנה באוויר" — אומרת ח"כ נמיר. „מה שנדרש כעת — [illegible] — זה שיקום ותפקוד של לשכת התעסוקה ושל האיגוד המקצועי. עד שאלה לא ישובו את תפקידם — ימשיכו לצוץ [illegible] חברות אשר תמלאנה את מקומם."

סחר עבדים [illegible]

[illegible]

מאת ורד לוי

„...המוכן לערוך ניסויים בבעלי־חיים מוכן גם לשקר על אודותיהם."
ג'ורג' ברנארד שאו

בערב חג הסוכות האחרון נעלם בובי מביתו שבקראון. בעליו, איריס ויוסי לא חשבו שיש להם סיבה מיוחדת לדאגה. כל מי שהיה לו פעם כלב או חתול מכיר את הסיפור: מדי כמה שבועות מתייחמת אחת הנקבות באזור, מזעזעת לזכרי השכונה את מהלך חייהם הרגיל וגורמת להיעדרויות של לילה או שניים.

מאחר שבובי הוא כלב זכר בוגר ועצמאי בעל עבר רומנטי מפואר, לא נדרכו חושיהם של בני המשפחה באופן חריג. ההורים וגם הילדים, הניחו שבובי יחזור תוך יום יומיים. אבל לילה רדף לילה. שבוע שלם חלף ובובי לא חזר.

בשלב זה היו כבר כולם חרדים ומתוחים. מישהו העלה את האפשרות שהמועצה ערכה איסוף של בעלי חיים משוטטים ואספה בטעות גם את הכלב האובד. מודאגת, פנתה איריס אל המועצה המקומית קרית אונו. ממחלקת התברואה נאמר לה חד משמעית שלא היה שום איסוף, לא מטעם המועצה ולא מטעם תחנת ההסגר הקרובה בר"ג. איריס לא ויתרה. היא ציידה את ארנקה בתמונה של בובי ונפגשה עם כמה מעובדי התברואה. אחד הפועלים זיהה את הכלב. הוא סיפר לה בערנות שלפני זמן לא רב אסף את גוויתו מהרחוב. העובד שיער שהכלב הורעל.

המומה וכואבת חזרה איריס הביתה ועמה הבשורה המרה. המשפחה התאבלה על בובי. הוא היה כלבם של איריס ויוסי עוד לפני שנולד בנם הראשון. 10 שנים גידלו וטיפחו אותו. מאוחר יותר, כשנולדו הילדים, נקשרו כמובן גם הם בעבותות של אהבה אל הכלב. הכאב היה גדול.

עברו כמעט שלושה חודשים. הזמן עשה את שלו וכמו כל כאב אחר גם הכאב על אובדן בובי התעמעם משהו. איריס כבר היתה שקועה בחיפושים אחרי כלב חלופי, כאשר ערב אחד, לקראת סוף חודש דצמבר, הקיש מישהו בדלתם. האיש, תושב קראון שיוסי הכירו, הציג את עצמו כעובד במעבדת הניסויים של אוניברסיטת תל־אביב. הוא סיפר להם בהתרגשות שראה במכלאה כלב שדומה לבובי ומכיון שהוא מכיר אותם ואת הכלב חשב שאולי... והוא שלף מכיסו את הקולר עם המדליון של בובי והציגו בפני המשפחה המתעלפת. האיש הסביר לאיריס ויוסי שבובי עומד לעלות על שולחן הניסויים ושאם לא ימהרו להוציאו מהמכלאה יהיה מאוחר מדי. כלב שנכנס לתוך המעבדה לא יוצא ממנה חי. מתקשה להאמין, מבועתת ומאושרת גם יחד, מיהרה איריס אל האוניברסיטה. בעיקר חששה שהכל יתגלה כטעות אחת גדולה שתגרום אכזבה קשה לילדיה. אבל בתוך המכלאה בבית החיות שבאוניברסיטת ת"א, בין עשרות כלבים שהיו כלואים מאחורי סורג ובריח ראתה אותו פתאום — חי, בריא ושלם. הוא קפץ עליה בשמחה והביע תלונה חרישית על שלקח לה כל כך הרבה זמן למצוא אותו.

רק כעבור זמן, כשהשמחה הגדולה שככה קצת, התחילו יוסי ואיריס לשאול את עצמם את השאלות המתבקשות כשהלוחצת והמכבידה מביניהן היא — איך לעזאזל מגיע כלב מ„בית טוב", מקראון עם קולר ומספר חיסון אל המכלאה האימתנית הרחוקה הזו, שבאוניברסיטת תל־אביב?

הם פנו שוב אל המועצה ויוסי גם שוחח אישית עם האחראי על תחנת ההסגר בר"ג. תשובותיהם של הרשויות לא השתנו: לא היה שום איסוף בתקופה הנדונה. לא יתכן שבובי הגיע דרכם אל האוניברסיטה, מאה אחוז. אבל גירסתה של אוניברסיטת תל־אביב היתה עיקשת לא פחות: כלבים מגיעים אליהם אך ורק דרך תחנת ההסגר, וכך הגיע גם בובי — דרך תחנת ההסגר ברמת גן, וחוזר חלילה.

בסדר גמור ויותר מזה

ד"ר קריב: מנהל בית החיות באוניברסיטת ת"א: „לגבי הסיפור של בובי — אני כועס מאד על האנשים האלה. אנחנו היינו בסדר גמור ויותר מזה. יכולנו פשוט לקחת אותו, לבצע בו נסויים ולהשמידו. אבל עשינו את כל המאמצים לאתרם, זה פשוט לקח זמן. אילו טענות יש להם נגדנו? האיש מההסגר בר"ג יכול לספר להם מה שהוא רוצה. אנחנו מקבלים כלבים אך ורק מתחנת ההסגר. אף אחד לא יכול לבוא ולמכור לנו כלב. בובי הגיע דרך ההסגר ברמת גן, ואנחנו החזרנו אותו לבעליו."

מה שמתחשק

עו"ד אתוד פלג, היועץ המשפטי של אגודת „חיים לבעלי חיים": „החוק הישראלי היחיד שמתייחס לבעלי חיים הוא חוק צער בעלי חיים שקובע כי אסור לענות חיות. אין לנו כל התייחסות ספציפית לחיות מעבדה ולנושא הויויסקציה. האבסורד הוא, שעל פי המצב המשפטי בישראל, כל נסויים בבעלי חיים הם עבירה על החוק משום שכולם גורמים סבל לחיות, ודבר זה נאסר על פי חוק. המצב במכונים ובמעבדות הוא שכל אחד עושה מה שמתחשק לו, באין מפריע. אין שום תקנות מחייבות, אין פיקוח ציבורי ואין חוק שניתן יהיה לאכוף אותו על מדען זה או אחר."

שופני נסיון

בובי ניצל ברגע האחרון ובנס, הסיפורים שיוסי ואיריס גילו איך בדיוק התגלגל למעבדת האוניברסיטה מתמצים, פחות או יותר, באפשרות שהוא יפתח פעם את פיו ויספר להם. ודבר אחד בטוח — זה יכול לקרות מחר גם לכלב או לחתול שלכם. לא משנה איפה אתם גרים, אם חיסנתם אותו או לא. אם יש לו תעודות יוחסין או לא. אם הוא יקר לכם כמו בן משפחה או לא. כשיורד לעשות את צרכיו כהרגלו יום יום, בהרף עין של חוסר תשומת לב, הוא עלול להימחק פתאום מחייכם, בדיוק בדרך שבה נמחק כמעט, בובי. אתם תכאבו את אובדנו ותשערו בליבכם שנדרס, או שנגנב או שהורעל. תתאבלו עליו. לאט לאט תשלימו עם העובדה שלא תראו אותו יותר. אבל כלבכם או חתולכם האהוב יחיה באותו זמן את גלגולו החרש והנורא עלי אדמות: הוא ישמש חיית מעבדה בידי מדענים. יבוצעו בגופו ניסויים, לעתים אכזריים ביותר, עד שלבסוף ימות.

★ 1971. מכון הלר. בי"ח תל השומר.
(מתוך "Thrombosis et diathesis haemorphagica" — P417, 1971).
33 כלבים מוכנסים בכוח לחדר שורשת בו טמפרטורה של 45 מעלות צלזיוס. הם מאולצים לתרגל הליכה מהירה על גבי משטחי רוחשות מונעים. אחרים מהכלבים לוקים כעבור זמן קצר במכות חום ומתעלפים. הנותרים מועברים לחדר שבו הטמפרטורה מגיעה ל־50 מעלות. 31 מתוך 33 הכלבים מתים בתוך פחות מ־24 שעות מתחילת הניסוי. שני האחרונים החזקים נפטרים קצת מאוחר יותר.
מסקנת החוקרים: הממצאים תואמים את מה שמדווח ביחס לבני אדם.

★ 1983. הפקולטה לרפואה באונ' ת"א + המכון לחקר העין בבי"ח תל השומר.
(מתוך „הירחון הבריטי המדעי לרפואת עיניים". מס' 67. 1983).
לעיניהם הימניות של 63 עכברי מעבדה מוחדרת בכוח חומצה. לאחר שמתרחשת הכוויה הצפויה עוקבים החוקרים במשך 3 שבועות אחר התפתחות הפגיעה. אז חוזרים על החדרת החומצה אבל הפעם לעין שמאל. כל העכברים מתעוורים רובם המכריע מת עוד לפני סוף הניסוי.
מסקנת החוקרים: הפגיעות התפתחו מהר יותר ובצורה חמורה יותר בעין שמאל. מכאן שמנגנון החיסון של הגוף משפיע בצורה שלילית על המצב.

★ 1983. טכניון חיפה בשיתוף עם בי"ח רמב"ם ומדענים מאנגליה.
(מתוך „ירחון בינלאומי לחקר המוח". מס' 11. 1983).
החוקרים המציאו שיטה יחודית שתאפשר ניתוחי מוח יעילים בקופים — עשרות קופים מורדמים. קודחים בגולגלותיהם חורים ומבריגים בהם מעין ברגים־אומים, זאת על מנת שבכל פעם שירצו לנתחם יוכלו לחברם למיתקן ע"י הברגה מהירה ופשוטה. הקופים נשארים עם הברזלים שבגולגלותיהם עד הניסוי ועד בכלל.

★ 1984. מכון גולדשלגר לחקר עיניים. אונ' ת"א + בי"ח תל השומר.
(מתוך „ירחון בינלאומי לנוירולוגיה נסיונית" מס' 85. 1984).
(עפעפיהם של עשרות גורי חתולים בני חודש ימים נתפרים והם מוחזקים באפילה מוחלטת לתקופה של עד 20 חודשים. לאחר מכן מתבצעים בגולגלותיהם ניתוחים.

★ 1987. מכון וייצמן + בי"ח תל השומר.
(מתוך פרסום פנימי עצמאי של המדען פר' יאיר רייזנר ממכון וייצמן).
בגופם של חמישה בבונים בוגרים מבוצעות הקרנות, עד שהמערכת החיסונית שלהם מדוכאת ופגועה לגמרי. לאחר מכן משתילים החוקרים לבבונים מוח עצמות. הקופים מוחזקים בכלובים שמאפשרים להם ישיבה מכווצת בלבד. מטרת הניסוי: לבדוק אפשרויות של טיפול בקרינה אצל אנשים בעלי מערכת חיסונית לקויה.

אלה רק כמה דוגמאות אקראיות למה שמתרחש במעבדות המחקר בארץ. כוויות ברמות שונות, עקירת עיניים, הרעבה למוות, הקפאה, הלם חשמלי, הקרנות ועוד אינספור מיתות משונות הן מנת חלקן של חיות המעבדה. בישראל מתבצעים ניסויים בבעלי חיים בין השאר במעבדותיהם של המוסדות הבאים: בתי החולים הדסה ירושלים, תל השומר, איכילוב, מאיר בכפר סבא, סורוקה ורמב"ם. באוניברסיטאות — ת"א. ב"ש. בר אילן. ירושלים. במכון וייצמן. במכון הביולוגי בנס ציונה, בטכניון ועוד. את העדות החיה היחידה למה שמתרחש מאחורי סורג ובריח במכונים השונים מספקים המדענים עצמם כאשר מחקריהם זוכים לפרסום בכתבי עת מדעיים בעולם. צינור המידע הזה מטפטף החוצה טיפין טיפין, אינפורמציה מצומצמת ומוגבלת. האווירה האופפת את מעבדות המחקר שמבצעות ניסויים בבע"ח מזכירה יותר מכל את התחושות שמעוררים בד"כ שמות כמו המוסד. האפ.בי.איי. או הק.ג.ב. אף אחד לא יודע מה בדיוק קורה שם. כולם בטוחים שמתרחשים שם דברים לא סימפטיים במיוחד. הרעיון לערוך במקום ביקור מאורגן ומתואם מראש הוא בדיחה לא מוצלחת משום שהתגובה היא תמיד — או סירוב, או ניקוי פני השטח והצגה סלקטיבית של מה שרוצים שיראה ותו לא.

צער בעלי חיים

בובי — הכלב שחזר מהאוניברסיטה

הפקרות אחת גדולה

במאי 83 התארגנה ונוסדה אגודת „חיים לבעלי חיים" שהחליטה לשמש פה לחיות המעבדה בישראל. 500 אוהבי חיות מושבעים רשומים היום כחברים מן המנין באגודה. הם מארגנים הפגנות, מפיצים דפי מידע, פועלים לחקיקת חוק שיגן על החיות ומבצעים פעולות שונות ומשונות להצלת מספר גדול ככל האפשר של בעלי חיים משולחן הניסויים המדעי. יש להם גם אגף מיוחד של רופאים הכולל 12 רופאים ביניהם מנהל של אחד מבתי החולים בארץ, כולם שוללים מכל וכל את המשך קיומה של הויויסקציה — הניסויים בבעלי חיים.

המצב בארץ הוא הפקרות אחת גדולה, טוענים חברי האגודה. אין שום חוק שמגן על החיות. כל מכון וכל מדען יכולים לעשות בהן מה שמתחשק להם וזה בדיוק מה שהם עושים. חברי האגודה יודעים לספר סיפורים מסמרי שיער על ניתוחים ללא הרדמות, על תנאי אחזקה לא אנושיים ועל גרימת סבל בל יתואר לחיות חסרות האונים. המדענים יגידו כמובן שהם תמיד מבצעים הרדמה, אומרים נמרצות שוחרי החיות. אבל מה על הרגע שבו מתעוררת החיה המסכנה? האם מישהו דואג לתת לה משכך כאבים? ואם הם אינם מתעללים בחיות מדוע מתבצעים בכל כך הרבה חתולים וכלבים ניתוחים לכריתת מיתרי הקול?

מה שמתרחש במעבדות הוא פשע. קובלים אנשי האגודה. זהו אחד התחומים המקצועיים היחידים בארץ שנמצא „מעל לחוק". והמצב הזה חייב להשתנות. לא יתכן שנסויים יוסיפו להתבצע בלי גוף בקרה ציבורי שבו ישב גם מישהו שייצג את החיות עצמן. ברוב המדינות הנאורות בעולם כבר קיים חוק כזה. הגיע הזמן שגם ישראל תצטרף לרשימת המדינות המכירות במושגים כמו — הומניות ומוסריות.

ד"ר נעם קריב, וטרינר ומנהל בית החיות באוניברסיטת תל־אביב כועס מאוד לשמע הדברים האלה. זה לא נכון שהכל הפקר הוא אומר, נעלב כמעט. הרי בראש כל מכון כזה עומד וטרינר הדואג לכך שהניסויים יבוצעו בצורה הומנית. כל הצעה למחקר עוברת, לדבריו, תהליך פנימי של בדיקה ואישור ואף מדען לא יעז לבצע ניסוי סתם כך על דעת עצמו.

למה נכון יותר, הוא שואל, להשתמש בחיות כבתי חרושת לחלב, ביצים ובשר מאשר לעשות בהן ניסויים לקידום המדע ולהצלת חיי אדם?

הטיעונים שמציג קריב מעוררים בקרב אוהבי החיות גיחוך קליל ותו לא. לדעתם, הניסויים בבעלי חיים הם השקר הגדול ביותר של המאה. בנוסף להיותם דבר מוקצה מחמת מיאוס, הם גם אינם מביאים כל תועלת למין האנושי, קובעים החברים ללא היסוס. מי שניזון עדיין מתפיסות עתיקות שגרסו כי ניתן להקיש מבעלי חיים לאנשים — חי בטעות גדולה, וחסרה לו אינפורמציה בסיסית חשובה: לא רק שאין בניסויים אלה תועלת, אלא שהם גורמים בעקיפין למותם של עשרות אלפי חולים ומסכנים את חייהם של המוני בני אדם נוספים.

ד"ר אנדרה מנשה, יו"ר האגודה, וטרינר בעצמו, מנוסה בתגובות של הרמת גבה לנוכח הטיעון הבלתי שגרתי. זה נשמע בהתחלה משונה כי אנשים רגילים תמיד לשמוע את ההצדקה לניסויים — „אין ברירה" ו„חיית מעבדה מעדיף שינסו על ילדיך?" ושאר הכלים", אומר מנשה. „הבעיה הכי גדולה שלנו היא הבורות ששוררת בציבור. קשה להתרגל לדרך מחשבה חדשה, אבל גם לדעת שהכביע גלילאו גלילי או להבדיל, לאמנות של ציירים גדולים, התייחס העולם תחילה בזעזוע ובספקנות. את המערכת העולמית של ניסויים בבעלי חיים מניעים כוחות אדירים לנכרי ממה שאנשים בכלל מסוגלים להעלות על הדעת. כסף. תהילה. פרסום. זה השם האמיתי של המשחק ולא כמו שמרבית האנשים מאמינים בתמימותם — בריאות והצלחת תוחלת החיים. ושאר שקרים שהמדענים ויצרני התרופות מפיצים בשקידנות ובעקביות.

כשיעור ראשון בלמידת העובדות ובסילוק הדעות הקדומות ממליץ ד"ר מנשה בחום על עיון בנתונים הבאים:

★ 10,000 תינוקות נולדו ללא גפיים כתוצאה משימוש אימותיהן בתרופת הארגעה „תלידומיד". על חיות המעבדה לא היתה לתרופה כל השפעה.

★ 30,000 אנשים בעולם לקו בעיוורון, שיתוק ומוות, כתוצאה משימוש בתרופה „מקסופורם". על חיות המעבדה לא היתה לתרופה כל השפעה.

★ 9000 בני אדם התעוורו ולקו בנזקים חמורים בקיבה לאחר שהשתמשו בתרופה „אופרקסול". לא היתה כל השפעה לתרופה על חיות המעבדה.

★ מספר בלתי ידוע של בנות ובנים שנולדו לנשים שהשתמשו בתרופה D.E.S. לשמירת הריון, סבלו מסרטן במערכת המין בשנות העשרה לחייהם. על חיות המעבדה לא היתה כל השפעה.

הבל ורעות רוח

ד"ר זוהר, מנהל מכון הלר בבי"ח תל־השומר, עוד לא שמע שטות גדולה מזו. אני לא יודע מיהם הרופאים האלה שהם חברי האגודה הטוענים טענה מגוחכת ובלתי מקצועית כזאת. אני בהחלט מסכים עם הגישה שאסור להגזים, ושצריך שיהיה פיקוח. אבל לבטל לגמרי? אני בעצמי עשיתי ניסויים על כלבים בקשר למכות חום. והגעתי לתוצאות בעלות משמעות גדולה לבני אדם. גם בתחום מחלות הלב עשיתי ניסויים על שפנים וארנבות והגעתי לגילוי חשוב בנוגע לבעיית הסתיידות העורקים. הרבה פעמים ניסויים על חיות חסכו חיי אדם. הויויסקציה היא אחד הדברים החשובים ביותר לקידום מדע הביולוגיה ומדע הרפואה. ואגב, זה כולל את הרפואה המונעת. לא ניתן בשום אופן לוותר על זה. כמעט כל תרופה שניתנת היום לבני אדם נוסתה קודם על חיות ובכך נמנעים אסונות ומוות. נכון שהיו תופעות חריגות, אבל ברור שהמצב הקיים עדיף על פני מצב שבו לא תהיה כל אפשרות לבדוק קודם על חיות. נכון גם שיש חלופות אבל הן תקפות רק לגבי חלק מועט מהניסויים. כל עוד לא מאבדים את השפיות לכיוון של ביצוע אותם ניסויים על בני אדם, אין לנו ברירה אלא להשתמש בחיות המעבדה. מי שטוען ברצינות שאין טעם בניסויים אלה פשוט מקשקש."

לאחר כמה נסיונות קשים ותגובות לא כל כך אוהדות של הקהל, שינו אוהבי החיות את מדיניות האגודה וויתרו על עקרון „הכל או לא כלום" שהינחה אותם בראשית דרכם. הם הבינו שבמדינה כמו ישראל שמתלבטת עדיין כיצד לנהוג במקרים של אלימות כלפי בני אדם, אלימות כלפי חיות, אינו בדיוק הנושא הראשון העומד על הפרק. הם גם השלימו עם הרעיון שזה יקרה לאט לאט, צעד אחר צעד. עכשיו הם עובדים על טורים נבוכים, כל אחד בזמנו הפנוי, ולפי מידת התמכרותו לעניין. את טרודי גפן, מזכירת האגודה למשל, יהיה קשה מאוד לתפוס כשהיא עסוקה במשהו חוץ מבעלי חיים. אם כרכר ואגודה מספקים את הצד הלוגי־המדעי של המסר, הרי שטרודי דואגת מצויין לכיסוי הצד האמוציונלי.

טרודי היא מסוג האנשים ששם של כלב אהוב שהיה להם פעם מעלה מייד דמעה בעיניהם. היא מעונה ללא הפסק בכעס, בדמיונות מזועזעים על מה שנעשה באותו רגע במעבדה זו או אחרת. היא מרבה לשמוע בלי הרף את זעקתן האילמת של החיות האומללות וכל מי שיגלה בפניה אהדה מסויימת למדע, יהפוך באותו רגע לחשוד עיקרי בפשעים הנוראים נגד האנושות.

אבל עד שייפקחו עיניו של המין האנושי וייבצא פתרון הולם למצוקתן של חיות המעבדה פועלת טרודי בשיטה יחודית: בזמנה החופשי היא מתגנבת לבתי החיות ופודה משם בכל דרך אפשרית כלבים וחתולים שנועדו לניסויים. פעם — בתשלום של 50 $. פעם על ידי שוחד עם קרטון סיגריות ובקבוק עראק. פעם ע"י הצגה מוצלחת של זוגי הכלב שאבד לה, ועוד, בידי הדמיון השורה עליה. אחרי המילוט, מתחיל תהליך חיפוש בית לפליטים וטרודי לא נחה לרגע עד שלא נמצא לכל כלב וחתול בית חם ואוהב. מיכלאה קטנה אחת העונה לשם גולדי, לא הצליחה טרודי להשיא בשום אופן והיא הצטרפה אל גדוד החיות המאכלס את בית משפחת גפן בקרית אונו. עיניה של טרודי מתלחלחות כשהיא מספרת איך הצילה אותה ברגע האחרון משולחן העינויים הסאדיסטי.

חוץ מעניין שכזה עסוקה טרודי בעשרות פניות טלפוניות שמגיעות אליה מכל מיני אנשים ודורשים לדווח על מקרי התעללות בבעלי חיים, ובפרויקטים שונים של האגודה. ביוזמתה של טרודי האגודה מסוגלים, למשל, המבצעים הבאים: להביא להפסקה מיידית של שער בקרים וכבשים בצה"ל המשושת, על ניתוח כלב משא ומתן עם מדען מפורסם שמבקש לשחרר בבונים המיועדים לנסוי בפיקוחו; הפגנת מחאה גדולה ביום ההזדהות הבינלאומי עם חיות המעבדה. וכן, יש יום כזה כן: 24.4.88 שליחות מכתבים לחברי כנסת כניסיון ליזום חקיקת חוק שיאסור על מעבר כלבים מתחנות ההסגר אל בתי החיות של מעבדות המחקר ועוד. ביום שבו יחוקק חוק כזה בארץ, לא יצטרך יותר כל בעל כלב או חתול לחיות בחרדה ובפחד, אומרת טרודי בקול רועד, ומבקשת להזכיר: בפעם הבאה שיתברר כי נעלם כלבכם או חתולכם, חפשו תחילה במשרדי המקומי של צער בעלי חיים. אם לא מצאתם — אל תתייאשו. בדקו גם בתחנות ההסגר שבסביבת ביתכם ופנו לבתי החיות של האוניברסיטאות ושל בתי החולים באזור מגוריכם. אם סירבו לתת לכם להיכנס, פנו אל אגודת חיים לבעלי חיים. וזכרו: משום שבמדינת ישראל בשנת 1988, אין דבר שימנע מהכלב האהוב שלכם להפוך ביום בהיר אחד לחיית מעבדה שבגופה מבצעים ניסויים אכזריים.

דומים או לא דומים

בגיליון מס' 4 של „קול החי", העתון של האגודה, מצוטט הפרק הראשון מתוך הספר „הקיסרית העירומה או התרמית הרפואית הגדולה" מאת החוקר האנס ראויש, שדן אף הוא בחוסר ההגיון המדעי שבהקשה מחיות לבני אדם.

רויש מפריך בשיטתיות את התפיסה הגורסת שיש דמיון אנטומי או ביולוגי בין חיות לבני אדם ולכן שיש טעם בהמשך הניסויים. „שני גרמים של סקופולמין עלולים להרוג אדם, אך חתולים וכלבים מסוגלים לקלוט כמות גדולה פי מאה" הוא מדגים. „פטרית מסוג אמניטה פלואידס מסוגלת להרוג משפחה שלמה, אך מהווה מזון מצוין לשפן, שהוא אחת מחיות המעבדה האהובות. חזיר בר יכול לאכול בבת אחת וללא כל אי־נעימות, כמות של אופיום שאדם המכור לסמים יכול לעשן בשבועיים ימים, ולגלגם באותה הזדמנות כמות של חומצה פרוסית שהיתה יכולה לחסל גדוד חיילים שלם. כבשים מסוגלות לבלוע כמויות ענקיות של זרניך אשר בעבר, היה רעל חביב של רוצחים. מורפיום, שמרגיע ומרדים אנשים גורם להתרגשות מאנית אצל חתולים ועכברים. מאידך גיסא, שקדים מסוגלים להרוג שועלים. פטרוזיליה מרעילה תוכים. והפניצילין שאנו מכבדים כל כך גורם מיד למותה של חיית מעבדה ידועה — חזיר ים... לא יכול להיות מבחן אמין פחות עבור תרופות מאשר ניסויים על בעלי חיים." מסכם רויש את מסקנתו הנחרצת.

הקופים נשארים עם הברזלים עד לניסוי ועד בכלל

תנאי החזקה לא אנושיים וסבל בל יתואר

גולדי, ניצלה מכלאה וטרודי מזכירת האגודה

היעדר השקט, הקדרות והאימה

ראיינה: חנה איש־הורביץ

„העלאתו של דיאמניוק אל עמוד התלייה תהיה מחזה מבחיל"

במקרה של דמיאניוק הייתה לשיטת המשפט הישראלית השפעה קשה במיוחד, עקב הפער העצום שהיה בין האיכות של התביעה לבין זו של ההגנה. עם הגנה יותר מוצלחת היה לדמיאניוק סיכוי מסוים לזכות בדין. ד"ר יורם שחר, אוניברסיטת ת"א, מצטער על המשפט

ד"ר שחר: מקווה שרגשי הנקם באו על סיפוקם

„מ שפט דמיאניוק היה וימשיך להיות, משפט ראווה", אומר ד"ר יורם שחר, ראש המכון לקרימינולוגיה ומשפט פלילי באוניברסיטת תל־אביב, ומסביר מיד: „לא במובן של משפט שתוצאתו מוכתבת מראש. תוצאתו של משפט זה בהחלט לא הייתה מוכתבת מראש. להיפך, אני מאמין, שעם הגנה יותר מוצלחת, היה לדמיאניוק סיכוי מסוים לזכות בדין. במילים 'משפט ראווה' כוונתי למשפט שתכליתו הייתה לבסס חלק מהמיתוס הלאומי. במובן הזה נעשו במדינות מסוימות משפטי ראווה שנועדו להזכיר לאזרחים את האמיתות הבסיסיות של השיטה שלהן. משפט דמיאניוק נערך כדי לאשש מחדש את אתוס השואה, שהתערער קצת. מבחינה זאת הוא הצליח."

ד"ר שחר — מרצה ותיאורטיקן מבריק בתורת המשפט והמשפט הפלילי, בעל מודעות חברתית עמוקה, אבחנות דקות ומקוריות של תופעות משפטיות וניסוחים פרובוקטיביים — אינו מאשים את המדינה בניהול הליכים בלתי הוגנים, ובכל זאת הוא מוטרד בשאלה האם, בפועל, קיבל דמיאניוק דין צדק. לדבריו, „בשיטת השיפוט הישראלית (המועתקת מהשיטה הבריטית, ח.א.), תפקיד השופט הוא חיצוני למשפט, והצדדים משחקים לפניו, לטוב או לרע. צד שאיתרע מזלו ואין לו כסף, או כשרון מספיק, כדי לייצג את עצמו כהלכה — מפסיד. בדרך כלל, אינני רואה בזה קלקול. אבל, אין זה ברור, אם כללים המתאימים ל'משחק' שבו מדובר לכל היותר בשלילת רכושו של אדם או חירותו, הם נסבלים ומתאימים גם למשפט שמדובר בו בחיי אדם."

מן הראוי להבהיר, ששופטי ישראל אמנם מתערבים במהלכם של משפטים המתנהלים בפניהם, אך זאת לצורך ניווט המשפט בדרך תקינה, ובדרך כלל אין הם משפיעים על תוכן המשפט. „לעומת הנהוג אצלנו", הוא אומר, „במדינות אירופיות, השופט מנהל את המשפט, ואינו רק צופה בו מבחוץ. התהליך השיפוטי מתנהל מטעמו של השופט. העדים מובאים לבית המשפט לפי דרישת השופט. כך נמנע הפיאסקו, שעד שנשכר על ידי אחד הצדדים, טוען רק טענות שנוחות לאותו צד".

ייצוג עלוב מאין כמוהו

ב מקרה של דמיאניוק הייתה לשיטה הישראלית השפעה קשה במיוחד, עקב הפער העצום שהיה בין האיכות של התביעה לבין זו של ההגנה, אומר שחר. „ייצוגו של דמיאניוק היה עלוב מאין כמוהו. בכל חיי המקצועיים אינני זוכר פער כזה בין איכות ההגנה לאיכות התביעה. זאת איננה טענה נגד המדינה. המדינה לא יכלה לעשות מעבר למה שעשתה. חובתה של המדינה, על פי החוק, מצטמצמת בהבטחה שהנאשם יהיה מיוצג, ולא בקביעת איכותה של הגנתו. גם לא ניתן לדרוש מהמדינה, שתציב תביעה גרועה, כדי לצמצם את הפער."

מדוע הייתה ההגנה גרועה? האם לא ניתן היה להשיג עורכי דין טובים להופעה במשפט הזוכה לסיקור כה נרחב באמצעי התקשורת, הישראלית והבינלאומית, והעשוי להבטיח לפרקליט פרסום ואולי גם הערכה מקצועית?

„בישראל היה, ככל הנראה, חוסר נכונות רגשית של עורכי דין להתגייס לטובת הנאשם והיה לחץ חברתי שלילי. אבל, קשה להניח שמניע בזה לבדו הספיק כדי להרתיע עורכי־דין זרים. עליהם פעלה מערכת אחרת של שיקולים: עורך־דין זר נדרש להתנתק לתקופה ארוכה מכל עיסוקיו, להתמודד עם שיטה משפטית ועם חוקים שהוא אינו מכיר, דבר שעלול להעמידו במצבים לא נוחים, ובסופו של דבר כלל לא בטוח שהפרסום שהוא ישיג יהיה לטובתו."

מכאן, שרק תשלום של סכום כסף רציני יכול היה לשכנע עורך־דין זר מהמעלה הראשונה, לרתום את עצמו למשימה. מסקנתו של שחר: „מבלי שיהיה לי ידע מכלי ראשון, אני מניח, כי בניגוד לתרומות של קהילה אוקראינית אמריקנית אמידה וארגונים פאשיסטיים שמוכנים לעזור לפושעי מלחמה, למעשה לא הייתה תמיכה כספית להגנה."

הפער שמצד ההגנה עמדה נבחרת מליגה נמוכה, מצד התביעה ניצבה מדינת ישראל. „כמו במשפט אייכמן, קיבלה התביעה הכללית תמיכה בלתי מוגבלת, כספית וביצועית, ממוסדות המדינה. למשל, כאשר עלתה השאלה אם עד מסוים של ההגנה אומר אמת, הצליחה התביעה להשיג, תוך ימים ספורים, קלטות מדברים שאמר אותו עד באיזה שהוא כנס שהתקיים במיאמי אשר סתרו את עדותו בבית המשפט. הייתה התארגנות מאסיבית ומוצדקת של יד ושם, המשטרה והתביעה. התביעה גם העמידה לצורך המשפט את מיטב הכשרונות המצויים אצלה."

הנוראה שבפעולות

„כבר נאמר כל מה שאפשר על עונש המוות. העמדות לגביו הן רגשיות. אני מציע לכל מי שחושב על עונש זה, לעשות את התרגיל הבא: לחשוב באיזו מידה הוא היה מוכן שעובדי ציבור, בשם המדינה, יפגעו בגופו של אדם, באופן שאינו הורג. למשל, יכו אותו במכוון כמעט עד מוות, ינסרו את זרועותיו, ישרפו את רגליו, יעקרו את עיניו. אם הדימוי הזה מעורר חלחלה, כפי שצריך שיקרה לכל אדם שפוי, לא ברור לי מדוע אנשים רבים כל כך מתייחסים בקלות רבה כל כך, לנוראה שבכל הפעולות — חיסולו של הגוף כולו.

„ייתכן שהתחבטה שאנשים עושים בין עונשים גופניים חמורים לבין עונש מוות, נובעת מקשיים של דמיון. מדמיינים בקלות את הזוועה שבעקירת עיניים ושבירת עצמות, אך מתקשים לדמיין את האיומה שבכל האימות — המוות הגמור. רק כך אפשר להבין מדוע, בתפישה המסורתית, אנחנו מוכנים לקפוץ מעונש קל יחסית, כמו שלילת חירות, ויישר לעונש המוות."

תוצאה שלילית נוספת של השיטה המשפטית הנהוגה בישראל היא, שב„משחק המלחמה" שמתנהל בין הצדדים, יש משקל רב לשיקולים של טקטיקה, וקורה שצד אחד רואה את עצמו נאלץ ללכת על כל הקופה, ולהתבצר מאחורי טיעון אחד בלבד. יפסיד אותו — יפסיד הכל. (טענת הטעות בזיהוי, במקרה הנוכחי). „יש חן בשיטה הזאת" לטעמו של שחר, „אבל לא כשמדובר בחיי אדם". לעומת זה, בשיטה האירופית, השופט מעלה את כל הטיעונים האפשריים לטובת הנאשם. במשפט של דמיאניוק, אילו נערך באירופה, היה השופט מעלה בעצמו טענות שאולי היו מצילות את הנאשם מהגרדום, כגון שהנאשם עשה מה שעשה מתוך כורח, ציות או צורך. בפסק הדין הישראלי, השופטים אמנם הזכירו טענות הגנה אלו ודחו אותן, אבל הדבר לא נטען במהלך המשפט באופן רציני.

אם אכן הצליח המשפט לחזק את אתוס השואה לאחר שזה התערער, האם עשויות ממשלות ישראל בעתיד לדון פושעי מלחמה נאציים נוספים, המתגוררים עכשיו בארצות תבל שונות?

„הלקח של משפט דמיאניוק יהיה, לדעתי, שאין עוד טעם בסוג הזה של משפטים. המשפט הזה, שעליו אני מצטער, מילא את תפקידו המיועד. אני מקווה שרגשי הנקם של אלה שצהלו באולם בית המשפט ושל אנשים נוספים, באו על סיפוקם, ושלא יהיה צורך להפעיל שוב את מנגנוני המדינה לעניין כזה". לדעת ד"ר שחר, לא יכלו מנהיגיה של המדינה לשבוע נחת מתהליך ניהולו של המשפט, אשר אחד מרגעי השיא שלו היה, כאשר התובע הגיש מהדק שהיה נעוץ בתעודות טראווניקי. היה זה, לדבריו, „תהליך ארוך ומייגע, לעתים קרובות מביש, של מלחמה משפטית על פרטי־פרטים טפלים, שדבר אין להם עם השואה. הוויכוח על הדיון, במסמך טראווניקי, פגע בזכר הנספים".

נעדרו ממשפט זה המכובדות והנאוּת שאיפיינו את משפטו של אדולף אייכמן. „קשה שלא להתרשם מההבדלים באיכות של כל המשתתפים". ראשית כל — ההבדל התהומי בין הנאשמים: „אדולף אייכמן, מנהיג של רשע, שטן אמיתי, דווקא מפני שהיה איש חושב. דמיאניוק — אם הוא אכן איוואן האיום — העלוב בבני אנוש. ואיכותה של ההגנה, גם מבחינת כשרונו של הנאשם לייצג את עצמו ואת עמדתו ולא רק באיכות ההגנה הפורמאלית שקיבל. איכות הגנתו של אייכמן הייתה הרבה יותר גבוהה. (אגב, פרקליטו של אדולף אייכמן, עורך דין סרבאציוס, אף נעזר בעורך־דין ישראלי רציני. ח.א.). גם בביצוע גזר־הדין, צפוי הבדל בין השניים. אייכמן, לפי הדיווחים, הלך אל מותו כמקבל את הדין, נראה כאילו אין בו פחד, ולא „קלקל את ההצגה". ואילו דמיאניוק „אם לשפוט לפי התנהגותו בשלבים האחרונים, כשנגרר מייבב באולם בית המשפט, גם העלאתו אל עמוד התלייה תהיה מחזה מבחיל. אינני חושב שזה יהיה לתפארת מדינת ישראל".

ואשר לתביעה: קשה שלא לראות את ההבדל בין גדעון האוזנר, התובע במשפט אייכמן, לעומת הצוות הנוכחי. אכן, צוות התביעה היה המעולה ביותר שיכלה המדינה לספק, ואין לחשוב על איכותו המקצועית. „ההבדל", אומר ד"ר שחר, „הוא באיכות ורגישות, שהושקעה בהכרעה הקשה לבקש עונש מוות: היה לי קשה לראות את נציג התביעה, פרקליט המדינה יונה בלטמן, קורא מתוך נייר, מטון מכני, את בקשתו בשם מדינת ישראל, להטיל עונש מיתה על הנאשם. היה לי קל יותר לראות את הזעזוע המאשימה של גדעון האוזנר, התובע של משפט אייכמן: לו האמנתי".

„וכך לגבי התהליך כולו: זה צריך היה להיות משפט שקט, ללא צעקות של שופט על עורך־דין, וגדופות לקהל. אבל לא כך היה. חסרו הפעם השקט, הקדרות והאימה, שליוו את משפט אייכמן. נמנעו ההרהור והמחשבה שהיו צריכים להיות את המטרה העיקרית של המשפט. וכך גם הסתיים המשפט — כשהקהל באולם קיבל את גזר דין המוות בצהלות שמחה, היסטריה, שירה ותרועות.

שבע מחלפות ראשו

מפעל הצמיגים „שמשון" בפתח־תקווה במצב קשה. רק לאחר ששברו עובדיו את הזכוכיות בדלת הכניסה ללשכתו של קיסר, הופעל המפעל מחדש. יש אמון במזכ"ל, אין אמון במנכ"ל

(מימין לשמאל) מוריס דואל יו"ר הוועד, זכאי יאיר ועובד נוסף. „חבל מאוד אם מפעל כזה ייסגר"

מאת אבשלום קווה

כ די להמחיש את חומר האמון, השורר כיום במפעל הצמיגים „שמשון" בפתח־תקווה בין ההנהלה לבין העובדים, אומר אחד מהם כי גם אם ייכנס המנכ"ל ויודיע כי החליט על הענקת בונוס או תוספת שכר, לכל העובדים, לא רק שלא יאמינו לו, אלא אף אחד אף לא יקשיב לדבריו.

מפעל „שמשון", חברת־בת למפעל החדרתי „אליאנס", אשר בבעלות קונצרן „כור" עובר ימים ספורים לפני האחד במאי, במלוא התנופה, אך גם במלוא אי־הוודאות. בשער הכניסה ניכרים עדיין היטב שרידי הצמיגים שנשרפו במהלומה הגדולה שלפני מספר שבועות, המהומה שבמהלכה כלאו העובדים את המנכ"ל, הילל אלמוג, במשרדו. בבניין הוועד הפועל התקינו זכוכיות חדשות בדלת הכניסה ללשכת ישראל קיסר, לאחר שאלה נופצו בידי עובדי „שמשון" שצרו על החדר.

„פעם היה צריך פרוטקציה כדי להתקבל לעבוד במפעל", אומר אחד העובדים הוותיקים המעדיף, כמו אחרים, להישאר בעילום שם, „היום צריך פרוטקציה כדי לצאת מכאן." ליד קווי הייצור, ובסמוך לשולחנות חדר האוכל, מחפשים העובדים כל בדל של אינפורמציה בכל שביב של מידע שיעזור להם להבהיר את תמונת המצב. „היום מוצא פה עיתונים שאף פעם לא נראו בסביבה, כמו 'על המשמר', גם 'הצופה', זהו אחד השינויים העוברים עלינו מאז נקלע המפעל לצרות ואנחנו איתו", מסבירים בחדר האוכל.

ניתן לצאת מהמשבר

[illegible]

לא על התוספת לבדה

ב מפעל מועסקים כיום 370 עובדים. לפני שש שנים נרכש על־ידי כור מידיים פרטיות. העובדים מתייחסים לתקופה שלפני הקנייה כאל תור הזהב של המפעל, ושלהם באופן אישי. „תנאי העבודה היו תקינים כל עוד המאזן היה חיובי. במחצית השנה האחרונה חלה נסיגה ברווחים, ועימם ראה ההידרדרות."

„עם המעבר לחברת העובדים", אומר אחד מעובדי הייצור, „לא ציפינו ליתרונות כלכליים, או לתוספות שכר מפליגות, הייתה לנו ציפייה ליחס אחר, יחס הנובע מכך שאנחנו חלק מחברת העובדים, חלק מההסתדרות אבל אני וחבריי, לצערי הרב, מאוכזבים, בלשון המעטה."

הכעיס אותם מאוד סירוב המנכ"ל להקצות, לפני מספר חודשים, אוטובוס להלוויית אחד העובדים הוותיקים. סירוב זה הצטרף לביטול ארוחות בוקר לשני עובדי המשק"ם, ביטול הסעה למספר פנסיונרים וחוסר התייחסות אל עובד שחלה בסכרת ושתי רגליו נקטעו. חומת הניכור שבין העובדים להנהלה הלכה וגבהה עוד לפני שהגיעו לחשבון השכר והאחוזים.

פריצת דרך חיובית

י ו"ר ועד העובדים מוריס דעבול: הבעייה העיקרית היא של אי־כיבוד הסכמים. הנה, שמענו שמזכ"ל ההסתדרות ישראל קיסר דחה, כאשר שהה באוסטרליה, את דרישתו לוותר על תשלום תוספת יוקר בטענה כי הסכמים חייבים למלא..."

שורשיו של המשבר הנוכחי נעוצים בסלהי שנת 87. ההנהלה הודיעה אז, בסוף דצמבר 87, כי בגלל קשיים אליהם נקלע המפעל, ינוכו משכר חודש ינואר עשרים אחוז, אשר ישולמו כעבור שבועיים. העובדים סירבו אבל עשרים האחוזים נוכו בכל זאת ושולמו ב־14 בפברואר כמובטח. העובדים נפגעו בין היתר משום שלקיצוץ בשכר צירפה ההנהלה מכתב הערכה לעובדים על עלייה בתפוקה. בנוסף לכך, על פי הסכם השכר, הייתה ההנהלה אמורה לשלם בינואר תוספת של שלושה אחוזים, אך הדבר בוטל. בוטלו גם המתנה המסורתית לחג הפסח, תשלום משכורת י"ג והתיקצוב עבור בגדי עבודה.

במכתב לעובדים המשבח אותם בגין הגברת פריון העבודה אומר המנכ"ל בין היתר: „... חברת אליאנס שמשון ייצאה בחודש דצמבר 600 מכולות; תפוקה זו התקבלה למרות הקשיים והתקלות השונות בייצור מסיבות טכניות. אני רואה בזאת פריצת דרך חיובית."

בחודש דצמבר הציגה ההנהלה תכנית הבראה למפעל ותכנית הבראה נוספת ראתה אור בחודש ינואר. לעובדי „שמשון" נאמר כי אם התכנית לא תתקבל על־ידי עובדי מפעל „אליאנס" ו„שמשון" גם יחד, יהיה צורך לסגור את שני המפעלים. מאז ומתמיד מצאו עצמם עובדי „שמשון" קשורים בטבורם למפעל־האם קשר שהם שמחים לנתקו. אחת התביעות המרכזיות של הוועד שלהם היא להכריז על עצמאות המפעל, השמועה בוועד אומרת כי בעקבות המהומה אצל המזכ"ל והדיונים אשר התקיימו לאחר מכן, קיבלו אנשי הוועד הבטחה מקיסר שיפעל נמרצות להשגת מטרה זאת. „אנחנו, עובדי שמשון", אומר מוריס דעבול (27 שנה במפעל, 17 שנה יו"ר הוועד) „מוכנו להיות לפעשה בלי לחץ על עובדי „אליאנס" וזה לא סייע."

„גם אם העובדים יוותרו משכרם וגם אם יגבירו את התפוקה", אומר אחד העובדים באגף הטכני, „זהו פסיק קטן, משום שהבראה אמיתית פירושה השקעה של כסף גדול בטכנולוגיה ובקווי ייצור. אם לא תיעשה פעולה דראסטית בכיוון הכנסת קווי ייצור חדשים, המפעל ילך ויגווע מעצמו. אי אפשר רק לבוא ולקחת מהעובדים. יש לצאת עם מוצרים חדשים לשוק וזה נמצא בתחום אחריותם של הנהלת המפעל והנהלת הקונצרן".

הצד הכלכלי

ה מאזן המאוחד הלא מבוקר של מפעל „אליאנס" ומפעל הבת „שמשון" מורה כי בשנת 87 הגיע הגרעון ל־7.3 מיליון דולר. הוצאות לשכר עבודה והוצאות סוציאליות לכל מועסק הן 22,400 דולר לשנה. לשם השוואה, הוצאות הבית — 19,200. המכירות למועסק מגיעות ל־47 אלף דולר, לעומת 100 אלף באירופה ובמפעלים המייצרים מוצרים דומים.

עובדי „שמשון" יעילים יותר מעובדי „אליאנס" אך למרות זאת המפעל בהפסדים. מנכ"ל „שמשון" הילל אלמוג, טוען שההפסד הוא בשיעור של עשרה אחוזים על המחזור. כל יום שעובר מגביר את הגירעון וחברת העובדים אינה מוכנה יותר לכסות את ההפסדים.

לפיכך הפכו אליאנס ושמשון למפעלים חולי פרעון, כך למשל הושבתו ב„שמשון" ארבע מלגזות בגלל ברגים חסרים. עם זאת לשני המפעלים יש שוק, יש מוצרים ויש גם לקוחות, אולם מאחר שעלות הצמיג היא מעל למחירו, הולכים ומצטברים ההפסדים. לכך יש להוסיף את המשבר הפוקד את שוק הצמיגים בעולם המערבי. לדברי אלרואי חברות מורידות שכר, מתאחדות, מתייעלות ואף נסגרות „ואילו אצלנו חיים עדיין בגן עדן של שוטים".

תוכנית ההבראה כוללת מטלות על „בעלת הבית", כור, על ההנהלה ועל העובדים. הבעלים מתחייבים להשקיע והעובדים נדרשים להפעיל מועצת ייצור לביצוע מדידות, לוותר על תוספות שכר, להוציא תוספת יוקר במהלך תקופת ההבראה וכן ויתור מסויים על תנאי עבודה גלויים.

לעבור המחסום הפסיכולוגי

ע ובדי „שמשון" מסווגים לשתי קבוצות: חודשיים ויומיים. היומיים, 290 במספר, הם כל עובדי הייצור, והחודשיים, 80 במספר, כולל מנהלי העבודה, הפקידים, המהנדסים והטכנאים. עובדי הייצור מוציאים את פרנסתם בכבוד, אך במחיר של רעש, לכלוך ופיח. העבודה השחורה ביותר היא ליד המכבשים, הבדים והתנורות. אחרי שמונה שנים, אומרים העובדים, גם על עובד חסון ובריא קשה הנטל. בקיץ העבודה ליד המכבשים היא קשה ביותר כמו בתוך כבשן.

העובדים אינם מתלוננים על שכרם, אם כי הם שותפים לדעה, כי הדרך בה נבנה השכר, על פרמיות ותרומות, גרועה ומעוותת. שכר העובדים נע (חמש עד עשר שנות ותק) בין 2000 ש"ח ל־2100 ש"ח. יש עובדים אשר משתכרים יותר, ואף הרבה יותר. הצעירים שבחבורה אומרים, כי הם זקוקים לאסימון אחד או שניים וכמה דקות כדי למצוא מקום עבודה חלופי. אבל בישחון זה מתחלף, די במהירות, בהרהורים אחרים: „בכל זאת אעשה את הכל כדי להישאר", אומר אחד מהם, „אני קשור למקום ולחברים שלי. להתחיל הכל מחדש זה לא כל כך פשוט. להתחיל שוב לטפס בסולם ההיררכיה זה די קשה. אבל אני אגיד באופן רבר, אולי פרדוקסלי: אם אמצא את עצמי ברשימת המפוטרים — אשמח. זה יעזור לי לעבור את המחסום הפסיכולוגי, לוותר על מקום עבודה מוכר. וזה גם עדיף על התחושה הקשה, בה אני חצוי: נמצאים, שבעצם חברת העובדים החליטה לסגור את המפעל".

ההחלטה על סגירה או המשך המפעל מצויה, לפחות בעיני העובדים, בידי המזכ"ל קיסר. מינויו של גביש, ניהולו של מזכיר חברת העובדים רני רוזוליו, והלשתה של הוועדה המנהלת של חברת העובדים השאירו את הקלפים בידי קיסר. במשא ומתן שנערך בלשכתו, לאחר כליאתו, ואשר הביא להפעלתו המחודשת של המפעל, נכחו רק נציגי הוועד, יו"ר האגף לאיגוד מקצועי חיים הברמן ונציגי מועצת פועלי פתח־תקווה. בעדרו הופיעו נציגי ההנהלה וקונצרן „כור". באותה ישיבה הוחלט כי בעניין משכורת י"ג, יפסוק הברמן. מכאן יו"ר הוועד „נוכחנו לדעת שהוועד נגד מוכנת והנגיד הוא קיסר".

[illegible] הכללית של [illegible] של „אליאנס" ו„שמשון" [illegible], שקיימה ביום שישי, 22.4, לאחר שיום משא ומתן בין הצדדים. אם הדיונים יעלו על שירטון, תיפול הדרך לפני מסרק לחברה, [illegible] בית המשפט [illegible]. גם מסרק זה אינו [illegible], [illegible]. אולם הרשיבות, הדיונים, השמועות [illegible] רק מוסיפים שמן על מדורת [illegible].

[illegible] ל„שמשון" [illegible]. [illegible] של [illegible], ניתן להבחין בשורה נוספת של מפעלים [illegible] השייכים, עדיין, לחברת העובדים ולהסתדרות הכללית. [illegible], דומה כי תנועת העבודה, כשמשון הולכת ומאבדת את „שבע מחלפות ראשו".

הל״קרס? אולי בשנה הבאה

איזיה תומאס, תדמית של ״לוזר״

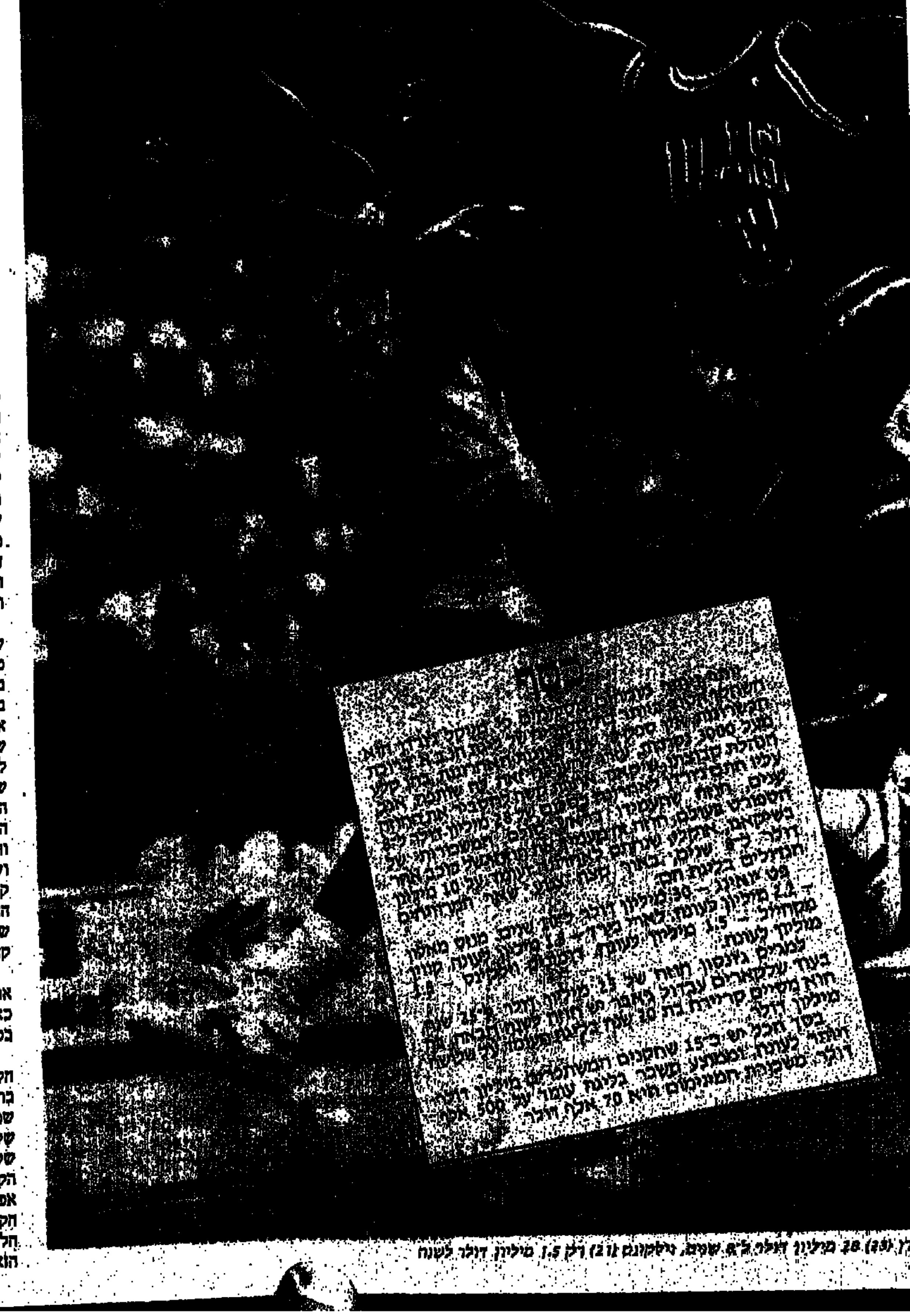
ג'ורדן (25) 28 מיליון דולר ל־8 שנים, וילקינס (21) רק 1.5 מיליון דולר לשנה

מאת שלמה גלזר

״טעמו של ניצחון בניו־יורק הוא מתוק במיוחד, כי בניו־יורק קשה במיוחד לנצח ומי שעושה זאת הוא ״ווינר״ אמיתי״. אמר מייקל דוקאקיס, מושל מסצ'וסטס, לאחר ניצחונו הסוחף בבחירות המוקדמות לנשיאות ארה״ב לפני כשבועיים. אני מכיר לפחות אדם נוסף שיחתום בשתי ידיים על ההצהרה הזאת — ריק פאטינו, מאמנה של ה״ניו־יורק ניקס״. בתחילת העונה, כאשר פאטינו בן השלושים ושלוש לקח את הג'וב, שאיש ממאמני הליגה לא רצה בו, הוא ביצע מספר מהלכים שהעידו שהוא הולך על כל הקופה. ראשית, הוא ויתר על הכוכב מספר אחד של הקבוצה, ברנרד קינג, שחזר אחרי שנתיים של פציעה קשה בברך, אחר כך החתים את מרק ג'קסון, רכז המשחק של המכללה המקומית סט. ג'ונס, והכריז כי הניקס בהנהגתו ישמרו שמירה לוחצת על כל המגרש 48 דקות.

הליגה כולה, שחקנים, פרשנים ומאמנים התפוצצו מצחוק. מהלכיו של ״הילד״ נקטלו וההימור החם ביותר ב״תפוח הגדול״ (כינויה של העיר ניו־יורק) היה, כמה חודשים יעברו עד שפאטינו יעוף. פאטינו, שהוביל שנה קודם את מכללת פרובידנס הקטנה והאלמונית לחצי־גמר אליפות המכללות, הפשיל שרוולים וניגש לעבודה.

נכון לעכשיו כבר ברור כי ריק פאטינו הוא הדבר הטוב ביותר שקרה לניו־יורק מאז נבחר אד קוץ' לראשות העירייה לפני 12 שנה. את מה שחולל שם האיש הזה ילמדו בבתי ספר לפסיכולוגיה וכדורסל גם יחד, ואת ההישג המרשים הראשון הוא כבר יכול לזקוף לזכותו: לראשונה מזה ארבע שנים ישחקו הניקס בפליאוף. מרק ג'קסון שהאצבע המונפת שלו הפכה לסמלה של הניקס המתחדשת ייבחר, ללא צל של ספק, לרוקי (השחקן של שנה ראשונה בליגה) המצטיין של השנה. אם נזכיר כי התואר הזה היה בעבר נחלתם של בירד, איזייה תומאס, אקים אלג'ואן, רלף סמפסון ופט יואינג, אפשר להניח שלא מדובר בקוטל קנים. ההערכה לג'קסון גדולה עוד יותר כיוון שסטטיסטיקות המשחק שלו בכל הקטגוריות: קליעה, מסירה, חטיפות כדור ודקות משחק, עולות על אלו של מג'יק ג'ונסון ואיזייה תומאס בשנתם הראשונה בליגה.

רצים לאליפות

מעבר לכל אלה הוכיח פאטינו כי בנ.ב.א. אפשר וכדאי ללחוץ ולשמור אזורית ואישית לוחצת. הניקס, כמו שהבטיח, עשו זאת לאורך כל 82 המשחקים והתוצאה, מספר חטיפות הכדור הגדול ביותר בליגה. חטיפות כדור מסתיימות, בדרך כלל, בסל קל מן העבר השני. לא הייתי מרחיב את הדיבור כל כך על הניקס ומאמנה, אלמלא ההשפעה החשובה שיש למה שהתרחש בקבוצה הזאת על הליגה. בחוצפה וקשיחות האופייניים לבן מהגרים איטלקי שגדל ברחובות ברוקלין, החדיר פאטינו תיחכום ורעננות מחשבה לכדורסל השמרני משהו של הנ.ב.א., מקור ודאי כמעט לחיקויים בשנים הקרובות. ״המדיסון סקוור גארדן״ בניו־יורק, שידע שנות שפל רבות, הפך מחדש למקום חם ומבוקש, ושוב מהדהדות בעיר, מהאיסט־ריבר ועד נהר ההדסון, שאגות ה״דיפנס, דיפנס״ — אותן זוכרים בגעגועים ותיקי הכדורסל מימי הזוהר של אליפויות שנות ה־70, בכיכובם של וויליס ריד, ארל (פרל) מונרו, וולט פרייזר וסנטור ביל ברדלי.

בנ.ב.א. מקובל להניח, כי כדי לזכות באליפות צריכה כל קבוצה שיהיה לה שחקן ציר ורכז משחק מהדרגה הראשונה. בלי שני אלה כל מחשבה על זכייה בתואר היא חלום בלבד. בשנת 1968 הגיע בתור גבוה למרי, 2.18 מ', בשם לו אלסינדור, למילווקי, לשחק שם בתפקיד הציר. אך לא היה בו די, ורק כאשר צורף, שנתיים אחר־כך, אוסקר רוברטסון, הרכז, לקחו במילווקי אליפות. אלסינדור, שהתאסלם והפך לקארים עבדול ג'אבר, עבר מערבה ללוס־אנג'לס לייקרס ולמרות שהיה בשיאו נאלץ, יחד עם קבוצתו, להמתין שש שנים ארוכות עד שהגיע ארווין מג'יק ג'ונסון ל״עיר הכסף״ ומאז הם לוקחים אליפויות בקבלנות. גם בפילדלפיה המתין ד״ר ג'׳ האגדי 11 שנה כדי שמוזס מאלון יגיע לעיר ויחד הם לקחו אליפות והרשימה ארוכה — ביל ראסל בבוסטון, ביל וולטון בפורטלנד ועוד ועוד. כל ההסבר הזה ניתן על מנת לשכנע שבניו־יורק בונים קבוצה שתרוץ לאליפות תוך שנתיים שלוש. פט יואינג (2.14 מ') האיש שכולם הספידו, הוא ה״סנטר״ הטוב בליגה בשליש האחרון שלה, מרק ג'קסון יהיה כנראה בין הרכזים הגדולים, ושני אלה, עם קצת עזרה מידידיהם וקצת מזל, יגיעו לטופ.

בינתיים, אם מישהו יתן לי כרטיס פתוח לכל מקום בעולם, אתם יכולים לשים כסף עליכך שימצאו אותי במדיסון־סקוור גארדן כאשר יתחיל ה־Real time כפי שמכנים את משחקי הפליאוף בכדורסל.

5000 ק״מ מערבה מהחוף המזרחי, נמצאת אלופה הכמעט נצחית לוס־אנג'לס לייקרס. האם יהיו הלייקרס אלופי הליגה שנה שנייה ברציפות? להערכתי לא. הערכה זאת אינה מושפעת מהחולשה שמפגינים הסגולים־צהובים בחודש האחרון, אלא מניתוח הרכבה של הקבוצה, ומהניגוד שהרכב זה מעמיד לעומת סגנון המשחק שלה. עד כמה שיישמע הדבר מוזר, קחו מהלייקרס את ג'אבר וזוהי הקבוצה הנמוכה בליגה, ובלי כוח ואגרסיביות מתחת לסל, אי אפשר לקחת אליפות בליגה הטובה בעולם, נגד בוסטון או דטרויט הקשוחות מהמזרח וגם לא נגד חלק מקבוצות המערב. כוחה של הלייקרס הוא, כידוע, דווקא בהתקפה המתפרצת שלה. הקבוצה הזאת הביאה את ״פאסט ברייק״ לשלמות. הבעיה היא, שבלי ריבאונד בהגנה קשה מאוד לבצע התקפה מתפרצת, ולעניין הריבאונד הפסיק קארים ג'אבר האגדי מזמן לתרום וגם בהגנה כבר אינו מהווה גורם. קארים של עונת 1987/8 פשוט מוכיח שגם הוא אנושי ומשחק בהתאם לגילו, 41.

מי שבכל זאת מחזיק חזק את הלייקרס בתמונה, גם בעונה זו הוא כמובן מג'יק ג'ונסון. ״מג'יק״ הוא, מה שקוראים בארה״ב, ״קלטש פלייר״ — בתרגום חופשי — השחקן שברגע הקריטי רוצה את הכדור וישיג את הנקודות ואצלו, ככל שהמצב קשה יותר וקריטי יותר, כך הוא משחק טוב יותר. כשיש לקבוצה שחקן כזה, אף פעם אי־אפשר לדעת.

שחור הוא יפה, אבל לבן מנצח

אם הלייקרס לא מי כן? ובכן, התשובה שלי שותקה נדרשת ולגמרי לא מקורית. הבוסטון סלטיקס!!! מה לעשות, למרות שזה כבר נמאס, וכולם כבר היו בסרט הזה 16 פעמים, הירוקים שכולם כל־כך אוהבים לשנוא, הם עדיין קבוצת הכדורסל הטובה ביותר בעולם.

הכדורסל האמריקני מאופיין, בהכללה, בשני סגנונות: השחור, המבוסס על כדורסל טבעי מתפרץ, בעל נתונים גופניים של ניתור, כוח ומהירות. זהו סגנון הבנוי על יופי וברק ועל יכולת אישית של משחק אחד על אחד. הסגנון הזה הוא ללא ספק פופולרי יותר, אטרקטיבי יותר, אבל גם הרבה פחות מתוחכם. רק על בסיס סגנון ותפיסת משחק שכזאת אפשר להסביר, לדוגמא, שתי שגיאות גורליות של שני כוכבי־על שהביאו לאובדן אליפות. זאת של איזיה תומאס שמסר לבירד כדור גורלי 5 שניות לסיום בעונה שעברה בקרב בין דטרויט לבוסטון, ובאיבוד הכדור של ג'ימס וורטי לג'ראלד הנדרסון מבוסטון במאבק האליפות לפני שלוש שנים. הקבוצות השחורות, בהן הלייקרס, שיקאגו, אטלנטה ופורטלנד מציגות כוכבי־על ומשחקות אחד על אחד.

לעומתן, בוסטון היא נציגת הכדורסל הלבן — המאופיין בהגנת גוף, במשחק קבוצתי ממושמע ביותר ומעל הכל בתנועה בלתי פוסקת של השחקנים, בלי כדור, לעמדת קליעה פנויה. אז נכון שאת הבוסטון־סלטיקס פחות מלהיב לראות ואין שם מיבצעים חגיגיים אלה של דומיניק ווילקינס או מייקל ג'ורדן, אבל הבוסטון מנצחת בהרבה משחקים. כאשר הבחינו בבוסטון שיש בעיה קשה על הספסל, דבר שגרם לה לאבד את האליפות לפני שנה, הצית מנהלה הגאוני, רד אורבוך, סיגר נוסף, יצא לשטח והביא את בראד לואהס (2.14 מ') מרק אייקרס (2.10 מ') ואת ג'ים פאקסון, כוכבה הנפלא של פורטלנד. הבוסטון של השנה היא שוב קבוצה מאוזנת עם ספסל משובח, המציגה כדורסל במיטבו. מיותר, כמובן, לציין, ששלושת השחקנים שהוזכרו הם לבנים. וכאשר עוסקים בבוסטון, סטור בלי לארי בירד וקווין מקהייל, אי אפשר, על בירד מיותר להכביר מילים. דומה כי כבר נאמר עליו הכל. כמו בכל שנה, במשך שמונה שנים רצופות, העונה הזו היא עונתו הטובה ביותר. קרוב לוודאי כבירד יאסוף לחיקו פעם נוספת את תואר ה־M.V.P (השחקן המצטיין), בפעם הרביעית בחמש שנים. אבל חשוב מכך, לארי בירד הוא שחקן שעושה את חבריו לשחקנים טובים יותר ומקדם בכך את הקבוצה כולה, וזה הרי בעצם העיקר.

ביל וולטון, אחד מגדולי שחקני הציר של הליגה, שהקריירה שלו ידעה פציעות אין ספור, נשאל פעם מדוע כל פציעה ברגל מונעת ממנו לשחק, בעוד ששחקנים רבים עולים למשטח פצועים. ״כל המשחק הזה שנקרא כדורסל הוא בסך־הכל שאלה של יכולת לתפוס עמדה ולהתמקם מתחת לסל, וברגע שאיני יכול לעשות זאת כראוי אין טעם שאעלה לשחק״ הסביר וולטון. עם האמירה הזאת, אני ממליץ לקוראים לעקוב אחרי משחקו של קווין מקהייל ולהבין מה עושה אותו לטוב כל־כך ולשחקן שמוביל כבר מספר שנים את הליגה באחוזי קליעה מהשדה.

מי שיכולה לשבש לבוסטון את חגיגות האליפות היא הדטרויט פיסטונס. בדטרויט, שזכתה השנה לראשונה בתולדותיה באליפות הליגה המרכזית, יש השנה תחושה שהפעם זאת ההזדמנות להצטרף לגדולות באמת. לתחושה הזאת יש בהחלט על מה להתבסס. זוהי קבוצה בשלה ומאוזנת, עם רכז נפלא (איזיה תומאס) וספסל משובח, ומעל לכל — נחישות לזכות בתואר. כדאי גם להזכיר כי דטרויט נהנית מהקהל הרב ביותר בליגה (מעל 40 אלף צופים בממוצע למשחק).

אין ספק כי עבור כוכב הקבוצה, איזיה תומאס, זוהי הזדמנות אולי בלתי חוזרת להסיר מעליו את תדמית הלוזר ההולכת ונדבקת אליו. דומני כי סידרת הגמר המזרחי הצפויה בין דטרויט לבוסטון, הולכת להיות הגמר האמיתי של הליגה השנה.

הכיוון מערב

בחזרה למערב, במשך מרבית העונה הייתי משוכנע כי יוסטון היא המועמדת הוודאית לגמר ״מטעם״ המערב. ליוסטון יש הכל מה שקבוצה צריכה: סנטר מהטובים בליגה, אקים אלג'ואן, רכז משחק כב״ל ״סליפי״ פלויד, ובנוסף להם גם את רודני מקריי, ג'ו.בי. קרול, פרביס שורט ועוד כוכבים הנותנים קבוצה מאוזנת וספסל טוב. לאלה יש להוסיף מאמן מעולה כביל פיטש ומתקבלת קבוצה אלופה. אבל איכשהו חסר שם משהו וגם אקים אלג'ואן נותן השנה עונה חלשה מאוד. פתאום מסתבר שרלף סמפסון חסר לאקים אין את אותו מרחב מחיה לעשות בכל העולה על רוחו. ברור איפה שיוסטון תצטרך לשחק הרבה יותר טוב כדי לממש תקוות אליפות וספק אם הדבר בהישג ידה.

ממש בשכנות מחכה אלופת הליגה הדרומית, דאלאס מאבריקס להזדמנות שלה. ובדאלאס כמו בדטרויט וכמו בבוסטון משוכנעים שהשנה זו יקרה. כבר שנים יש לדאלאס קבוצה יוצאת מהכלל שחסר לה ״סנטר״ ברמה גבוהה כדי ללכת עד הסוף. השנה עם מאמן חדש ג'ון מקלאוד ועם מרק אגווירה, רולנדו בלקמן, סם פרקינס ושות', יש לדאלאס סיכוי מצוין. אגב, בדאלאס משחק מספר השחקנים הרב ביותר שנבחרו בסיבוב הבחירה הראשון בנ.ב.א. וגם מספר השחקנים הזרים (לא ילידי ארה״ב) הגבוה בליגה: שני גרמנים קנדי ושחקן יליד בהאמה. חוץ מזה יש בה מספר הלבנים הגבוה ביותר בליגה, למעט בוסטון.

ננסים אטרקטיביים

עוד מועמדת לתואר המערבי, קבוצה שהצטרפה לרשימה שלי ממש בדקה התשעים היא הדנוור־נאגטס. דנוור היא הנציגה המובהקת ביותר של הכדורסל ה״שחור״ של RUN AND GUN (רוץ וקלע) הרבה אוהדי כדורסל מתקשים להבין את המהפך הגדול שחל בדנוור, וכיצד עלתה הקבוצה הזאת על מסלול רצוף של ניצחונות עד כדי כך שהיא מאיימת על הצמרת המערבית. כדי למצוא את התשובה צריך לחזור ל״גמדי הליגה״. לפני שלוש שנים הדהים מייק פרטלו, מאמנה של אטלנטה, את כולם כאשר החתים את ספאד ווב, רכזה הננסי (1.68 מ') של מכללת מדינת צפון קרולינה. הציניקנים אמרו שהסיבה לכך היא כי ווב הוא הכדורסלן היחידי שפרטלו מצא שהוא נמוך ממנו עצמו. מהר מאוד הסתבר שספאד ווב, עם הניתור האדיר שלו (1.10 מ' מהמקום), הוא גם שחקן יעיל ואטרקטיבי שהגיע לשיאו כשזכה באליפות ההטבעות. הצלחתו של ווב שברה טאבו ארוך־שנים שאמר כי בנ.ב.א. אין לקטנים סיכוי להצליח. הגדילה לעשות הוושינגטון־בולטס, כשהחתימה השנה את טיירון בוגס (1.60 מ') בתור הבחירה הראשונה שלה מהמכללות, בחירה שלא הוכיחה את עצמה. והנה באה דנוור ורכשה מאותה וושינגטון את הגמד השלישי של הליגה, מייקל אדמס (1.78 מ'). העניין הוא שאדמס הוא שחקן כדורסל. הוא קולע, חוטף, מוסר ויותר מכך, מנהיג אמיתי. התוצאות היו מיידיות. עם אדמס ופאט ליבר (הגארד שלוקח הכי הרבה ריבאונדים) יש לדנוור את הקו האחורי מהטובים בליגה. מצטרף לחבורה הקלע הוותיק אלכס אנגליש והתפנית די מובנת.

קבוצה נוספת שאסור בשום אופן להתעלם מסיכוייה בפלייאוף המערבי היא ה״פורטלנד טריילבלייזרס״. למאמן השנה שעברה בליגה, מיקי שולר, יש צוות שחקנים המשלב ברק, כוח ויעילות.

כוכב הקבוצה הוא קלייד דרקסלר, אחד האתלטים המוכשרים ביותר בליגה שבמשחק של אחד על אחד בלתי אפשרי לעצור אותו. אליו מצטרפים הקלע קיקי וונדרוואי, ואחד מטובי הרכזים של הדור החדש, טרי לפוטר. גורלה של פורטלנד תלוי בשחקני הציר שלה. סטיב ג'ונסון נפצע וסיים למעשה את העונה, העול כולו מונח על כתפיו של קווין דאקוורת', שעם גובה 2.12 מ' ומשקל 130 ק״ג הוא אחד האנשים הגדולים בליגה ובאחרונה הסתבר שהוא גם יודע לשחק. אגב, בקיץ האחרון היתה גם מכבי תל־אביב במירוץ אחרי שירותיו של דאקוורת'.

הקבוצות של יוטה וסיאטל יתנו לכל היותר פייט טוב, אבל תשומת לב ראויה כדאי להקדיש לקבוצה השמינית בפלייאוף המערבי — סאן־אנטוניו ספארס. הספארס אינם מהווים עדיין סחורה חמה בליגה, אבל אם יש לכם סבלנות אז התמונה עשויה להשתנות ובגדול. לסיבה שתביא את השינוי קוראים דייוויד רובינסון, שחקן הציר של מכללת הצי ונבחרת ארה״ב שזכתה ב־1987 באליפות העולם וכוכבה העתידי של נבחרת ארה״ב לאולימפיאדת סיאול. רובינסון, על 2.16 מ' שלו, הוא שחקן מושלם. כמה מושלם? מספיק כדי שסאן־אנטוניו יחתימו אותו על חוזה של 20 מיליון דולר ל־10 שנים וכל זאת שנתיים לפני שהוא משחק דקה אחת בליגה בשל מחויבותו לשרת שנתיים כקצין מחשבים בצי. רובינסון, אגב, הוא סיפור מיוחד במינו. כשהלך ללמוד במכללת הצי היוקרתית באנאפוליס מרילנד, היה גובהו 1.93 מ', שהוא הגובה המקסימלי בו מקבלים צוערים לצי האמריקני. במשך הלימודים, מגיל 18 עד 22, הוא צמח עד 2.14 מ' ובשנה האחרונה צבר שני סנטימטרים נוספים. כך או אחרת, אמור רובינסון למצוא בסאן־אנטוניו, מלבד מיודענו בריקובסקי, גם את אחד הקווים האחוריים הטובים בליגה, קו שמורכב מאלווין רוברטסון וג'וני דואקינס והרי כבר אמרנו כי שחקן ציר ורכז הם המפתח לאליפות.

בחוף המזרחי ינסו אטלנטה ושיקאגו האטרקטיביות וגם מילווקי הגבוהה והקשוחה לעשות משהו מול הגדולות. סביר להניח שבלי הצלחה ממשית.

וושינגטון, שהשיגה את המקום בפלייאוף רק בדקה ה־90 ממש, היא אחת הקבוצות המאכזבות של העונה הרגילה. מקבוצה המשקיעה יותר מ־4 מיליון דולר בשלושת כוכביה מוזס מאלון (2.1 מיליון דולר לעונה) ברנרד קינג (1.21 מיליון) וג'ף מאלון, (אין קרבת משפחה, מיליון דולר) אפשר לצפות לתוצאות טובות יותר. כדאי לזכור גם כי לפחות לאחת משבע הקבוצות המאכזבות כאי־עלייתן לפלייאוף מחכה פרס אמיתי — העונה לשם דני מאנינג, כוכב מכללת קנזס־סיטי, שכמו ידיו הביא לקבוצתו את תואר אליפות המכללות עם 31 נקודות ו־18 ריבאונדים במשחק הגמר נגד מכללת אוקלהומה. מאנינג יהיה תוך זמן קצר כוכב על בנ.ב.א. נוסח בירד, ג'ונסון או ג'ורדן ועל הזכות לזכות בשירותיו תהיה תחרות של ממש.

כדאי לשים לב לעוד תהליך חשוב העובר על הליגה. עבר זמנם של הענקים הגדולים והכבדים חסרי הכשרון ששמותיהם היו מקשטים את המקומות הראשונים בכל דראפט.

הדגם המבוקש הוא של שחקנים בגובה 2.05 מ' פלוס מינוס, אתלטים חזקים המסוגלים לרוץ במגרש, לשמור ולקלוע. הדור הזה, שכוכביו הבולטים הם בארקלי מפילדלפיה, אי.סי. גרין מהלייקרס, קארל מאלון מיוטה ואחרים, מכניסים יותר צבע וכשרון לליגה וזה הרי העיקר.

אז זהו מיום ראשון הקרוב, בין גבר סל מקומי למשנהו בתל־אביב או חולון, יכוונו כל אוהדי הכדורסל בארץ ובעולם את התדר לכיוון מערב, לליגה הטובה בעולם.

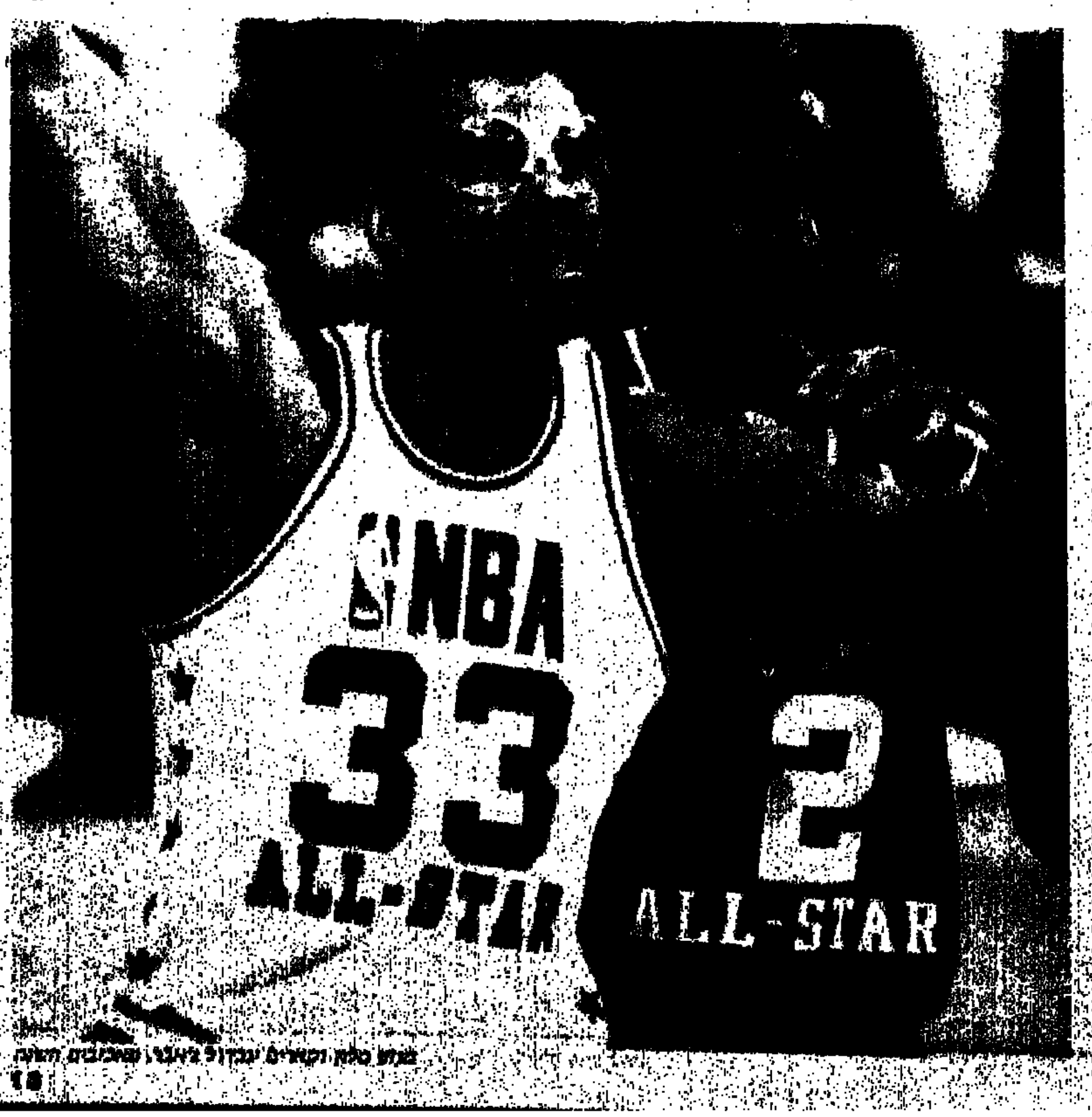

הנערים שבחבורה

מאת טלי ברזילי זוננפלד
צילם בועז לניר

בצה"ל לא אוהבים את הכינוי „נערי רפול". יש לשם הזה יותר מדי הקשרים שליליים. בשפה המקצועית מדובר על פרויקט מקא"ם: מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות. פרויקט מצליח או לא, שאלה של השקפה

דורון סימנטוב חיכה לי בתוך. חשב שאתקשה למצוא את ביתו. בחור חסון (22), מעשן בשרשרת, משוחרר כשנה מצה"ל, סטודנט במכללת תל־חי שבצפון, שרת בצבא כחייל מקא"ם, או מה שנקרא בעגה העממית: „נערי־רפול".

דורון הוא אורח, מה שאיפשר הזכרת שמו. שאר הגיבורים והם רבים, יהיו אנונימיים, שכן צה"ל לא אישר פירסום שמם, מחשש „שתידבק בהם סטיגמה שלילית והם הרי חיילים לכל דבר". על צילומים כמובן שלא היה מה לדבר.

בצה"ל לא אוהבים את הכינוי „נערי־רפול", שכן השם מזמין הרבה קונוטציות שליליות. בשפה המקצועית נקרא הפרויקט שהחל לפעול ב־1980, מקא"ם — מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות. המדובר בפרויקט חינוכי שיקומי, המטפל באוכלוסיית חיילים שלא עומדת בקריטריונים הרגילים של גיוס לצבא, או כפי שמגדירים זאת בצה"ל „חיילים שהם מתחת לסף הגיוס". הקריטריונים הצה"ליים מגדירה שלושה מאפיינים לחייל שהוא מתחת לסף גיוס: ● נער שהשכלתו היסודית אינה מושלמת ועומדת על פחות משמונה שנות לימוד. ● נער שאותרו אצלו קשיי הסתגלות (קה"ס), כלומר: בדיווח שהגיע לצה"ל טרם הגיוס, התברר שהנער נפלט ממקומות לימוד ועבודה. ● קבוצת איכות (קב"א) נמוכה. הקב"א הוא שקלול של מוטיבציה, השכלה ודפ"ר (דירוג פסיכולוגי ראשוני). (מקסימום הקב"א אליו יכול חייל להגיע הוא 56 נקודות, הקב"א של חיילי מקא"ם נע בין 41 ל־42 נקודות, ונחשב נמוך מאוד.)

עד כאן הנתונים כפי שהוגדרו ע"י אנשי מקצוע. בשטח ישנם הרבה יוצאים מן הכלל. כמו חיילים שסיימו 12 שנות לימוד ובכל־זאת שובצו בצה"ל כחיילי מקא"ם, כיוון שאובחן אצלם פגם אורגני מוערי, (M.B.D-MINIMAL BRAIN DAMAGE), והם הוגדרו כבעלי השכלה נמוכה.

לעירו (שם בדוי) בן 21 מרמת־גן אין פגם אורגני והוא בוגר בי"ס תיכון: „לפני הגיוס, הודיעו לי שאשתייך לפרוייקט כשהסבירו לי במה המדובר, מיד הבנתי שהכוונה לנערי־רפול ונורא נבהלתי. אני פה כי שנה לפני הגיוס פשוט לא עשיתי עם עצמי כלום, והייתי בטיפול פסיכולוגי. הסעיף עליפיו הגעתי הנה הוא סעיף קושי ההסתגלות. ובדיעבד אני לא מצטער כי בזכות הצבא הצלחתי להתגבר על הבעייה. היום יותר קל לי ליצור קשרים עם הסובבים אותי ויש לי הרבה יותר ביטחון עצמי. ולכל מי שנתפלא מה אני עושה פה, אני אומר שבשבילי זה המקום, המתאים ביותר".

בבדיקה מקרית מסתבר שאכן סעיף קושי ההסתגלות הוא הדומיננטי שבין שלושת הסעיפים המאבחנים חיילי מקא"ם. „בזכותו" נמצאים במסגרת זו גם חיילים מקיבוצים, חיילים משכונות „מכובדות" ובני משפחות מבוססות. „כשאני נפגש עם דברים חדשים אני נבהל, לכן אני צריך לקבל כל דבר לאט לאט, פה הכל יותר איטי ופחות מבהיל", אומר חייל מקא"ם מקיבוץ בדרום.

דרגת קושי חמש

עד כמה שסעיף קושי ההסתגלות נראה אמורפי ובלתי ניתן להגדרה מדויקת, בצה"ל הוא זוכה כמובן לדירוג. החלוקה היא לשבע דרגות כשהאפס הוא הציון הגבוה ביותר. כלומר „אפס קשיי הסתגלות" מקבל מי שהוא בעל כשר הסתגלות ללא דופי כשמאידך ציון שבע ניתן למי שצה"ל מחליט לא לגייסו כלל. חיילי מקא"ם מדורגים כבעלי קושי הסתגלות בדרגות חמש ושש.

נתון נוסף הנלקח בחשבון הוא מה שהצבא מכנה „נקודות מו"פ" (מעברות ויחוי פלילי). וזה ניקוד שניתן על כל עבירה פלילית שחייל ביצע טרם גיוסו לצבא. פה ישנה הגבלה מדוייקת: לא יתקבל לצה"ל חייל שהניקוד של עבירותיו הפליליות עולה על 300. בצה"ל לא אהבו את החיטוט העתונאי בנושא המו"פ, בכל פעם שהועלה, דאגו להבהיר שלא הוא העיקר, ואין להסיק מכך שכל חיילי מקא"ם הם עבריינים. להיפך, רבים מגיעים לצה"ל כשהם חלשים פיסית ונפשית ומאופיינים ע"י הסתגרות ופחד להשתלב בסביבה.

אומר סא"ל חן גרדי, מפקד בי"ס לטירונים של מקא"ם: „יש קבוצה של חיילים שחלק מהחסכים שלהם קשורים לנושאים חברתיים. חוסר ביטחון עצמי וקושי ליצור קשר עם חיילים אחרים. לצורך זה בנינו תוכנית מיוחדת כשהרעיון הוא ללמד חיילים איך להתגונן מפני ניסיונות התעללות של אחרים. אנו מלמדים אותם קרב מגע, פשוטו כמשמעו — התגוננות פיסית. זה כמובן מגביר את בטחונם האישי".

כשטלפנתי לבוגר המקא"ם, דורון סימנטוב וביקשתי לשוחח עימו, אמרה אמו שאוכל לדבר עם בנה כמה שארצה, בתנאי אחד, שלא אכתוב שבנה עבריין מנערי־רפול. „דורון אף פעם לא הסתבך עם המשטרה, הוא ילד נהדר, אני לא מבינה למה כל העתונאים תמיד חושבים שנערי־רפול זה רק עבריינים ומופרעים".

יום הגיוס לצה"ל, שבדרך כלל אינו נחרט בזיכרון כיום חביב, לגבי חיילי מקא"ם, אמור להיות נעים ומשפחתי. מכיוון שאוכלוסיית חיילים זו מאופיינת ברמת חרדה גבוהה, שבאה לידי ביטוי קיצוני במפגש עם הבלתי ידוע, מנסים בצה"ל להפוך את המפגש ל„ידוע" עד כמה שאפשר. הקשר עם החיילים שסווגו כחיילי מקא"ם מתחיל עוד לפני הגיוס. המדריכים והמורות שאמורים לקלוט חיילים אלה בבסיס הטירונים מבקרים בבית החייל, מסבירים מהו פרויקט מקא"ם ומנסים ליצור קשר עם המשפחה. ביום ההתייצבות יבואו לקבל את פניהם. החיילים מקבלים שתייה וכיבוד וכולם מנסים להנעים להם את „הלם" הגיוס. „אלה החיילים היחידים בצה"ל שמהיום הראשון מתחילים לחבק אותם מכל הכיוונים", אומר רס"ן רוני מש, קצין מקא"ם.

[illegible]

מכאן מועברים החיילים לבסיס הטירונים המיוחד שלהם, בחוות־השומר, פה מחלקים אותם לשתי פלוגות. בפלוגה אחת מקובצים חיילים שרמת השכלתם נמוכה ביותר, כולל אנאלפבתים וכאלה שלא מזהים צורת אות ואף לא יודעים לכתוב את שמם. לרובם יש גם בעיות דיבור. חיילים אלה שוהים בבסיס הטירונים כחמישה חודשים ובפרק זמן זה, במקביל לאימונים צבאיים, הם עוברים קורס בסיסי בעברית, מקבלים קורס בחשבון יסודי ובסוף הקורס משלימים, מה שמכונה בצה"ל, „השכלת יסוד" הווי אומר: תנ"ך, היסטוריה, אזרחות, גיאוגרפיה וטבע.

דורית, מפקדת ביה"ס: יש לנו עכשיו בביה"ס עשרים וחמישה חיילים שהם ממש אנאלפבתים, לכן הרכבנו להם תוכנית מיוחדת, רק בעברית, כדי שפשוט יוכלו לדבר". בפלוגה השנייה חיילים שרמת השכלתם גבוהה יותר, חיילים שאין להם בעיית דיבור קריאה או כתיבה. אלה שוהים בבסיס הטירונים רק כשלושה חודשים ומקבלים קורסי העשרה בנוסף לאימונים. הקורסים הם בידיעת הארץ, הסטוריה מודרנית, עם רגש על אנטישמיות וירידה.

הנוף הפסטורלי שבבסיס חוות השומר, הנקיון, הסדר והשקט משכיחים לרגע שאנחנו במחנה צבאי. הבסיס כולו חבוי בתוך חורשה עבותה, והוא מטופח מאוד מכוסה דשאים וערוגות פרחים לצידי השבילים. בחדרי הכיתות, הקירות עמוסים פלקטים: חודשי השנה, כיצד למצוא מלה במילון, עיתון קיר.

יח"ס לבנות

[illegible]

בשיעור הנדסה שנושאו „סוגי קווים", מתלהב אבי, ממוצע הקומה ומתפאר בפני חבריו בשעה שהוא מזהה קו שבור. „כיצד תזכרו מה זו קרן?" שואלת המורה המפקדת ועונה בעצמה: „אתן לכם רמז, זכרו קרן שמש, גם קרן שמש יש לה התחלה ואין לה סוף". הרבה עבודה עצמית, דפי עבודה, המורה עוברת בין השולחנות לעזור לתלמידים.

בהפסקה מנסים החיילים לשכנע אותי שרק ב„טעות" אותם כחיילי מקא"ם. „עברתי על הקב"ן (קצין בריאות נפש) בעיניים", אומר אחר וחברו מוסיף „שיחקתי אותה כאסח בלישכת גיוס". תגובות דומות מתקבלות גם בבסיסי צה"ל אחרים, קשה למצוא חיילים המתגאים בעובדת היותם משולבים בפרוייקט מקא"ם.

לסגל הפיקוד בחוות השומר ישנה, לעומת זאת גאווה מקצועית. הם מאמינים במה שהם עושים ורואים בזה אתגר. „אין סיפוק יותר גדול מעבודה עם אוכלוסיית חיילים כזו", אומר סגן צעיר. „יכולת ההשפעה על החיילים פה כ"כ משמעותית, שאי אפשר להשוות אותה למקום אחר. המסגרת פה גמישה יותר מאשר בבסיסי ההדרכה בצה"ל, לכן שיקול הדעת שלי ותופש הפעולה גדלים, ומבחינתי זה אתגר עצום".

[illegible]

אחרי הטירונות יבואו קורסים להכשרה מקצועית. גם פה מדובר בקורסים יחודיים לחיילי מקא"ם, שרמתם המקצועית נמוכה מזו של הקורסים המקבילים לאוכלוסיית החיילים ה„רגילה". הקורסים היותר יוקרתיים הם במקצועות החימוש או ציוד מכני הנדסי, מי שאינו מסוגל להתמודד עם קורס כזה יוצע לו קורס נגרות, ספרות, טבחות. יש חיילים שלא יעברו קורס כלל. חייל מקא"ם לעולם לא יכוון לקורס מכונאות טנקים, או כל קורס אחר שלא יוכל לעזור לו אחר כך בחייו האזרחיים. גם במסגרת הקורסים מקבלים החיילים קורסי העשרה, כמו בטירונות.

צה"ל פועל בשיטת החיזוקים. אם חייל מקא"ם מעוניין בקורס מסויים, כמו קורס נהיגה, שהוא מהמבוקשים ביותר, עליו להוכיח שהוא ראוי לו, ובקלות רבה יותר מכל חייל אחר בצה"ל יזכה בו.

מסביר רס"ן רוני משי „חיילי מקא"ם הם חיילים לכל דבר, אך יש להם פריבילגיה אחת, מערכת ההכשרות הצבאית פתוחה בפניהם יותר מאשר בפני כל חייל אחר. אנחנו מעודדים אותם לרכוש ידע בכל תחום שהוא, רק שירצו ויבקשו".

השלב הבעייתי, הוא שלב השיבוץ ביחידות השונות. השיבוץ נעשה רק בתנאי שמאתרים חונך, איש צבא בדרגת רס"ר, קצין או אפילו אורח עובד צה"ל, שמוכן לקחת את חייל מקא"ם תחת חסותו. החונך אמור להדריך את החייל מהבחינה המקצועית ולהיות האוזן הקשבת שלו ביחידה. אומר חונך רס"ן אהרון עקרבי: „ירקתי דם בשבילו. רציתי להביא לו דרגת סמל, חייל למופת, מגיע לו, הלכתי עשיתי צעקות, בסוף הבאתי לו את הדרגה. הוא קורע את התחת, חייל א"א. יש פה בדיחה ביחידה, אני, יש לי שתי בנות, פה אומרים שיש לי שתי בנות ובן, הם מתכוונים לעידו".

[illegible]

עובדה מעניינת היא, שכל חייל מקא"ם המגיע ליחידה, מגיע מעל התקן המותר, זאת בשל התנגדותם של מפקדים רבים לקבל חיילים כאלה ביחידותיהם ובשל רמתם המקצועית הנמוכה מהממוצע הצה"לי. אומר סא"ל, מפקד יחידה עורפית במרכז הארץ: „השתגעת?! שאני אקבל חיילי מקא"ם כחיילים מקצועיים?! הרי הסבירות שאני אזרוק אותם מיחידתי, גבוהה בהרבה מהסבירות שאזרוק חייל רגיל מהיחידה ואז אשאר ללא איש מקצוע. מדוע שאזרוק? כי יש להם כל הסיכויים להסתבך, לעשות פה ברדאק ואני לא מוכן להסתבך. אני מוכן לתת צ'אנס, לנסות לעבוד איתם, אבל במעידה הראשונה אני מטיס אותם מפה כמו טיל, למי יש זמן פה בשביל שטויות, סמים, נפקדויות וכל הבלגאן הזה?"

מפקד יחידה נוסף אל"מ אורי מתייחס גם הוא לפרוייקט בבחינת כבדהו וחשדהו, „על נזקים שחייל כזה יכול לעשות אני אשלם מחיר יקר מאוד". באיזה נזקים מדובר? „תראי, מאפיין אותם חוסר יכולת להתמודד במצבי לחץ, לכן הם עושים הרבה נפקדויות. אני כמפקד נמדד בין היתר בכמות הנפקדים ביחידתי. בעיה נוספת היא הסמים, הם הרי ידועים בזה, אז אני צריך ביחידה שלי סמים? גם סף הרגישות שלהם נמוך, לכן הם מהר מאוד מגיעים לאלימות. אבל יותר עם כל זה, אני יודע שהמערכת כולה מכינה את חשיבות העניין, לכן אינני מאמין שיש מפקד שמסרב לקבל חייל מקא"ם ליחידתו, ובגלל שהם מעל התקן, הקליטה שלהם היא כביכול התנדבותית, ומוכנים לנסות".

[illegible]

[illegible]

עד כמה מסובך הוא שיבוצם של חיילי מקא"ם ביחידות השונות אומר קצין מקא"ם: „יש צורך בהרבה אינטואיציה והימור. לפעמים אנחנו טועים ושולחים חייל ליחידה כשהחונך הוא רס"ר שהרקע הסוציואקונומי שלו לא רחוק מזה של החייל עצמו, והוא אינו מסוגל להתמודד עם החייל. לפעמים שידוך כזה כן מצליח ומתברר שזה אפילו טיפול בשביל החונך עצמו, שמרגיש שהנה הוא מטפל בנער שוליים. קורה שאנחנו שולחים כמה חיילים ליחידה אחת ומסתבר שהם בבחינת התפוח הרקוב שמרקיב את היחידה כולה.

מקא"ם טוב באמצע

כ־חמש מאות חיילי מקא"ם מתגייסים מדי שנה לצה"ל.
כ־3% מהמתגייסים נפלטים לפני תום הטירונות.
כ־65% מסיימים שרות צבאי מלא, של שלוש שנים.
כ־87% מהחיילים הם בנים ליוצאי ארצות אסיה ואפריקה, המוגדרים כבעלי מיגור סביבתי.
רק כ־5% מהחיילים הם בנים ליוצאי ארצות אירופה.
מבחינה סטאטיסטית, יש יותר תנודה של חיילי מקא"ם מיחידה ליחידה מאשר של חייל ממוצע בצה"ל.

לעומת זאת לפעמים טוב להם להיות ביחד. אנחנו בודקים כל שיבוץ לגופו של עניין". ביחידת השיבוץ של מקא"ם, כמו במנהלת הפרוייקט כולו, כל הקצינים הם אנשי מקצוע, בעלי השכלה אקדמאית בתחום החינוכי־טיפולי, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים ואנשי חינוך.

[illegible]

כדי שהמעבר מהחיים הצבאיים לאזרחיים יהיה חלק עד כמה שאפשר, מקבלים חיילי מקא"ם קורס הכנה טרם שחרורם. ה„מכינה לשחרור" פועלת מאז שנת 1983 ואורכה עשרים וארבעה ימים. החניכים מסיירים במפעלים שונים, ובמרכזי הכשרה, עוברים מבחני התאמה למקצועות השונים, ומקבלים הנחיות ברורות לגבי התאמתם למקצוע. השלב הבא הוא שלב ה„תעכלס": כיצד לכתוב מכתב למדור דרושים, כיצד לגשת לראיון, מהו הביטוח הלאומי, כיצד בנוי תלוש המשכורת, מהן קרנות הגמל, מה זו ההסתדרות וכדומה. לקראת סיום המכינה מנסה צה"ל לשבץ את החיילים במסגרת עבודה או לימודים, „זאת על מנת שלא יראו כלל את השירות לתעסוקה", אומר פסיכולוג במקא"ם.

דורון סימנטוב שובץ במסגרת לימודים, מה שנחשב בצה"ל כהצלחה אדירה: „אני לומד במכללת תל־חי. עכשיו השלמתי אחת־עשרה שנות לימוד. תיכף, בחודש הבא, אני מתחיל קדם הנדסאים. הצבא מממן ביחד עם משרד החינוך את הלימודים בשנה הראשונה. בשנה הבאה כבר אצטרך לשלם. אם הייתי מבין קודם מה זה לא ללמוד לא הייתי מגיע למקא"ם. אבל אין דבר, עכשיו אני משלים".

לדברי רפול, יוצרו ומולידו של הפרויקט, „מי שמתנגד לפרויקט אומר בעצם, שיזרקו אנשים לרחוב. במקום הזה אסור לקצץ. מי שמגדיל עכשיו את כיתות א' ומקצץ בתקציב החינוך, לא מבין שבעתיד חלק מילדים אלה יהיה אוכלוסיה של מקא"ם".

שאלת השאלות היא, מה נחשב בצה"ל כהצלחת הפרויקט. כל הקשורים בדרך זו או אחרת לנושא טוענים שסיום שירות מלא, כלומר שלוש שנים, זו הצלחה, שכן מדובר באוכלוסיה שאחד ממאפייניה העיקריים הוא קושי הסתגלות. „אם חייל כזה החזיק מעמד שלוש שנים בעינינו זו הצלחה, עובדה, אנחנו הצלחנו במקום שהמערכת האזרחית נכשלה", אומרת קצינה במקא"ם. ומה קורה אחרי הצבא? מסתבר, שכל מה שמעבר לגדר הצה"לית, אינו מעסיק את הצבא.

כיצד אתם יודעים שהצלחתם במשימה, כשמבחן ההצלחה, כפי שהוגדר במטרות הצבאיות, הוא תיפקוד החיילים הללו במסגרת האזרחית? רס"ן רוני משי: „פה מקום תרפתנו. עד היום אין לנו בדיקה שיטתית, סיסטמטית, של מה קורה בפרק האזרחי. אני גם לא צופה שיהיו לנו נתונים בשנתיים הקרובות, למרות שלאחרונה הצטרף קצין מחקר ליחידה, שתפקידו לברוק נתונים על החיילים לאחר שחרורם".

מסתבר שסיום שירות צבאי של שלוש שנים אינו נחשב אצל כולם כהצלחה כל־כך גדולה, אומר מג"ד ביחידה קרבית: „מה כל הקשקוש הזה, הצלחה שמצלחה? בילבול מוח. זו חוכמה קטנה לסיים שלוש שנות שרות בחממה של מקא"ם. כל הזמן רודפים אחריהם להכניס להם הכל בכפית לפה, מוותרים להם בלי סוף. רבים מהם משרתים שעתיים ביום והולכים הביתה. לזה לא מתביישים בצה"ל לקרוא הצלחה?! את יודעת כמה כסף זה עולה לצבא? שלא לדבר על התפוקה שלהם, שהיא בוודאי קטנה משל כל חייל ממוצע. אמנם הכסף לפרויקט מגיע מלב"י, אבל יכלו לנצל אותו למטרות יותר חשובות. לדעתי זה לא התפקיד של צה"ל לטפל בהם, הם גורמים יותר נזק מאשר תועלת. כל מי שאומר שזו הצלחה, בעיני הוא צבוע".

לרפול, כדרכו, יש תשובות קצרות. „הצלחה? זה שהם יהיו אזרחים טובים". איך אתה יודע כמה מהם אזרחים טובים? יש מעקב? „ידע מקרי, אני לא יודע כמה, אבל אני פוגש הרבה מהם ברחוב ובמדבר אתם".

שמואל בונים

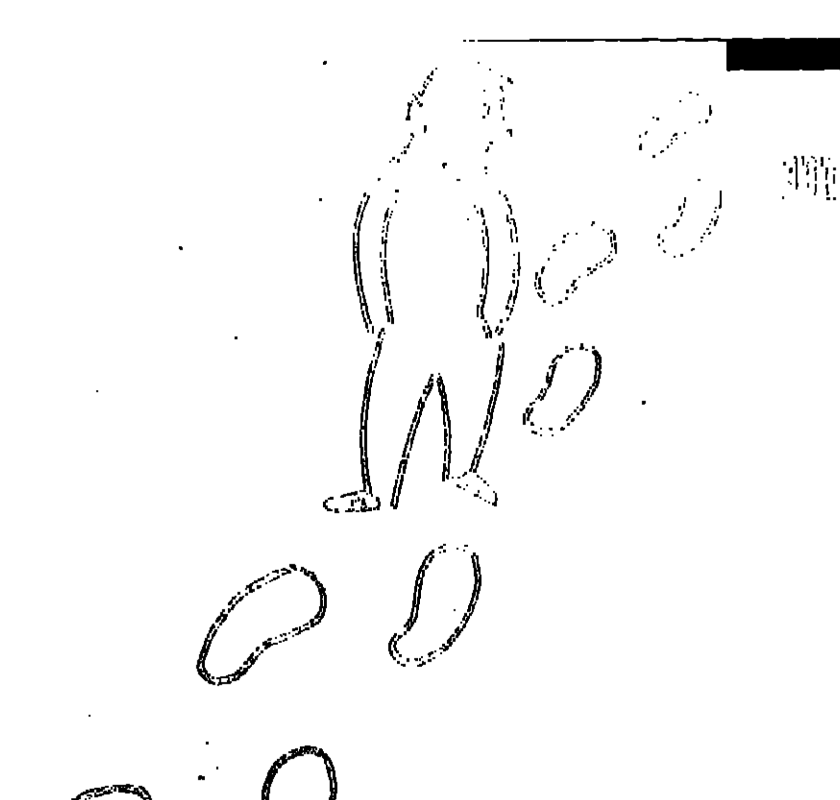

על המדרכות ברחובות העיר הודבקו מדבקות בצורת סוליה ועליהן כתובת: **זוז עם כוח ומוח.** אני עומד, מביט ב"סוליות" ותוהה, ואתי תוהים כל המהלכים ברחוב. מה פשר הדבר ומה פירושו?

תהיתי ותהיתי עד שפתאום הבנתי – "הסוליות" הן פרסומת לנעליים. רעיון מבריק של המפרסם. אתה הולך לך ברחוב וכל הזמן מטרטרים לך: נעליים! נעליים! עד שאתה מתחיל להרהר: אולי כדאי לקנות זוג נעליים. ניסיתי לברר בכמה חנויות נעליים מי הגה את הרעיון, מי יזם. איש לא הודה שהוא זה שהדביק את "הסוליות" על המדרכה, אבל קניתי זוג נעליים.

והנה, ביום בהיר אחד, היה זה לאחר שהגשם (מה יהיה על הקיץ?!) כבר שטף את המדבקות מן המדרכות, ראיתי כרזה גדולה ועליה אותה סוליה והכתובת: זוז עם מפלגת העבודה. זה הכל?!

כל עוד אני עומד מול הכרזה ושוקל לאן עלי לזוז, התגנב חשד בליבי שמפלגת העבודה שכרה סנדלר להיות לה איש יחסי הציבור. כי מה פתאום סוליה?

אמנם יש שיר עתיק יומין, פרולטרי מאוד: "חיי, היי, היי נעליים, בלי סוליות נעליים..." אבל מאז אותו שיר כבר יש, ברוך השם, נעליים לכל פועל. נעליים יש. ומה פירושו של אותו "זוז"? לאן לזוז? כמה לזוז? ואולי בא אותו "זוז" לרמוז על שכרו של הפועל? ואם כך, למה רק זוז אחד ולא תרי זוזי? אם כבר – אז כבר. ואולי יש ב"זוז" הזה כוונה נסתרת – לזוז מן השטחים? אבל למה הצירוף המוזר הזה של הכוח והמוח? אותו סנדלר חייב היה, לדעתי, להחליט – או בכוח או במוח. כמימרה הידועה: לא בכוח אלא במוח. ואולי הוא חשב – אם לא ילך במוח אולי ילך בכוח? בכוח? מפלגת העבודה? האם לא די במוח ולהשאיר את הבכוח לימין? גם בזוז הזה יש נימת חריפה של פקודה, נימה מיליטריסטית: זוז! נו, זוז כבר! זוז נבלה!

בקיצור, סוליה עם הרבה סימני שאלה. אם היו שואלים אותי, הייתי מציע למפלגת העבודה להעלות את רמת התעמולה מן הסוליות אל הראש. הרי, אחרי הכל, אין מצביעים ברגליים. (אני מקווה).

כס המשפט

הסחטן ברחוב המציאות

בעלי החנויות השתחררו מסיוטו. הסחטן שהילך עליהם אימים, סוף סוף נמצא מאחורי סורג ובריח. "היו לנו חיים שחורים. טוב שהוא עכשיו בבית הסוהר", אומר שלמה אהרן (השמות בדויים), בעל עסק קטן בקטע רחוב זה, באיזור של "מציאות" וקניות זולות בדרום תל־אביב. שלמה, ארם בסוף שנות החמישים לחייו, מחוויר כשהוא מדבר על מעלליו של יוסי א., הבריון שסחט ממנו ואיים עליו וגם ניפץ את דלת הברזל האחורית של חנותו. "אני פוחד לחיים שלי" הוא אומר, "יש לי ילדים קטנים, לכולם הוא נטפל, וכולם פחדו להתלונן".

יוסי, גבר בן 32, גבוה ורחב־כתפיים, שלעיניו העגולות והחותמות הכעה אטומה, יושב על ספסל הנאשמים בבית המשפט המחוזי בתל־אביב. הוא מאזין, כשחיוך לגלגני זעיר בזווית של פיו, לדברי התובעת, המתארת את פשעיו ומבקשת כי בית המשפט יורה על השארתו במעצר עד תום הליכי המשפט. יוסי מואשם בסחטנות ובאיומים. על צווארו תלויים 34 חודשי מאסר על־תנאי, שהוטלו עליו עקב הרשעות קודמות באיומים, התנהגות פרועה ותקיפה.

ביום שישי, למחרת יום העצמאות, תנועת הקונים ברחוב המציאות חלשה. קורבנותיו של יוסי מביעים תקווה, שהפעם יושם קץ לתופעת הפעולה שלו. קרבנות רבים יש לו, אשר לא העזו להתלונן עליו, מסחרו ומסחר גיסו, שהוא בן למשפחת עבריינים ידועה לשימצה. אלה מהם שפנו למשטרה, לדבריהם לא הצליחו משום מה עד כה. היום כולם אסירי תודה לשאול צ., האיש שהעז, וגם הצליח, לגרום למעצרו של הסחטן ולהעמדתו לדין.

יוסי נהג להיטפל, בדרך כלל, למי שנראו לו חלשים: אנשים לא־צעירים, בעלי עסקים קטנים, והיה תובע מהם שישלמו לו מדי פעם סכומים לא גדולים. ואם לא — ירביץ להם. הוא היה ממתיש את איומיו: מי שלא שילם היה מוצא את חלון הראווה של חנותו מנופץ, והיה רואה את יוסי מטייל הלוך ושוב בחזית החנות, חוזר וקורא, ידיו שלובות לו מאחוריו, והחיוך הלגלגני בזווית פיו. לפעמים גם התרברב במסוריש, שידו הייתה במעשה.

מי שלא שילם מצא את חלון חנותו מנופץ

יצחק ש., קשיש חסר שיניים, בעל חנות לצביעה וגיהוץ של בגדים, מספר: "הוא היה בא אלי, שבר לי את החלונות כמה פעמים. בסך הכל נתתי לו אלף וחמש־מאות שקלים. ארבע פעמים שבר את חלון הראווה שלי. התלוננתי במשטרה ולא באו. לפני שנה ושמונה חודשים הלכתי למשטרה ואמרתי שאני יודע מי האיש ששבר את החלונות, בכיתי במשטרה, אבל הם לא באו. הם שאלו אותי: "איך אתה יודע?" ואני אמרתי "הוא בעצמו אמר לי", אבל הם לא עשו כלום. צריך היה לתפוס אותו מייד. כולם מכירים אותו. הוא אלים. לכולם נטפל, מהירקן הכי קטן, הקיוסק, וכולם פוחדים להתלונן".

בעלי העסקים הקטנים מפנים אותי אל קרבן לא־אופייני של יוסי, משהו בקלאסה אחרת: החנות הגדולה והמפוארת באיזור, שגם אותה פקד יוסי וניפץ את חלונותיה הגדולים.

בעל החנות, אברהם, שונה מאוד בלבושו ההדור ובמראהו משאר הקרבנות, מתחמק תחילה ואומר "לא, אותי יוסי לא ניסה לסחוט", ועובדי החנות מביטים הצידה, אחר־כך בחדר האחורי של החנות, ובאי־נוחות הוא מספר שיוסי היה בן משפחה, קרוב למדי, שלו, על־ידי קשר של חיתון. פטירתו של ארם יקר לאברהם ניתקה את הקשר המשפחתי הזה רק לאחרונה. אברהם התנגד תחילה לחתונה שהכניסה את יוסי למשפחתו, אך משהתברר שזו תתקיים למרות הכל, עזר לזוג הצעיר. במשך השנים לא קיים קשרים עם יוסי, אך בשנה פנה אליו וביקש ממנו לעזור לו לגייס כסף לרכישת חנות, הוא סייע לו בכך, אבל יוסי לא החזיר לו את הכספים שגייס עבורו, והמשקיעים פנו אל אברהם בתביעות. אברהם סירב לקיים קשר נוסף עם יוסי, וזה, בתגובה, ניפץ את חלונות החנות. והיו עוד "תקלים" ביניהם. אברהם מספר: "הוא שבר את חלונות החנות מספר פעמים, וראו אותו עושה זאת. לאנשים אחרים הוא הרביץ ברחוב. יש כאלה שסוחרים לדבר."

לפני חמישה שבועות, יוסי ועוד שני אנשים תקפו ברחוב בשעת בוקר מוקדמת ארם מבוגר, גררו אותו לחדר מדרגות ושם היכו אותו מכות נמרצות. צעירה שהייתה עדה לגרירת האיש, צעקה לעזרה והתוקפים נמלטו. האיש המוכה התלונן במשטרה. המתלונן וגם הצעירה זיהו את יוסי כאחד התוקפים. אולם עד כה לא עשתה המשטרה דבר בעניין זה.

המצב הזה יכול היה להימשך זמן רב, אלמלא הגדיש יוסי את הסאה. שאול צ. היה אחד מקרבנותיו של יוסי. איש עדין־הליכות בשנות השישים לחייו, בעל חנות צנועה למימכר מפות. שאול אומר, שבמידה מסוימת הוא הביא את הצרה על ראשו: לפני כשנה וחצי שמע צעקות בוקעות מבית מעבר לחצר האחורית של חנותו. הוא נכנס למקום ומצא את יוסי מתרף ומגדף אישה שעברה איתו. שאול ניסה להרגיע את יוסי והזמין אותו לשתות קפה בחנותו. מאז לא הירפה ממנו יוסי. יום־יום ושעה־שעה היה נכנס לחנות, עושה בה כבתוך שלו ותובע סכומי כסף. "ניסיתי להתנתק ממנו, עשרות פעמים, אם בתחנונים ואם באיומים. ולא הצלחתי. היה יושב בחנות ואומר "תן, תן, תן", וכשאמרתי שאין לי, היה מחכה עד שבא קונה ואז היה דורש את הכסף שהקונה שילם".

פעמים אחדות שילם שאול ליוסי, אך כשסירב להמשיך לשלם, איים עליו יוסי בסכין קפיצית ואמר שיחסל אותו ואת בני משפחתו. פעמיים זרק אבן גדולה על דלת הברזל של החנות, ופעם הניף מוט ברזל ואיים להרגו, אך עדי ראייה הוציאו את המוט מידיו. שאול אומר: "לא יודע מדוע בחר בי. אם כבוד רצה — נתתי לו. אם הכנסת אורחים ביקש — נתתי לו. חשבתי ימים ולילות ולא מצאתי".

בשלב זה הגיע שאול למסקנה, שאין לו מה להפסיד, והוא התלונן במשטרה. מתלונה זאת, כנראה, כבר אי־אפשר היה להתעלם. השכנים אומרים לו: "אתה שליח אלוהים, נשלחת לנקות את הרחוב".

● חנה איש־הורביץ

חיה יוסף

לעבור את הקיץ ללא קלקולי קיבה

בחודשי הקיץ החמים יש לשמור במיוחד על איחסון נכון של כל מוצרי המזון. כל מוצר לא טרי עלול לגרום לקלקול קיבה ואפילו להרעלת מעיים. לפני שנה חלו באחד הקיבוצים 130 איש במחלת מעיים, משלשולים, כאבי בטן וחום גבוה, כתוצאה מאכילת מיונז. ועדת הבריאות של ברית התנועה הקיבוצית, הוציאה דפי הדרכה והסברה שכדאי ללמוד מהם. אנסה למסור את עיקר ההוראות:

● יש להשתמש רק בבשר שעבר בדיקת רופא וטרינר. זהירות מיוחדת יש לנהוג בבשר טחון.

● דגים רגישים מאד לקלקול.

● חלב לשתייה חייב להיות מפוסטר, מעוקר או רתוח. אין להכין מוצרי חלב או גלידה מחלב בלתי רתוח.

● אין להשתמש בביצים סדוקות להכנת מיונז או כל מאכל אחר־בו משתמשים בביצים לא מבושלות.

● קופסאות שימורים נפוחות יש לזרוק, כי תוכנן עלול להיות מזוהם.

● אסור שמזון יבוא במגע עם מתכות כגון: עופרת, נחושת, אבץ, פח ברזל מגולוון וקדמיום.

זהבה, האקונומית של שער הגולן, אומרת שבחודשי הקיץ לא קונים כמויות גדולות של מוצרי מזון. חשוב לאחסן את המוצרים העודפים במיכלים נכונים ולשמור בקירור המתאים. פירות וירקות טריים שומרים בקירור. בשר, דגים, מזון מבושל, עוגות, דברי מאפה, שום כתוש, בצל קצוץ, תבלינים מקוצצים שומרים במקפיא. אחרי ההפשרה מקפיאים שנית. זהבה מציעה לשמור קמח, סולת, שבולת־שועל ושעורה בקירור. גבינות לבנות רכות אפשר לשמור במקפיא, אך גבינה צהובה כדאי לגרר ולשמור בתוך שקית ניילון בהקפאה עמוקה. כתמים ירוקים על גבינה צהובה מצביעים על ריקבון ואסור להשתמש בה. גם לחם ודברי מאפה פסולים לאכילה אם יש עליהם סימני עובש. חלב חמוץ אפשר להביא לרתיחה ולהכין ממנו גבינה.

עוד כמה עיצות לשמירת מזון: כבד עוף מכניסים לכלי קטן מלא מים, וכוס מפלסטיק או קרמיקה) ושומרים במקפיא. חלמון נשמר טרי כמה ימים בתוך כוס מים במקרר. בשר טחון אסור לשמור אחרי שתובל ונוספו לו ביצים, פירורי לחם ומלח. אורז מבושל נשמר במקרר לא יותר משלושה ימים.

חסה, פטרוזיליה, עירית ודיל טרי שומרים בתוך שקית פלסטיק רטובה בתוך המקרר. בננות אסור לאחסן במקרר. אבוקדו בשל נשמר כשבוע במקרר, כל עוד הוא שלם. לאחר שנפתח כדאי לאכלו במשך יום. תפוח עץ ופרי הדר שומרים במקרר בתוך תא הירקות: תפוחי אדמה במקום חשוך וקריר. תרד ופטריות מבושלים אסור לשמור יותר מיום אחד. סוכר, מלח, אורז, סולת, קמח וקטניות שומרים בכלי יבש, סגור הרמטי במקום חשוך וקריר. לא להשתמש בכלי מתכת.

ולבסוף העצה החשובה: מוטב לזרוק מזון שנראה לכם לא טרי, מאשר לקלקל את הקיבה.

מי מכיר? מי קרא?

לא להחמיץ

גיליתי אוצר שלא ידעתי עליו. "גנבתי" אותו, ולא יכולתי להפסיק לדפדף, לקרוא, לצחוק, הוי כמה שצחקתי. ואם אתם, כמוני, עוד לא גיליתם את האוצר הזה, מהרו וקנו אותו. "ארץ ציון ירושלים". ליקטו, בחרו והביאו לדפוס, שני בעלי הומור אינטליגנטי אוהבי כתבייד ומשוגעים לכל מה שקשור לישראל הישנה, הקטנה: דן בן־אמוץ ושלמה שבא. שני המופלאים האלה "גנבו בגנבי העיתונות העברית של התקופה, מאז הידיעה הראשונה על ארץ־ישראל (1857) ליקטו מאמרים, שירים, כתבות, מודעות, ידיעות, רשימות: כל מה שיכול לשפוך אור על ההתרחשויות, הלכי הרוח, המושגים, אורח־המחשבה, על "הדם והטין" של היישוב היהודי החדש בארץ־ישראל. (כך כתוב על דף העטיפה).

באמת, אין חדש מאז ועד היום. רק הטכנולוגיה התפתחה. אבל גם בשנת 1860 מוסר עיתון המגיד שמונטיפיורי בונה שיכון: 18 בתים מחוץ לחומות ירושלים. גם שני בורות מים יהיו שם. בעיתון הלבנון אפשר לקרוא בשנת 1863 שהפחה, אשר התגורר בעכו, מזהיר ולא מרשה שילכלכו את רחובות העיר. מזהירים שלא לצאת בלילות מן הבתים בלי פנס, ובשנת 1868 תושבי ירושלים מזועזעים מפני שתפסו תושבים שעשו את צרכיהם בחוצות העיר.

בשנת 1902 מדווח עיתון "חבצלת" ש"ברוך השם, שביתה ברוב בתי הדפוס העבריים שבתים הפועלים. לא יאומן, אך הם רוצים יותר כסף. גם בשנת 1910 היה והגיע איש מפורסם, התחפש לפילנטרופ ורופא, וגנב בכות המשפט אמרו: מה הרעש? גנבתי ואני אחזיר, אז מה?

האחים שלוש קיבלו מכתבי איום. ביש הציגו את "הקמצן" למולייר וכל המשפחות היו תפוסים. ודוד בן גוריון קוטל את הדרמה ההיסטורית: "רון יצחק". אפילו בית כנסת התגלה בשנת 1905 בצפת.

תענוג לקרוא בספר. ומורה, ביתן הוציא אותו לאור בשנת 1973.

מימין: יעקב פיינגולד, נניה זייד, יצחק מיזם, נותני המבצע "זקן למען זקן"

שניים עשר המופלאים

הם היו צעירים, לפני 40 שנה. הם עבדו בחקלאות, תרושת, מעברות, בתי חולים, משטרה, הגנה, צבא. היום הם "זקנים" לפי הגיל הביולוגי וכולם נימלאים. יום העבודה שלהם מתחיל עוד לפני שרוב אזרחי ישראל יוצאים לעבודה. הם, המופלאים, מושיטים יד לחבריהם בגיל הזקוקים לעזרה.

במסגרת חגיגות ה־40 למדינה ארגנה "המועצה הציבורית למען הזקן", בראשותה של אשת ראש הממשלה, שולמית שמיר, מבצע מיוחד: זקן למען זקן. בטקס, שהתקיים ב־18 באפריל בתיאטרון ירושלים, חולקו פרסים ל־40 מצטיינים, אשר נבחרו מבין 250 מועמדים מכל רחבי הארץ. המליצו עליהם ראשי ערים, ראשי ארגונים, ועובדים סוציאליים. ביניהם נמצאו "12 מופלאים", כאלה שבעבור פעולה מיוחדת בין זקני מקום מגוריהם זכו להצטיינות מיוחדת: 3 נשים ו־9 גברים, שהצעיר ביניהם בן 64 והמבוגרת בת 85. הם אימצו לעצמם זקנים בודדים ודואגים לשלומם, מבקרים יום יום בבתיהם, עוזרים להם בניהול משק הבית, בקניות, בחיובים הארוחות שהם מקבלים מהעירייה או המועצה המקומית, ודואגים להם לבילוי חברתי.

גניה זייד בת ה־70, תושבת קריית שמונה, עברה לגור בביתה של חולת סרטן בתקופה קשה מאוד בחייה. אברהם סוזננסקי, בן 75, תושב כפר סבא עלה בשנת 1935 ארצה מפולין. נהשב ל"אב הזקנים". הוא מבקר באופן סדיר בבתי זקנים המרותקים לביתם. מארגן טיולים ודואג לכתנות ועזרה בימי החגים, ואפילו מנהל פנקס ימי הולדת של זקני כפר סבא. שאלתי אותו האם אשתו עוזרת לו בפעילותו הרבה, והוא עונה בצחוק: "היא מאוד עוזרת לי, כי היא לא מפריעה לי..."

יצחק מיזם, הצעיר בחבורת המופלאים, רק בן 64, יליד תימן ומאז שעלתה משפחתו ארצה הוא גר בשכונת שבזי בתל אביב. לפני 11 שנים יצא לגימלאות לאחר שנים רבות במשטרה. כיוזם "ארגן בקהילה משמר אזרחי", ודאגה מיוחדת ושמירה על בתיהם של זקני המקום. החולים המרותקים למיטתם זכו לאמצעי שמירה מיוחדים וכפתורי אזעקה.

הרבה אפשר לספר על כל אחד ואחד ונדמה לי שאפילו לא יודעים מה רב כספרם של אלה המנצלים כל יום טוב שלהם, כל יום בו הם עוד יכולים ללכת, לעלות במדרגות, לסחוב חבילות ולשוחח עם אלה המרותקים לביתם.

אמרה הגב׳ נתנאל, תל־אביבית בת 85, שהתחילה את פעילותה בין זקני העיר לפני 45 שנה: "אפילו לא ידעתי שיודעים על הפעולה ההתנדבותית שלי, ובטח לא ידעתי שאני ראויה לפרס על כך".

זאת ישראל הטובה, היפה.

סטריפ־טיז נפשי

מה לא!

הסטריפ־טיזרים משכיבים על הספה את מי שפונה אליהם לקבלת עזרה נפשית, ודורשים שיתחיל לדבר. על מה לדבר? על כל מה שמעיק עליו. על אמא ואבא, אהבה או אכזבה, ילדים, מנהל העבודה, חברים, וכמובן על בעיות מין. לאחרונה פורחת שיטה חדשה. מטפלים בגלוי, לא הולכים לפסיכיאטר ולא שוכבים על הספה. מסתגרים בחדר העבודה, יושבים על כיסא לפני שולחן העבודה ו... כותבים על הכל. הדברים האינטימיים ביותר, הכל, שתופסים, משמיצים ומגלים את סודם של אנשים אחרים, בין אם זה מין, כסף, בגידות, סמים או אפילו מעשים פליליים — יותר טוב. קודם כל לכתוב, וכמובן גירוי לקוראים. כל זה נעשה כדי לספק אוכל לתשוקה בטבע הציבור, נקמה בירוקים ובידידים שעברו לגבול.

למי זה נחוץ? כל כך מביש ולא נעים לקרוא כמה פעמים שבבוקר ראיתי סוד עם משה דיין ומה אמרה לזה מלה בן גוריון ומה חשבה לי שזה היה לפני 30 שנה ומבינה שמלדי דור הרש שאולי לא יודע על הדוגמה הזו, והיא מעלה את כל הסיפור מחדש, בעיתונות. ומה עם קרולין, אשתו לשעבר של אסי דיין, ואסי ויעל דיין שמתראיינים עם כולם ועם עצמם מעל דפי העיתונים, ודניאלה דינור שכאמת מעניין לדעת למה עזבה את הרצאות הספרים בה עבדה והקימה הוצאה משלה, אבל אז התחילה להתחשבן מעל דפי הסוכלניים של העיתון עם הוריה, ומה הם עשו לה ובכלל.

והתנינה הגדולה אחרי מותה של רעות ידועה. עשרה ימים שכבה ללא רוח חיים ורק ריח גופה הגריב גרם שיפרצו דלת נשלה. כולם כותבים עליה ותאמו כולם חברות וחברים שלה ועושים חשבון, זה עם זה ומגלים את הדברים האינטימיים של חייה ושל אלה שהיו שותפים לחייה. הגבר בגנות מסרים מתגורים ומלנו יודעים למה, ולמה הוא התחתן עם אשה אחרת, ואם ידוע בציבור שהוא עם גבר וגם עם אשתו — לא רק מראיינים אותו בכוח, אלא הם בעצמם... כותבים ומספרים לנו, לציבור שבכלל לא הכיר אותם אישית.

רגשי והשיפה של ציבור לפורים מפש מגעיל והלוואי שלא תשוב הבה זה סיפור העיקר להיות בעיתונות. אולי יפסיקו עם זה בגלל יש לנו גם בעיות אחרות.

שעתם הקשה של המתונים

הפרשנות הרואה בבחירתו של פרופ' שאקי לראשות המפד"ל הקצנה ימינה של התנועה איננה נכונה, קובע משה בר־נר, חבר הלישכה המדינית. הרוב מזדהה עם הדעות המתונות דווקא. „בעת הכרעות – ההחלטות יהיו קונסטרוקטיביות"

מאת אריה פלגי

בסיבוב הראשון זכה המר, בשני, העדיפו המצביעים שרובם מעדות המזרח, את שאקי

שיחה עם אדם צעיר ומשכיל היא תמיד חוויה נעימה, אבל לא בהכרח אירוע ציבורי הראוי לפרסום. משה בר־נר הוא אדם צעיר (36) ומשכיל, נעים־שיחה ומסביר פנים, אבל את העניין הציבורי שיש לדבריו מקנה חברותו בלשכה המדינית של המפד"ל, ה„ממשלה" של מפלגה זאת, המתכנסת כל שבועיים בירושלים וכה נופלים הדברים. שם הוא אחד מתוך 21. נבחר במקום תשיעי, ללמדך שבוחריו העדיפו אותו על פני רבים אחרים. עניין שבתוך עניין: הוא גם בעל דעות מתונות, בין אם בעולמם של השטחים, ההסדרים והפתרונות („לא כל כך שמאלי כפי שאתה חושב") ובין אם בעולם שבין דתיים לחילוניים („את החושך לא מגרשים במקל אלא ביותר אור"). דתי מתון, קוראים לשכמותו.

צריך עוד להזכיר, שבמפלגה הזאת נתחולל לפני ימים אחדים מהפך ופרופ' אבנר שאקי זכה בה ברוב קולות, והוצב במקום הראשון. המר ירד במפתיע למקום השני וחנן פורת, שאיש עוד לא קרא לו מתון, תפש את המקום השלישי. הימנה, הקצנה, שמחה בליכוד, דכדוך במערך – אנא יבואו „מתוני" המפד"ל? שאלה זאת היא שהביאה אותנו אל משה בר־נר, אליו נתוודענו לראשונה בעתון זה, ב„חותם אישי" משלו, בו הקרין הרבה רוח טובה, עמדות מאופקות, דעת עצמאית ומגמות פייסנות. האם אבדה כל תקווה? אם כן, מה הוא מחפש שם?

„אם לא תקום קבוצת איכות חילונית אשר תציב אלטרנטיבות, כל הסכנות ימשיכו לארוב לנו. לכו אל ברל כצנלסון ובלבד שתלכו אל הרוח"

בלשכה אין להם רוב מובטח

משה בר־נר: הציבור בארץ לא רואה את התמונה בכללותה: בין אלה שנבחרו בשישייה הראשונה יש שלושה ניצים ושלושה מתונים; בשמינייה הראשונה: אותם שלושה ניצים וחמישה מתונים, והתשיעי בתור הוא אברהם מלמד, שגם הוא מתון.

אבל מקובל בעולם המפלגתי, שהראשון הוא הקובע?

יש כאן עוד דבר, שהציבור מתעלם ממנו: הבחירות האלה היוו הישג פנימי גדול למפד"ל. נשברו המחיצות הסיעתיות, האנשים נבחרו על בסיס אישי. הדמוקרטיה חגגה.

ובאשר במפד"ל הדמוקרטיה חוגגת, הימין מנצח?

בסיבוב הראשון של ההצבעות קיבל זבולון המר רוב, בסיבוב השני השתרבבו שיקולים עדתיים. המצביעים, שרובם הם מעדות המזרח, העדיפו את שאקי.

אבל בני עדות המזרח במפד"ל נחשבים בדרך כלל לא־קיצונים כיצד הצביעו בעד אדם כה קיצוני?

זה היה ביטוי למאווה סמוי, ישן. לראות איש עדות מזרח במקום הראשון.

אבל מפלגה היא קודם כל ארגון פוליטי ולא ספה פסיכיאטרית?

במפד"ל לא בוחרים מנהיג. גם הפעם נבחר צוות. וחוץ מזה: המקום הראשון לא מבטיח באופן אוטומטי גם תיק מטעם המפד"ל בממשלה.

ואם עדות המזרח במפד"ל ירצו לראות, סוף־סוף, גם שר משלהן בממשלה?

אני חוזר: הסיבוב הראשון היה המייצג. הרוב מזדהה עם הדעות שלנו (של המתונים א.פ.).

שאקי הודיע כבר, שאצלו לא יהיו גמגומים. הכל יהיה בהיר וברור ודעותיו ידועות.

והמר אמר חד־משמעית, שאין להוציא מכלל חשבון קואליציה עם המערך, והמפד"ל היא ימינה מן המרכז אבל לא יותר.

אותו המר שהציע למחוק את ביתנא מעל פני האדמה?

זו היתה אמירה אמוציונלית של הרגע. אינני חושב שהיה מציע דבר כזה כממשלה.

תוכל לחיות במפלגה שבה ישלוט הקו של שאקי וחנן פורת?

המציאות של המפד"ל מורכבת. ייתכן ששאקי ופורת יביאו לנו יותר קולות אבל בלשכה — והיא הקובעת — אין להם רוב מובטח.

אתה אדם צעיר ובפני עושה חשבונות אלקטורליים לחוד ומדיניים לחוד?

אני מעז להתחייב, שבעת ההכרעות, ההחלטות יהיו קונסטרוקטיביות. אפילו בפני ועידה בינלאומית אנחנו לא סוגרים את כל הדלתות.

בוועידה האחרונה שלכם נתקבלו הצעות קיצוניות ביותר. אפילו נגד הסכמי קמפ דייוויד. כיצד תתגבר על הסתירה בין „הבטחותיך" לבין המציאות הזאת?

תאמין או לא, אבל באותה ועידה, כפי שזה קורה לפעמים, שעת ההחלטות היתה שעה מאוחרת, המתונים הלכו הביתה ואנשי מצ"ד וגוש אמונים, אשר נשארו, קיבלו את ההחלטות לפי רוחם.

וזה לא מחייבות?

העובדה היא שהיסוד המתון דווקא נתחזק אצלנו בשנים האחרונות. תראה את גישתנו נגד המחתרת היהודית, את התבטאויותיו של הרב בן־נון, את ירידת השפעתו של גוש אמונים. אפילו חנן פורת חזר מן התחייה אלינו. ומי שמכיר את המציאות הפנימית אצלנו יודע, שאפילו יצחק לוי, הניץ, זכה בתפקיד המזכיר לא בגלל דעותיו אלא בגלל מאמצי השיקום שעשה בתוך המפד"ל.

שאקי הוא פופוליסט ובצד האיכויות שלו הוא גם משתלהב מהר ממילים, אבל בעת מבחן, אני מאמין שכל חלקי המפלגה ינהגו

„היסוד המתון במפד"ל דווקא נתחזק בשנים האחרונות. ראה גישתנו למחתרת היהודית, התבטאויותיו של הרב בן־נון וירידת השפעתו של גוש אמונים"

באופן קונסטרוקטיבי, יתגברו על ליזמות קונסטרוקטיביות.

אבל האם אין זה מתפקידי התנועה להוביל, או להכין את המחנה לקריאת פתרונות כאלה? כיצד אפשר ללמד ולכוונה, להקצין — ובעת מבחן להיות קונסטרוקטיבי? האם לא זו הדרך בה הובילו בורג והמר ובינתיים שאקי בראש? מדוע לא תאמר, מדוע לא יאמרו חברים בעלי דעות מתונות: די, נקים מפלגה דתית מתונה?

קודם כל, בפוליטיקה לא הכל מתנהל לפי רצונך. תיארתי לך את המציאות הפנימית שלנו אשר, אחרי הרבה שנים של מחלוקות, לכלוך, הסתאבות, הסכמים סיעתיים — הגיעה לדמוקרטיה. ואשר למפלגה חדשה: הניסיון מלמד שאין עתיד לפילוגים בארץ, כשם שאין עתיד למפלגה מונוליטית. אני איאבק, גם הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל נאבקים. אני לא ערב שלעולם לא יהיה פילוג אבל אני מאמין שהיסודות המתונים במפלגה יעזרו לקיצוניים לרדת מן העץ הגבוה עליו עלו. לא נכון שאנחנו כל הזמן מיימינים. המר ובן־מאיר נסעו לעומת גוש אמונים. אני מאמין שהמפד"ל יהיה בקונסנזוס ובמרכז.

קיצוניים מביאים רק נזק

תשובותיו של משה בר־נר מפותלות, אם נאפיין אותן בלשון מאופקת כיאה לשיחה עם אדם חושב, סימפטי, שקול, „שהפוליטיקה מקלקלת אותו". אם יש תקווה למחנה המוכן לפשרה למען חיים משותפים באזור מכאן ובתוך המדינה מכאן, היא בגלל אנשים כמוהו. אם הם מתפתלים כל כך, זה אמנם סימן לנאמנותם השורשית למחנה אליו שייכים, אבל גם לתמימות אשר בפוליטיקה היא לא בהכרח יתרון. קשה להימלט מן המחשבה שטעם, בגילו של בר־נר גם זבולון המר ויהודה בן מאיר קיוו, האמינו, נאבקו ומרוב תקוות, מאבקים ותמרונים, הגיעו לאן שהגיעו.

משה בר־נר, יליד הארץ, תושב חיפה, היום בעל משרד לתכנון ערים, הוא נכדם של ניצולי שואה מפולין. האב היה חבר קלאסי של „המזרחי", הזכור לטוב. שלח את בנו למדרשת „נועם" האליטיסטית בפרדס חנה. למשה בר־נר הפסיקו קורס טיס שבוע ימים לפני הסוף („ומדריך הודה, לאחר שנים, שלא לגמרי מסיבות מקצועיות") ונשאר, כמובן, במשפחת חיל האוויר. מאוחר יותר הלך ללמוד תורה לשמה בישיבת מרכז הרב, ישיבת הדגל של היהדות הדתית, גם חממה של אנשי גוש אמונים. אחרי שנה התחיל במבצע לימודים כפול: תכנון ערים בטכניון והיסטוריה יהודית של ימי הביניים באוניברסיטת חיפה. בשני המקצועות הגיע לתואר שני.

תוך כדי כך התקרב לפעילות ציבורית. היה יו"ר איגוד הסטודנטים לארכיטקטורה והקדיש זמן רב לעבודה בארגון ששמו „שי" ויעדו היכרות ודו־שיח בין נוער דתי לחילוני. העבירו שם סמינרים של 4־5 ימים לכיתות שלמות, ומשתתפיו זוכרים אותם כאווירה רוחנית עזה. תוצאות? „חינוך הוא תהליך עמוק וממושך" הוא נזהר, אבל מודה שהיתה אסימטריה מסוימת בפעילות, כי קשה היה למצוא מדריכים חילוניים. „מי שרוצה יכול לחשוד, שלא חיפשו אותם מספיק."

אל הפוליטיקה הממשית הגיע בהשראת האב, איש מפד"ל פעיל ובהשפעת אליעזר אלתר, סגן ראש עיריית חיפה „איש יחיד בסוגו", שנפטר בגיל צעיר. נסתפח אל קבוצת המר — בן מאיר היה מעין „אנפן טריבל", כי לחם על ביטול סיעות, בחירות פנימיות חופשיות, על ערכים, על נורמות חדשות. נבחר למרכז וללשכה המדינית הגיע במקום התשיעי כנציג הדור הצעיר וגם על תקן פנים חדשות. „עם בחירתי התייחסתי יותר לנקודות הערכיות, החברתיות מאשר אל הפוליטיות. לדעתי אלה הן החזיתות העיקריות".

היה בין הצעירים לסבסטיה ב„אופריית ההודהות" עם גוש אמונים. רוח נעורים, רצון לתרום, הם הגורמים הראשיים שהניעו אותו לצעדות ההן. אבל הוא מכחיש בפירוש, שהיה לו צורך בכל אלה כפיצוי על חוסר המעש של הנוער הדתי לפני כן. „גם אילולא מלחמת ששת הימים לא היתה לי כל הרגשה של אסון או שבר. לא היה חסר לי המקדש, אם כי הייתי מצר עם הרבים על ירושלים מחולקת." להתנחלות לא הלך, בארץ ישראל השלמה לא דגל, או לפי ניסוחו שלו: „היתה לי די רגישות ודי ביקורת להתייחס אל הנושא הזה באופן מפוכח ולא באופן מיסטי, ולראות אותו מכל צדדיו. אבי אמר לי: ׳קיצוניים מביאים רק נזק לעם ישראל׳. מלימודי על ימי הביניים זכרתי את לקחי משיחיות השקר. רוב הציבור הדתי לא מכיר את הפרשיות האלה עד הסוף. מעטים יודעים שהט"ז, בעל טורי הזהב, מנהיגה הרוחני של יהדות פולין אף הוא נשבה בקסמיו של שבתאי צבי והלך אחריו גם כאשר ביטל חלק מן המצוות. היה שם שבר אדיר, ומתנים מכרו רכוש כדי לעלות ארצה. לי זה הוסיף הרבה חומר למחשבה. לימד אותי פיכחון וזהירות בנושא הגאולה. יחד עם זה, לגבי מלחמת ששת הימים היתה לי בעיה יותר גדולה אילו היתה מלחמת כיבוש יזומה על ידינו. אבל היא נכפתה עלינו ולכן המישורי הטוטלית, גם ברמתה הגבוהה, מאפשרת לי „לא לרחם על הערבים" כדוגמת השמאלנים. אינני מתנצל על נוכחותנו והתנחלויותינו ביו"ש, ובכל זאת אני שואף להסדר מדיני בכיוון של פשרה טריטוריאלית."

ומה על פשרה טריטוריאלית?

„נחיה ונראה. גם אם יש לי נכונות עקרונית אינני רואה טעם להצהיר עליה לפני שאדע מה רוצים הערבים. נדון ונראה."

וכדי לא להשאיר אי הבנות גמורה, שולף משה בר־נר צילום של רשימה מן התקופה המסודרת, מאמר תיקים ומאורגנים בקפדנות ומורש אותה בפני. רשימה מאת הרב יהודה עמיטל אשר התפרסמה ב„הצופה" בראשית השנה הזו. [illegible] „אינני בא לפרסם [illegible] אך בנסיבות הבאות [illegible] לידי ביטוי בוועידה [illegible] ריבונות על כל שטחי [illegible] שאף שעל לא יוחזר, [illegible] שלום תמורת שלום הוא פלישה נבובה חסרת תוכן, [illegible] שלום שאינו מתאים [illegible] של תנועה חשובה." דברי הרב וסרמן החביבים על משה בר־נר. אבל בין המובאות האלה לבין המוצאות אותנו במפד"ל תרצים, כידוע, הפרופ' שאקי ובוחריו.

שני עמים — דתיים וחילוניים

חוץ שמן המחיצה הזאת אפשר ללמוד גם על מחיצה אחרת: זו ההולכת ומתרוממת בין דתיים לחילוניים. וגם בעניין זה היה טוב יותר לו היה בר־נר לא רק אחד מבין 21 שם בלשכה „הממשלתית" של המפד"ל. לא שהוא ותרן גדול בעקרונותיו. אבל הכפייה, או הנטייה לכפייה, היא ממנו והלאה.

המבוא שלו בעניין זה הוא שהגיע תור הדתיים לאחר שהחילוניים בנו את הכלים למדינת ישראל. תפקיד הדתיים הוא למלא את הבניין רוח ותוכן. החילוניות במשבר, לדעתו, וזאת כיוון שהמורשת היהודית היא במהותה דתית וחילונה לא יצלח. אין ברירה אלא לחזור אל המורשת, שיש בה הכל, לא רק דת: גם התרסה נגד אלוקים, גם ארוטיקה, שירה, פרקי אבות, לא רק חומרה, אלא גם חן ללא סוף.

אבל האם אנחנו חייבים לקבל על עצמנו גם אמונה בכוח עליון. אני מקשה עליו. „לא אימוץ מיידי" הוא מרגיע. „אבל צריכים לקבל נורמה דתית כלשהי." אך האם אפשר לקרב אנשים באמצעות כל כך הרבה נסיונות כפייה? הוא נגד כפייה. באמת ובתמים, בכל הכנות. אבל, לשיטתו יש, או צריכה להיות, בעניין זה הבדלה בין פרט לכלל. הפרט זכאי לחרות גמורה ואשר לכלל: צריכים לסכם ביחד כיצד לחיות ביחד. מה שברור הוא, כאן אין מיקום ואין אפשרות לחופש מוחלט.

ומה על הטקסים המשפילים ועל הכללים המכבידים של הממסד הרבני ונושאי כליו בתחומים רבים והולכים?

משה בר־נר מדבר במושגים של ביקורת נגד הממסד הרבני „אשר לא התרומם לגובה הרצוי ולא התמודד עם האתגרים של ימינו."

אך כיוון שהם שולטים האם נגזר עלינו להתחלק לשני עמים — לדתיים ולחילוניים — בארץ המיוסרת הזאת, אני מחריף את

„באשר למפלגה חדשה: הניסיון מלמד שאין עתיד לפילוגים בארץ, כשם שאין עתיד למפלגה מונוליטית. אני איאבק, גם הרב ליכטנשטיין והרב עמיטל נאבקים"

השאלה. הוא פוסק לטובת הדתיים, אשר „הלכו כברת דרך יותר גדולה, ולכן עיקר מעמסת ההתקרבות תיפול על החילוניים. כדוגמה הוא מביא את השבת, אותה החילוניים לא מוכנים לאמץ לעצמם. לא לאמץ כל תג או תרי"ג אלא לפחות „להגשים את ערכי השבת באופן חילוני". כלומר למלא אותה תוכן רוחני, תרבותי, אמנותי. אבל בכל מקרה צריך, לדעתו, „להשבית" את המדינה כי אין אווירה טהורה אם לא הכל שובת. „הממסד הדתי אסור לו לקפוא על שמריו, עליו ליצור תורת חיים שאפשר לחיות לפיה אבל גם הציבור החילוני צריך לוותר."

אני שואל אותו על סיכויים להתקרבות, בעיקר מטעם הממסד הרבני ויש בפיו נחמות: קודם כל, הוא תמיד מקווה לטוב. הוא מציין נקודה מעניינת, לטעמו: בעם ישראל צמחו הרבה דברים מלמטה. הלכות הרבה שונו על פי לחץ מלמטה, והוא רואה רוח חדש של רבנות. הוא מציע גם מטבע אשר יהיה ערב לאוזני חילוניים רבים: עולם היהדות לא כמקור סמכות אלא — בשבילם — כמקור של השראה. אנו, היהודים, לא יכולים להרשות לעצמנו להיגרר אחרי הדקדנס של העולם המערבי. רק מכבי תל אביב, פופ, רוק, או להבדיל מיתוס אנטבה והכור העיראקי לא יספיקו לנו. והוא מקווה שהמיתוס הכנעני לא יהיה תמיד כצורך יומיומי.

ומאידך, האם אין הוא חושש מפונדמנטליזם יהודי. „אם לא תקום קבוצת איכות חילונית אשר תציב אלטרנטיבות, כל הסכנות ימשיכו לארוב לנו." הוא אפילו מעריך את עבודות הרפורמים, אשר מציעים דרכים אלטרנטיביות, כי „את החושך מגרשים לא במקל, אלא ביותר אור", כאמור. „תלכו אל ברל כצנלסון ובלבד שתלכו אל הרוח."

הוא איש פשרות. משוכנע שיש מודוס ויוונדי בין התנועות החילוניות וההתנגדות הדתית כאחת. מי יתקיל קודם? שאלה פתוחה. כתנגעות, כידוע, עוסקים בשעת הערבים וזה נחוץ אותנו אל המעגל הראשי, הפוליטי. יש לבר־נר הצעיר רצון טוב בשפע, אבל עזי „כוחות מחודשות עם תנועת העבודה" דוגמת הדרך. למעשה הנושא הזה בכלל לא עלה בשיחה. ואת הסיבה אולי, כי לדעתו, קיים תהליך בציבור הדתי של אי הזדהות לשקט הדתי בפוליטיקה, כלומר, לא מפלגה דתית נפרדת, הציבור הדתי יתחלק ככל עם ישראל: לשמאל ולימין, לליכוד ולמערך. והאם זה יקל או יכביד על „ההתנגשות" המשותפת שלנו? ימים יגידו.

משה בר־נר – רק מכבי תל־אביב או להבדיל מיתוס אנטבה והכור העיראקי, לא יספיקו לנו

סוד הקסם הפשיסטי

מאת א.ב. יפה

הצלחתו של מנהיג הימין הקיצוני בצרפת, לה פן, איננה מקרית. דווקא בצרפת, המדינה היחידה באירופה שעברה שלב של מהפיכה ליברלית, התגבשה לראשונה המחשבה הפשיסטית. על מקורותיו של הפשיזם ועל סיכויי מימושו כאן, בארץ חמדת אבות

זאב שטרנהל, פרופסור באוניברסיטה העברית בירושלים, הקדיש שלושה ספרים גדולים לחקר האידיאולוגיה הימנית והפאשיסטית בצרפת, משלהי המאה הי"ט ועד הזמן הזה. ספרים אלה הופיעו קודם בצרפתית בפריס, ורק עתה החלו בתרגומם לעברית. בימים אלה ראה אור בהוצ' עם עובד ספרו „לא ימין ולא שמאל" (שהוא בעצם השלישי בסידרה), לאחר שכמה חודשים קודם לכן הופיע בהוצ' ספרית פועלים קובץ מקורות על „המחשבה הפשיסטית לגווניה" בעריכתו.

ספרו הראשון „מוריס בארס והלאומנות הצרפתית", מבוסס על עבודת הדוקטורט שלו, והוא התפרסם בצרפת בשנת 1972. זהו סיפור צמיחתו של מוריס בארס, הסופר הצעיר והמוכשר, והתפתחותו כאחד ממניחי היסוד של המחשבה השמרנית הצרפתית, מנסח הדוקטורינה של „פולחן האדמה והמתים". שטרנהל אינו ממקד את תשומת לבו לביוגרפיה האישית של בארס בלבד, אלא פורס יריעה רחבה ומתאר את הסביבה הפוליטית והתרבותית, את האסכולות האידיאולוגיות ואת הזרמים הפוליטיים, שעל רקעם צמחה יצירתו.

ספרו השני, שהופיע ב־1978, „הימין המהפכני" דן במקורות הצרפתיים של הפשיזם בין השנים 1885–1914. הוא חושף פרשיות נסתרות או נשכחות, מעלה עניינים שהיו משוקעים בארכיונים שנותרו חסויים לאחר מלחמת העולם השנייה ותבוסת הפשיזם, כדי להסביר את צמיחת הניאו־פשיזם של זמננו, שהוא נושא ספרו השלישי, „לא ימין ולא שמאל", משנת 1983. כאן מנתח שטרנהל את מקורותיו התרבותיים של הפשיזם בסוף המאה הי"ט ועוקב אחרי התפתחותו לאורך יובל שנים, עד פטן וממשלת וישי.

שיחתנו עם פרופ' שטרנהל נסבה על כמה נושאים הקשורים במחקריו, ועל כמה בעיות קונקרטיות המתעוררות בעקבות מחקריו ומסקנותיו.

צמיחת האידיאולוגיה הפשיסטית

מדוע בחרת לחקור את מקורות הפשיזם דווקא בצרפת, ולא באותן ארצות המזוהות כ„מולדות הפשיזם", כגון גרמניה ואיטליה?

כוונתי העיקרית היתה להתחקות אחר התפתחותה של האידיאולוגיה הפשיסטית בחברה דמוקרטית. צרפת נראתה לי כמעבדה אידיאולוגית ממדרגה ראשונה, משום שזוהי, במחצית הראשונה של המאה העשרים, החברה הליברלית המתקדמת ביותר באירופה. זוהי גם החברה היחידה שעבר עליה התהליך, שבעינינו הוא המכריע בהיסטוריה המודרנית, דהיינו השלב של המהפכה הליברלית. ייחודה הוא בזה ששום ארץ אחרת באירופה לא עברה את השלב של מהפכה ליברלית. והנה, דווקא בחברה זו, שהיא המתקדמת ביותר באירופה, מתגבשת לראשונה המחשבה הפשיסטית, צרפת היא העריסה האמיתית של הפשיזם כאידיאולוגיה. בזה היא קדמה לאיטליה. הגעתי למסקנה כי צמיחת הפשיזם אינה תוצאה של איזה משבר חד־פעמי, אינה תופעה מקרית מקומית וייחודית, אלא היא משקפת משבר של ציוויליזציה.

אבל בספריך אתה עוסק בהיווצרות המחשבה הימנית במחצית השנייה של המאה הי"ט ואתה כורך תהליך זה באירועים היסטוריים וגם במודעות עמוקה לבעיה חברתית, וזהו לדעתך, התהליך שהוליך אל הפתרון הפשיסטי...

אין לי ספק שצריך לראות את הפשיזם כחיפוש אחרי דרך שלישית, בין הליברליזם למארכסיזם, וכן כתשובה למשבר המארכסיזם. שתי האידיאולוגיות האלה לא הציעו תשובות מספקות מסביב לשנת 1900. המרכסיזם היה שרוי במשבר עמוק כאשר התברר כי הקפיטליזם אינו עומד להתמוטט ושהקיטוב החברתי אינו מתרחש, שההתרוששות אינה מתהווה. משמע שהנבואה המארכסיסטית נכשלה. ואז התפתח הרוויזיוניזם הרפורמיסטי וגם הרוויזיוניזם שכינה את עצמו מהפכני, הסורליאנים (חסידי תורתו של ג'ורג' סורל) בצרפת ובאיטליה, אימצו לעצמם את תורת הרוויזיוניזם המהפכני. הם פתרו, לפי תפישתם, את הבעיות שהאורתודוכסיה והרפורמיזם לא יכלו להתמודד איתן. סורל התבסס חלקית על המארכסיזם, אך הכניס לתוכו אלמנט חדש: תורת המיתוסים, וביקש להשיב לו את מעמדו כמכשיר מהפכני. אך כל זה התבסס על ההנחה כי הפרולטריון אמנם יהיה מסוגל לספק חיילים, להביא עמו תשתית סוציולוגית שתישא את האידיאולוגיה המהפכנית. ואילו בסוף העשור הראשון של המאה העשרים התברר כי הפרולטריון אינו גורם מהפכני. וסורל לא היה היחיד שהגיע למסקנה זו. גם לנין סבר כך והסיק את מסקנותיו. לנין ובני לווייתו החליטו שהמהפכה תיעשה בשמו של הפרולטריון, למענו, אך בעצם בלעדיו. ואלו סורל וחסידיו אמרו כי המהפכה תיעשה בלי הפרולטריון, אך היא גם לא תיעשה בשמו, אלא בשם הכוח החברתי העולה, כלומר הלאום, שבא להחליף את המעמד כנושא של מהפכה. זהו שורש צמיחתה של האידיאולוגיה של הימין הלאומני, הדוגל בסיסמה „דם ואדמה", למרות העובדה שנקודת המוצא של הסורליאנים היתה זהה עם נקודת המוצא של המארכסיסטים, דהיינו שצריך להציל את החברה מן הניוון הבורגני...

תורתו של מוריס בארס

כיצד הגעת לעניין זה?

לפני שנים רבות התחלתי לעבוד על משנתו ועל יצירתו של הסופר הצרפתי מוריס בארס, מן הדמויות המרכזיות של החיים האינטלקטואליים בצרפת, בסוף המאה התשע־עשרה וראשית המאה העשרים. גיליתי כי, בעצם, הלאומיות של „דם ואדמה" של בארס אינה שונה בהרבה מן הלאומיות ה„פולקית" בגרמניה. כאן וגם כאן, זוהי לאומיות אורגנית, אנטי־אינדיווידואליסטית, אנטי־רציונליסטית, בעצם — לאומיות שבטית, תוקפנית ודורסנית. במקביל לכך, מתגבשת מודעות חריפה לבעיה החברתית. אלא שהכרה זו עולה מטעמים הפוכים מאלה המזוהים עם המארכסיזם: על פי גישה זו, הלאום לעולם לא יהיה שלם, אם לא יימצא פתרון לבעיה החברתית, וכל עוד יהיו פערים חברתיים עצומים כל־כך; לא ייתכן שחלק מן העם ינצל את חלקו השני. לא ייתכן שבתוך קולקטיב אנושי, המאוחד על־ידי קשרי דם יהיה ניצול מחפיר...

אחד הדברים המדהימים ביותר הוא הקירבה בנקודות מסוימות בין הפשיזם לקומוניזם או לסוציאליזם. גם המעבר המהיר של אנשים מסוימים ממחנה למחנה אינו מצטייר בספרותך כבגידה, אלא כמעין התפתחות.

נכון. זוהי התפתחות אינטלקטואלית ולא אופורטוניזם.

אני התכוונתי לסופרים כמו סלין, מונטרלאן, לא־רושל ואחרים שבשנות השלושים פלירטטו עם השמאל, ואחרי 1940 כבר נמצאו במחנה הפשיסטי.

אלה היו פשיסטים רדומים, שההלם של התבוסה עבר אותם. המעבר מן השמאל אל הימין, הוא תופעה כלל־אירופאית. אוסוואלד מוסלי בא מהשמאל הלא־מארכסיסטי, וייסד את ה„בריטיש יוניון אוף פשיסט". הוא היה אחד האנשים המזהירים ביותר בלייבור, ניבאו לו עתיד של ראש־ממשלה. הוא היה צעיר, מבריק, אינטליגנטי. אחד הראשונים שתפסו את המשמעות של תורת הכלכלה של קיינס. הוא רצה ליישם תורה זו, וכיוון שלא נתנו לו, בא לכלל מסקנה כי דרוש כוח פוליטי אחר... איש מבריק ומוכשר אחר היה אנרי דה מאן, מספר שתיים במפלגת הפועלים הבלגית, שבשנת 1940 כבר היה נשיאה. הוא קיבל את הניצחון הנאצי כבשורת שחרור. ז'אק דוריו היה מועמד למזכ"ל המפלגה הקומוניסטית הצרפתית. סטאלין העדיף על פניו את תורז, כי לא רצה באיש עצמאי מדי. ואותו דוריו, שהיה דמות הירואית, מנהיג הנוער הקומוניסטי, נערץ על הפועלים, נהפך כעבור כמה שנים לסמל של משתף־פעולה עם הנאצים...

האם היה גם תהליך הפוך של הליכה מן הימין אל השמאל?

היה משהו, אך הזרם היה דק מאוד. למשל ז'ורז' ואלואה, המייסד של התנועה הפשיסטית הראשונה מחוץ לאיטליה, חזר אל השמאל ומצא את מותו במחנה ברגן־בלזן כמנהיגם של עצורי המחתרת.

אבל במסורות של השמאל נמצאו כמה אישים בולטים שהיו תלמידיו של בארס. אראגון סיפר באחת ממסותיו כי קרא לראשונה ספר של בארס בהיותו בן שלוש־עשרה ומאז נהפך למעריצו ללא הסתייגות.

לכן בארס הוא בעיני דוגמה כה מרתקת. כאן שמת את האצבע על הנקודה הכואבת המסבירה את ההתנגדות שהתעוררה בחוגים שונים בצרפת לקלוט את הדברים האלה. כי אצלי מתברר שאכן היה בארס, אותו סופר גדול ונערץ, מהאבות המייסדים של הפשיזם. היתה לו השפעה אדירה על דור שלם, בין השאר גם על אנשים כמו לואי אראגון ואנדרה מאלרו. לפשיזם היה תמיד כוח משיכה גדול, היתה לו פריפריה רחבה מאוד. כי פשיזם זה לא רק מדינת משטרה ומחנות ריכוז. הפשיזם ביטא את ההתקוממות נגד הסדר הבורגני, נגד האינדיווידואליזם, נגד ניוון המפלגות במשטר פרלמנטרי. הפשיזם הטיף לערכים הירואיים, לדם ואדמה, לפולחן הגבורה והנעורים, האלטרואיזם וההקרבה העצמית.

אצל אראגון היתה קודם כל הזדהות עם האנטי־אינדיווידואליזם של בארס. והוא כתב אותה מסה שכבר הזכרתי, כשהיה כבר קומוניסט בעל־שם, ואף על פי כן לא התכחש לרקע המשותף עם בארס.

נכון. אראגון לא התכחש לכך מעולם. אחרים כן, אבל הוא לא. למוריס בארס היתה השפעה על הדור שגדל בראשית המאה, שהגיע לבגרות בין שתי המלחמות. עכשיו אנו עדים למעין חזרה של השפעה בארס. כאשר החלטתי לקחת את משנתו של בארס כנושא לעבודת־הדוקטור שלי, צריך הייתי לעמול קשה על מנת לשכנע את מורי במכון למדעי המדינה של אוניברסיטת פריס. הרעיון בא לי עוד בארץ, זה היה חלק מעבודת מ.א. שלי... היום אנו עדים לתחייה אדירה של הדברים האלה, כי רק עכשיו, כעשרים שנה אחרי שגמרתי את הדוקטורט שלי ופרסמתי את ספרי הראשון, מתחילים לתפוש את משמעות הדברים. אך זה עדיין קשה, ויעיד על כך הוויכוח שהוא עדיין בעיצומו סביב ספרי האחרון, „לא ימין ולא שמאל". בספר זה קראתי לפרק האחרון, שכתבתי אותו במיוחד למהדורה העברית, בשם „סוד הקסם של הפשיזם". עד עצם היום הזה פוחדים רבים להתמודד עם העובדה שלפשיזם היה קסם אדיר, והוא היה בעצם הפן השני של התרבות האירופית.

שטרנהל: צרפת היא העריסה האמיתית של הפשיזם

המשיכה אל „הכוחות האפלים"

אתה מביא בספריך כמה הוכחות איך התמודדו האינטלקטואלים עם צמיחת הערכים האנטי־רציונליים, עם פולחן הרגשות והיצרים וכו'. אנו היינו סבורים כי האינטלקטואל צריך היה לדחות „כוחות אפלים" אלה ולשמור על צלילות־דעתו ועל שפיותו. והנה מתברר שלא כך היה במציאות.

להיפך, זה מושך במיוחד את האינטלקטואלים. התופעה לא היתה צרפתית מקומית, היא היתה כלל־אירופאית. נמצאו אנשי־רוח רבים בגרמניה, באיטליה, וגם באנגליה, שנלכדו בקסמי הפשיזם.

לפני שלושים־ארבעים שנה היתה המלה פשיזם מוקצה־מחמת־מיאוס אצלנו. ואלו אתה ניגש לניתוח התופעה בצורה אובייקטיבית, בכלים מדעיים...

זוהי, בעיני, בעיקר תופעה פוליטית, חברתית ותרבותית, ואין להתעלם מכך. לפשיזם יש אידיאולוגיה משלו וכל הסתירות המצויות בפשיזם בין הלכה למעשה, אינן יותר גדולות מן הפערים הקיימים באידיאולוגיות אחרות. אמנם, זוהי אידיאולוגיה שהטרור הוא חלק אינטגרלי ממנה, וכן האלימות, פולחן הגבורה והנעורים, העוצמה והלאומנות. יש קורפוס מחשבתי שזה תוכנו והוא חלק בלתי־נפרד מן התרבות האירופית והוא מתפרץ בעתות משבר...

אתה מזכיר במבוא שלך לספרך „לא ימין ולא שמאל" שהותקפת אחרי הופעתו בצרפת. האם באו ההתקפות משום שהתייחסת בהבנה יתירה לפשיזם?

לא. זה לא עניין של הבנה. כל דבר צריך קודם כל להבין, ורק אחר כך אפשר לנקוט עמדה ביחס אליו. הסיבה נעוצה בעובדה שאני הראיתי כי צרפת היא עריסת הפשיזם. לאחר מכן הצבעתי על אנשי־הרוח שהיו פשיסטים בשנות השלושים, ולאחר מכן חזרו בהם וביקשו להשכיח את עברם. לא עסקתי בחשבונות אישיים, ביקשתי רק להציג ראי שבו השתקפה כל החברה בצורה שונה מן התדמית שהיא ניסתה ליצור לעצמה. בשנות המלחמה והכיבוש הנאצי לא היתה החברה הצרפתית טלית שכולה תכלת. לא כולם היו לוחמי־מחתרת. איך להסביר, למשל, את העובדה שהמו"לים הצרפתים חתמו על הסכם עם הצנזורה הגרמנית והמשיכו בפעילותם גם בשנות המלחמה ולא רק אלה שבחרו בגלוי בשיתוף־פעולה, כמו גראסה, אלא גם כאלה שנחשבו לדמוקרטים, ליברלים, פרוגרסיביים, כמו גאלימאר. הגרמנים היו מעוניינים בהמשך החיים האינטלקטואליים בצרפת, ונמצאו מו"לים שהצליחו לנהל פינקסנות כפולה. גאלימאר מסר את עריכת הירחון היוקרתי שלו, „לא נובל רווי פראנסייז" לידי דריא לארושל, משתף־הפעולה, אך המשיך לפרסם ספרים של כל מיני סופרים, ביניהם אנשי שמאל מובהקים, ובהנהלת ההוצאה שלו ישב ז'אן פולהאן, שעבר עם מנהיגי המחתרת והיה ממייסדי שבועון המחתרת „לטר פראנסייז". דריא לארושל ידע בדיוק מה מתרחש שם, והוא חיפה על פולהאן. לעומת זאת, אחרי השחרור, גמל לו פולהאן וניסה להגן עליו, אך לארושל לא עמד במתחים הנפשיים האלה והתאבד... הייתי יכול להביא דוגמאות רבות נוספות... אסתפק רק בהזכרת שמו של עמנואל מונייה, הקתולי, מייסד התנועה הפרסונאליסטית, עורך הירחון „אספרי", שהיה בעמדות קרוב מאוד לעמדות פשיסטיות. הוא ערך מסע לרומא ב־1935 וגילה הבנה רבה כלפי הפשיזם, שראה בו תנועה המתקוממת נגד הבורגנות ונגד הדמוקרטיה המתנוונת.

מכשיר של ליכוד חברתי

נעבור עכשיו לעניין האנטישמיות. במקום אחר אתה אומר שהאנטישמיות לא היתה אחד המרכיבים היסודיים של הפשיזם, אך היו שהשתמשו בה בציניות מפורשת כדי למשוך המונים אל התנועה. מצד אחר אתה טוען כי האנטישמיות טבועה בתוך האידיאולוגיה הפשיסטית.

זוהי באמת נקודה חשובה. אני חושב שהאנטישמיות אינה מרכיב הכרחי של הפשיזם. בתנועות פשיסטיות אחרות היא מצויה ובאחרות — לא, והיא בעצם פונקציה של מידת הלאומיות המקומית. בספרד, אצל פרימו דה ריוורה, אין אנטישמיות. אצל האיטלקים יש מעט מאוד, והאנטישמיות אינה ממלאה תפקיד מרכזי. אצל הצרפתים, רוב הפשיסטים הם אנטישמיים, אם כי לא כולם. כי מהי בעצם האנטישמיות? מכשיר של ליכוד חברתי, מכשיר לליכוד האומה, לגיבוש הזהות הלאומית. כאשר אין לך בעיה של זהות לאומית, כשאין לאומיות שבטית, אתה אינך זקוק לאנטישמיות. בגרמניה היא היתה נחוצה מאוד להיטלר. בצרפת היתה האנטישמיות כלי מתוחכם מאוד. לא כך באיטליה ובספרד, לעומת זאת, כך היו פני הדברים מרכז אירופה, ברומניה, בהונגריה, בפולניה.

ואין זה חשוב אם יש מעט יהודים או הרבה, אם גם תופסים עמדות מרכזיות בחיי התרבות, או לא...

נכון. אין לזה שום קשר עם הבעיות האובייקטיביות. אין גם כל חשיבות אם היהודים והיו שם רק מתבוללים או לא. ויש להדגיש כאן את ההבדל בין הפשיזם לנאציזם. בפשיזם האנטישמיות אינה הכרחית. בנאציזם היא בלתי־נמנעת.

העובדה שאתה מקדיש למוסוליני נראה מעין [illegible] של [illegible] שלו. אתה מתאר את התפתחותו שלו [illegible] [illegible]

כן, הוא היה אדם בעל אידיאולוגיה, אדם אינטליגנטי שקרא הרבה מאוד, מנהיג בעל כוח שליטה עצום. הוא מיצה את האידיאולוגיה המתפתחת מתוך הסינדיקליזם המהפכני, כלומר מתוך השמאלנות של הזמן ההוא, מתוך הרוויזיה „המהפכנית" של המארכסיזם. בהגדרה מדויקת, הפשיזם הוא סינתזה של הרוויזיה של המארכסיזם והלאומיות האינטגרלית.

שלבים בהתפתחותו של מוסוליני

במקום אחר אתה מספר כיצד הגיע מוסוליני אל הפשיזם. אתה כותב כי לאחר שזנח את רעיון המאבק המעמדי, שהוא עמוד התווך של הדוקטרינה הסוציאליסטית, עבר אל הפשיזם. לולא העניין הזה היה יכול להיות מנהיג השמאל האיטלקי, לדעתך.

כן, אם מוסוליני היה נשאר נאמן למארכסיזם היה מקים ב־1920 את המפלגה הקומוניסטית האיטלקית. אין לי ספק בכך. ב־1914 הוא היה האיש מספר אחת במפלגה הסוציאליסטית. הוא כבש את המפלגה מבפנים. העלייה המטאורית שלו בתוך המפלגה הוא סיפור בפני עצמו. אך סביב 1911 מתחיל אצלו תהליך של נסיגה. באותה שנה הוא ניסה לארגן שביתה כללית נגד כיבוש לוב, הניסיון נכשל והוא הגיע למסקנה כי הפרולטריון אינו כוח מהפכני, כי האיגודים המקצועיים מעוניינים ביום עבודה של שמונה שעות ולא במהפכה, ובוודאי שלא בהצלת הציוויליזציה מן הניוון הבורגני. תוך כדי כך הוא החל לכבוש את המפלגה מבפנים. וכיוון שהיה מנהיג הסיעה החזקה ביותר במפלגה, נתמנה לעורך יומון המפלגה „אוואנטי". הוא היה מנהיג השמאל והצליח לגרש מן המפלגה את אנשי־הימין. אבל בסוף 1913 קרה דבר מעניין. מוסוליני הרגיש צורך להוציא כתב־עת משלו בשם „אוטופיה", שבו השתתפו הסינדיקליסטים המהפכנים שפרשו מן המפלגה הסוציאליסטית, כשבע שנים לפני כן, אותם רוויזיוניסטים של המארכסיזם, שסביב 1910 התחברו כבר אל הלאומנים והקימו יחד איתם חזית משותפת. בימי המלחמה מוסוליני היה שרוי בנסיגה גדולה מן המארכסיזם. הוא עבר משבר רעיוני אמיתי. וכאשר השתכנע כי הלאום הוא הכוח המהפכני האמיתי, הוא נעשה אנטי־מארכסיסט קיצוני. בשנות המלחמה ולאחריה התגבשו אצלו היסודות האידיאולוגיים של הפשיזם. המעבר הוא מרוויזיה מהפכנית אל מה שנקרא „סוציאליזם לאומי", ואחריו לסינדיקאליזם הלאומי ואחרי זה לפשיזם. אלה הם שלבי המעבר שלו.

ומה קרה לאנרי דה מאן?

בספרי „לא ימין ולא שמאל" אני מקדיש לאנרי דה מאן שני פרקים. גם הוא היה איש מזהיר. בעיני הוא לא נפל, כתיאורטיקן, מגיאורג לוקאץ'. גם הוא עבר, כמו מוסוליני, תהליך של רוויזיה של המארכסיזם. ובסופו של דבר ראה בניצחון הנאצים תקופה חדשה בהיסטוריה. הוא היה נשיא מפלגת הפועלים הבלגית, והיה אחד מן הרבים שהתאכזבו מן האינטרנציונל השני והקומינטרן. איבדו את אמונתם בפרולטריון. ואין לזקוף זאת לחשבון האופורטוניזם. בצרפת עבר סיבוב דומה דוריו, שהיה מספר שתיים במפלגה הקומוניסטית ומרסל דיאט, שאמור היה להיות יורשו של ליאון בלום...

הכמיהה לאדם החזק שישליט סדר

ומה מקשר למה שאירע אצלנו. הרי גם לז'בוטינסקי וכמה מתלמידיו היה פלירט עם הפאשיזם. האם עסקת בזה?

אני לא טיפלתי בנושא זה, אבל יש לי דוקטורנטים העוסקים בו. אחד מתלמידי מכין עבודת דוקטור מצוינת על ז'בוטינסקי ועל אבא אחימאיר. יש פה הרבה חומר דיון גם נקודות מגע. בעיית הזהות היהודית והרגש על אלמנטים פרטיקולריסטיים, הדרך להגדרת לאום, היסודות השבטיים, הדתיים, המיסטיים — כניגוד ללאומיות הליברלית הפתוחה. אין כמעט תנועה לאומית מיליטנטית בלי היסודות האלה.

הסיטואציה של עליית הפאשיזם, כפי שאתה מתאר אותה, דומה בהרבה מובנים למה שנעשה אצלנו כיום: חוסר האמון, משיכת הרגל של הפרלמנטריזם, של האידיאולוגיות השמאליות, אובדן האמון של הציבור במפלגות הפוליטיות, והכמיהה לאדם החזק שישליט סדר. אין זה מצב מסוכן?

אלמנטים רבים של אידיאולוגיה כזאת כבר קיימים אצלנו. ואין לי ספק שתהליך זה הולך וגובר ואין גם ספק שאידיאולוגיה כזאת הופכת לכוח פוליטי של ממש בתנאים של משבר חמור. כל זמן שלא פרץ משבר חמור, אידיאולוגיה כזאת נשארת מתחת לפני השטח או על פני השטח, אבל אינה תופסת את מרכז הבמה. כדי שיעלה הפשיזם ככוח פוליטי נחוצים שני תנאים: אידיאולוגיה ומשבר לאומי. אנחנו על סף של משבר לאומי והאידיאולוגיה מתגבשת. כמובן זה אני חושש, עם כל הזהירות שהיסטוריון מצווה עליה, אני מאוד חושש מן המפגש והמגע של שני הגורמים האלה. החברה שלנו נמצאת על מסלול מסוכן מאוד. המגמות השבטיות, המיסטיות, הלאומיות הדתיות הקיצוניות, עלולות להתפרץ בעת משבר כמו הר געש. בתנאים של שקט יחסי ופריחה כלכלית יחסית הן ניתנות לריסון...

אתה, אישית, היית רוצה לראות חזית רחבה של שמאל וליברלים לקראת הבחירות הבאות?

אני חושב שזוהי הנוסחה היחידה שיכולה באמת להבליט בתנאים הקיימים. המערכת המפלגתית שלנו צריכה להיערך מחדש, על בסיס אמיתי בו יהיה שמאל סוציאליסטי וליברלי מאוחד בתפישה ההומאניסטית, האוניברסלית והרציונלית שלו. אני מייחל לכוח פוליטי שיבטא ויאמר כי המדינה היא רק מכשיר, רק אמצעי ולא תכלית בפני עצמה, ותכלית של כל פעולה חברתית ופוליטית הוא הפרט. היחיד הוא יצור רציונלי שבכוחו ובזכותו לקבוע את גורלו במו ידיו, לזכות אושר לעצמו. זה יסודה של תורת הפרט. הלאום אינו אלא סכום של פרטים ולא גוף מיסטי, אין זה אורגניזם חי אלא סכום של פרטים המחליטים שהם שייכים ללאום הזה ואין [illegible] להשתייכות אליו. על כן, למשל, כל פרשת „מיהו יהודי" צריכה להיפתר [illegible]. הדת שייכת לתחום הפרטי ואין לה מעמד ציבורי, ועל הבסיס הזה צריך לבנות כוח פוליטי [illegible] של המסורת הלאומית.

כל יום

5.5.88—29.29.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

29.4.88

(ב) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן, סוד המדורות (ב).
08.40 מסך לספרות (יסודי) (ב).
09.00 מוסיקה (ו' ו') צורות מוסיקליות.
09.20 לשון ותקשורת (ג' ה') (ב).
09.45 רחוב סומסום.
10.15 חשבון ו', מלכן הקסם.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) תגובות בבע"ח פשוטים.
11.00 חברה ותרבות (יסודי), סופרים מספרים: אורי אורלב (ב).
11.30 אורחות (ו' ט') יום שחור בשרה אברהם.
12.00 חברה ותרבות (על יסודי) תקנון עלינו (על הברולים).
12.30 מוסיקה (על יסודי, העשרה).
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: אמנות, פאבלו פיקאסו: הלהטוטנים.
13.45 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.50 צלילים מופלאים: בראהמס.
14.40 ההגדה לבית פורסייט. פרק 15: עומר להשכרה.

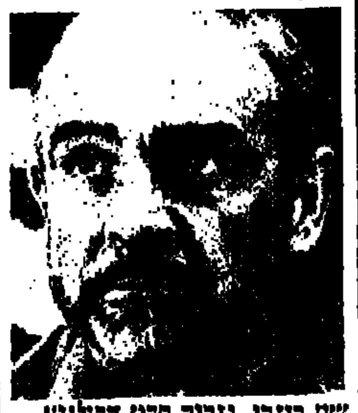

שון קונרי, גיבור סרט הקולנוע „אאוטלנד" (22.15)

15.30 מפגשי בראשית, פרשת אמור. שיחתו השבועית של הפרופסור יוסף בר־שלמה.
16.00 ערב חדש, מוסף לשבת, מנחה: דן מרגלית.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 מגלפת הבובות (פרק ב').
17.20 לקט שירים.
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המרקע (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שבת שלום אברהם בורג ואלעזר שטרום בנושאים מתוך פרשת השבוע.
20.15 יומן.
21.15 ממני, תכנית ראיונות עם מני פאר.
22.15 סרט קולנוע, אאוטלנד (ראה הפניה).
24.00 אלפרד היצ'קוק מגיש הפרק האחרון: בריחה ללא שוב.
00.25 פסוקים לשבת, חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 סדרת הנפשה, הלומות פו.
18.35 אי הציפורים.
19.00 אחרי הצלצול, פרק חמישי: צל מן העבר.
19.30 מוסיקת בלוז. בי. בי. קינג.
20.30 מוסיקה קלאסית.
21.15 אוסף שירים של ג'וני לוגן, מריליאן ומייקל ג'קסון.

סרט קולנוע: „אאוטלנד". העלילה מתרחשת בתחנת חלל אי־שם בשנות האלפיים. במרכזה איש ביטחון הצופה מידרדר מקרי מוות מסתוריים, שלכאורה אין קשר ביניהם, וגם אין להם רקע פלילי, אולם [illegible] מתברר, כי זהו חלק ממזימה אפלה. בתפקיד הראשי מופיע שון קונרי.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

30.4.88

16.00 חד וחלק (פרק ב').
16.25 קיצור החדשות (ערבית).
16.30 סרט צרפתי: האלמנה באדום (חלק א') (ראה הפניה).
18.00 גיטרה, פרק ד': הגיטרה בתקופה הרומנטית, ג'וליאן ברים מארח את נגן הפלמנקו הדגול פקו פנה בקטעי נגינה ומשווה בין הסגנון הקלאסי לסגנון הפלמנקו. מלחין ספרדי אחר, טרגה, הוא מלחין רומנטי לגיטרה מסוף המאה הי"ט. בשלב זה הפופולאריות של הגיטרה אינה יכולה להתחרות עם הפסנתר במערב אירופה: מלחינים החלו לחזור למקורות של ספרד, והדבר בא לידי ביטוי במוסיקה.
18.30 שבועון טלוויזיה, תכנית העוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית).
19.00 אורח באולפן, ליליתת נגר מארחת את צדקי שוקרי, מוסיקאי ותיק, שנאבק בזמנו לשינוי דמותו של האומן הערבי בעיני החברה המסורתית (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 צירופים — תכנית אירוח דו־שבועית, חיים זיסוביץ מארח אישים ואומנים בנושאים הקשורים במורשת ישראל.
20.30 מבט לחדשות.
21.05 ספורט: משחק השבת.
22.00 תחרות הזמר של האירוויזיון, 1988. שידור ישיר מדבלין. משתתפות 21 המדינות האלה, על־פי סדר הופעתן: איסלנד, שבדיה, פינלנד, בריטניה, תורכיה, ספרד, הולנד, ישראל, שוויץ, אירלנד,

ירדנה ארזי ושירת בן־אדם, בשידור מהאירוויזיון (22.00)

גרמניה, אוסטריה, דנמרק, יוון, נורבגיה, בלגיה, לוקסמבורג, איטליה, צרפת, פורטוגל יוגוסלביה. את ישראל תייצג הזמרת ירדנה ארזי בשיר „בן־אדם".
00.15 פסוקו של מקום: מבט אל מעלה עקרבים וחדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 מוכנים: היכון: בום: סוטסוס.
19.00 מסע בחלל, פרק תשיעי: אודיסאה ליופיטר.
19.30 ליד הים, פרק שלישי ואחרון: נפולי.
20.00 מוסיקת נשמה, ליאון אייזיק קנדי מארח את מיטב זמרי הנשמה האמריקאיים, ביניהם: ג'יימס בראון, בן קינג, מרי בונר דייוויס, מקסין בייטינגייל ועוד.
20.30 מוות על־פי מרשם, דרמת טלוויזיה.
21.20 שירים של בילי ג'ואל וקייט בוש.

סרט צרפתי: „האלמנה באדום" (חלק א'). מעשה רצח סנסציוני מתרחש בצרפת בתחילת המאה. מרי דנארט נמצאת כבולה, ולידה שני נרצחים. החקירה מובילה לחשדתה ברצח. העיתונות אינה מרפה מן הסיפור ומשפיעה על החקירה והמשפט. לגברת דנארט היו קשרים ב„חלונות הגבוהים". גורמים פוליטיים מעורבים בפרשה, והממשל מנסה להשתיק את הנושא. גברת דנארט נתמכת בבורגנות־שמרנית בחברה שוביניסטית, ולאורך כל הדרך היא נאבקת בלי לוותר על דעותיה הד־סמוניסטיות. הסרט מסודר משני חלקים.
שעה — 16.30

ראשון טלוויזיה

1.5.88

(ב) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד. שניים אוחזין: פשיטא 1 (ב).
08.40 מסך לספרות (יסודי). מספריים, גורל ומכנסיים (ב).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו, משירי ע. הלל (ב).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 פרפר נחמד, הכל בספר.
11.00 חשבון ה', השארית בחילוק.
11.15 צרפתית (על יסודי).
11.30 גיאוגרפיה כללית (ה' ו') המזרח התיכון: פסיפס אנושי.
12.00 ספרות (ו' ט') מעשה בנעליים. א' (ב).
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 הסטוריה כללית, אחי, האם יש לך פרוטה בשבילי.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה.
15.00 רחוב סומסום: הכלוב.
15.35 יוצא מן הכלל, סידרה חדשה. הכנה לבחינות הבגרות בלשון: עיצורים ותנועות.
15.55 מאתיים שניות למכללת אחוה.
16.00 הקוסם מארץ עוץ.
16.20 כך היו חיינו, פרק 11.
17.00 ערב חדש, מנחה: דן מרגלית.
17.30 היה או לא היה...
17.40 בחזרה לאי המטמון הפרק התשיעי: והב ספרדי.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 עם הכוכבים. להקת פליטווד מק

לינדסי בקינגהם, סולן להקת פליטוודמק ב„עם כוכבים" (18.32)

בתכנית על דרכה המוסיקלית של הלהקה וקטעים משיריהם.
18.45 חידושים והמצאות (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 להיטים בראש — מצעד להיטים עבריים, על פי מצעדי הפזמונים של רשת ג' וגלי צה"ל, בהשתתפות קהל.
20.30 על גלגלים. בתכנית: 1. העברת בעלות רכב. 2. מירוץ המכוניות שהיה בפסח באשקלון. 3. הכול על גזל בלמים. 4. תיבת דואר: אתם שואלים, אנחנו עונים, והפעם על חגורות בטיחות לנשים הרות.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת (ראה הפניה).
22.40 סוף ציטוט. תכנית בענייני ספרות מנחה: ירון לונדון.
23.20 קלי קלות סדרה אמריקנית משעשעת.
23.45 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 קימבה, האריה הלבן.
19.00 סופרכבת, פרק חמישי: כוכב עליון.
19.50 פינת הבישול השבועית של ערוץ 2.
20.00 אדריכלות, בניית חלום, פרק שלישי: הקמפוס — מקום אחר.
21.00 נקודת זינוק, מגזין ספורט.

„שושלת", פרק 83: יום הולדתו של התינוק בלייק מתקרב וקריסטל מגלה זאת לאלקסיס. פאלון וג'ף מודיעים על כוונתם להתחתן. בשנית, בני קרינגטון נלחמים, כשהם מגלים כי ראשיד אחמד יצר שערורייה בינלאומית, בשפירסם ידיעות לא נכונות על אודות כוונותיו של בלייק.
שעה — 21.50

שני טלוויזיה

2.5.88

(ב) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 אורחות (ו'־ט') העתון.
08.40 ראשית הקריאה, בלי סודות: ביניים שורוק.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ד', ריצופים (ב).
10.10 אנגלית ו'.
10.30 רגע עם דודלי.
11.00 ערבית מדוברת (ד' ה') וין (א) סלהו?
11.15 אנגלית ו'.
11.30 ארץ מולדת, המלחמה לעצמאות (ב).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד. שניים אוחזין: פשיטא 2 (ב).
13.00 גיאוגרפיה כללית (ו' ט') הרי אמריקה הצפונית.
13.30 אנגלית (יא' יב') - Hello israel Unusual occupations
13.45 צרפתית (העשרה).
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מגע: עצים וחזירים.
14.35 רכבת ההפתעות.
15.00 קשר משפחתי.
15.35 יוצא מן הכלל. הכנה לבחינות הבגרות בלשון: מיון העיצורים א'.
16.00 המובחרים. פרק 6: פיתרון בר־ביצוע.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 זרבובים: זרבומניה.
17.50 דואט. אוהד בן ארי וסלים עבוד אשכר, שני ילדים בני שתים־עשרה וחלום אחד: להיות פסנתרן.
18.25 פסוקו של מקום: מבט אל הר

עליזה רוזן, בתפקיד אורח בסידרה „מאשה" (21.35)

הצופים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.35 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 אחי טום (ראה הפניה).
20.50 נקודת חן, סדרת טיולים עם אורי דביר.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 מאשה פרק חמישי — שביתה כללית. כל המדינה שובתת. מאשה יוצאת להילחם בשובתים, ולמרבה הפלא היא מצליחה.
22.00 זה הזמן, תכנית אירוח שבועית.
22.50 רמינגטון סטיל. פרק תשיעי: שינה גנובה. לורה ורמינגטון חוקרים הפעם את היעלמה של רופאה בבית חולים ומנסים לבדוק אם הדבר קשור להיעלמו ההדרגתי של הסם מורפין.
23.40 פסוקו של יום. חדשות הלילה ומוסף הספורט חצי פינה.

ערוץ 2

18.30 מוכנים היכון בום: מטוסים של פעם.
19.00 תופשים אמריקה: קלוז־אפ להוליווד.
20.00 מסע בחלל, פרק עשירי: יופיטר, התמונה מתבהרת.
20.30 בטעם צרפתי: ההר הגבוה.
21.00 להיטים חדשים ברצף של 10,000 מנייאקים ולהקת נוכרי.
21.30 מכונת המחול האמריקאית.

„אחי טום", פרק שלישי: קטטה פורצת בין צעירי העיירה, ובמרכזה טום ופין. צעיר העובד אצל לוקי, ומאוהב בסגי. בקטטה זו נהרג אחד מצעירי העיירה. לוקי מאוים על כרע, כי ישלחוה למנזר, אם תמשיך להתראות עם טום. פין, שהוא מתאגרף, מציע לטום להילחם עמו.
שעה — 20.02

שלישי טלוויזיה

3.5.88

(ב) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד' ריצופים (ב).
08.40 ראשית הקריאה בלי סודות: חולם 1.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 חשבון גיאומטריה: הזווית (בתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רחוב סומסום.
11.00 צרפתית (עד יסודי).
11.15 חשבון ה' מוטי כופל שברים.
11.30 ארץ מולדת עיר קמה מן החולות (ב)
12.00 גיאוגרפיה (ו' ט') אמריקה הצפונית: מישורים ורמות.
12.25 ספרות (על יסודי) פוקנר: דליקה באסם.
13.00 מוסיקה (העשרה) קולות וצלילים: צלילים חדשים במוסיקה.
13.30 מסעי הטבע פרפרים בטיואן.
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 סרט קולנוע מבוי סתום סרט מחאה חברתי על חבורות־רחוב בניו יורק.
15.35 יוצא מן הכלל. הכנה לבחינות הבגרות בלשון: מיון ועיצורים ב'
15.55 פרפר נחמד מראות.
16.20 ערי הזהב הנסתרות.
17.00 ערב חדש מנחה: רפי רשף.
17.30 „זנב לחדשות".

סילביה סידני והאמפרי בוגארט בסרט „מבוי סתום" (14.05)

17.50 „המרובעים" — שם הפרק „עבודה זה לא צחוק" — ג'ניפר מתחילה לעבוד כמלצרית במסעדה פאטי ולורן מגלות זאת ומבטיחות שלא יגלו את הדבר, אולם מאפי מאזינה לשיחה, ומעבירה הלאה.
18.20 „קטנטף" סרט הנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „המוזיאון הגדול בעולם" פרק ו': „הקוואטרוצ'נטו וליאונרדו".
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.20 „ו יותר מרי" סדרה שעשועונים מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 „כלבוטק" מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 „מבט שני".
22.20 „שלי ורק שלי" (ראה הפניה).
23.10 „מסך אישי" אהוד מנור מארח הפעם את חברת הכנסת אורה נמיר.
23.50 „פסוקו של מקום" לקראת ל"ג בעומר: מבט אל מירון. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 קימבה, האריה הלבן.
19.00 איוון שביר, פרק רביעי ואחרון: אכול ותן לאכול.
19.50 רגע לפני... על אנשים, מקומות וחידושים.
21.00 שירים של וויטני יוסטון, בריאן אדמס ומפלס 42.

„שלי ורק שלי", פרק רביעי: בין שני הזוגות, ובין בני הזוג עצמם, הולך וגובר המתח, ומגיע לשיאו במסיבת חג הפסחא של [illegible]. משתתפים: [illegible].
שעה — 22.20

רביעי טלוויזיה

4.5.88

(ב) כתוביות מיוחדות לליקוי שמיעה.
08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 ארץ מולדת המלחמה לעצמאות (ב).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי).
09.20 אנגלית ז'.
10.00 שעת כושר.
10.10 מדעי הטבע (ה' ו') (ב).
10.30 פרפר נחמד הכל בספר.
11.00 חשבון ו' חלבן הקסם.
11.15 אנגלית (יא' יב') HELLO ISRAEL WOMEN IN ISRAEL.
11.30 קשת וענן סוד המדורות (ב).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (על יסודי).
13.30 גיאוגרפיה של א"י פני הארץ: שלוש גבעות (ב).
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: 1. דמוקרטיות ודיקטטורות לנין. 2. אמנות קארל אפל.
15.00 טוב טוב הגמד.
15.25 גברת פלפלת.
15.35 יוצא מן הכלל. הכנה לבחינות הבגרות בלשון: מיון העיצורים ג'.
15.55 מאתיים שניות למבואות ים.
16.00 שביל באמצע שביל בצד. טיול השבוע: הר אדרון מכתש רמון.
16.15 „שבעה פיצוחים מצריים לארבעים". התוכנית מיוחדת לארבעים שנות המדינה, על מלחמותיה, אישיה, תרבותה והוויתה.
17.00 ערב חדש מנחה: גדעון רייכר.

אנגלה וינקלר, בסרט הקולנוע „נערת הכפר" (22.05)

17.30 „שמיניות באוויר" מגזין שבועי לנוער בשידור ישיר.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „על ספרות ותרבות" (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „מדור לדור". מסורות שעברו מדור לדור.
20.30 „תצפית": „ענייני הגוף אירופה נגד הסרטן". תכנית מיוחדת של הבי.בי.סי. למניעת סרטן במסגרת „שבוע מניעת הסרטן", שהוכרז באירופה.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „מוקד".
22.05 סרט קולנוע צרפתי „נערת הכפר" (ראה הפניה).
23.50 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 מוכנים היכון בום: הקלברי פין.
19.00 סופרכבת, פרק שישי: פירואט.
20.00 זינוק שבועי, פינת הספורט.
20.15 סרטים צרפתיים עכשיו.
20.30 התשבץ האנושי. פרק שביעי ואחרון: ברכת פרידה אחרונה.
21.00 שירים של הריינמייקרס וג'נט ג'קסון וקמאו.
21.30 זרים עם הכלש בולמן.

סרט קולנוע: „נערת הכפר", סרט המספר על מאבקן של שתי נשים בודדות בפריס. בריטטין עוזבת את ביתה שבכפר ומחפשת עבודה כמעצבת־פנים. לקלייר שני ילדים. היא שחקנית במקצועה, אולם אף היא אינה מוצאת עבודה ואף לא ידידות. לשתי הנשים דרכי התמודדות שונות עם מצבן, דרכים המגיעות בסוף לידי עימות. השחקנים: נטלי בוי, אנגלה וינקלר וברונו גאנץ.
שעה — 22.05

חמישי טלוויזיה

5.5.88

(ב) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
09.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
09.05 גל"צ: שירותרום.
09.10 שעת כושר.
09.20 פרפר נחמד.
09.45 קשת וענן, סוד המדורות. משדר המסביר את הטעמים לאופיו המיוחד של ל"ג בעומר.
10.05 גל"צ: שירותרום.
10.10 ערב שירי תיאטרון הבימה.
11.10 גל"צ: שירותרום.
11.20 סרט קולנוע ידיים למעלה.
13.05 גל"צ: שירותרום.
13.10 מוסיקת פופ.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 רחוב סומסום.
14.35 גל"צ: שירותרום.
14.40 קשר משפחתי. שידור חוזר מ־2.5.88 (ב).
15.15 שעת כושר.
15.30 יוצא מן הכלל. הכנה לבחינות הבגרות בלשון: הכרת ההברה.
15.50 גל"צ: שירותרום.
15.55 כוכב לכת, ארץ. פרק 2.
17.00 ערב חדש, מנחה: דן מרגלית.
17.30 הגומונים שם הפרק: גראפי חמוץ מתוק.
18.00 פומיקי הפרק השני: מיטו לפומיקי.
18.25 הגיע זמן לשון. אבשלום קור מספר על פח מפלסטיק וגודשים את הסאה...
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 מגזין לאמנות (ערבית).
19.00 מפגש. תכנית דיון שבועית בענייני השעה (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).

דינה שור, עם דני קיי בסרט „ידיים למעלה" (11.20)

20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.55 הגיע זמן לשון. עם השבעתו של הנשיא חיים הרצוג תיוחד פינת הלשון השבועית של אבשלום קור לחיי חיים הנשיא.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 בית דין לילי. שם הפרק: נשואים לנצח.
22.00 מחברות מלחמה. הפרק השני עוסק במתח שנוצר לקראת סיום המנדט הבריטי, ובגיוס הכוח העברי בעקבות השמועות והחששות מפני פלישה אפשרית של צבאות ערב.
23.00 מטלוק שם הפרק: משפט צבאי (חלק ב'). חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 קימבה, האריה הלבן.
19.00 תופשים אמריקה: הגיגות המפרדי גרה.
19.50 בקרוב בערוץ 2.
20.00 דגש חזק: אייקוקה — פרופיל אמריקאי.
21.30 שירים של קריס דבורג.

תכניות טלוויזיה ליום שישי 6.5.88

בשעה 21.15 „סיבות למסיבה". תמצות בידור עם רבקה מיכאלי.

בשעה 22.15 סרט מתח בדיוני „זה קרה מחר". ה.ג. וולס, הסופר, הממציא, בן המאה ה־19, ממציא מכונת זמן. [illegible] לפני כמה מידידיו, מתברר כי אחד מהם, הוא [illegible], מנצל את ההזדמנות ובורח לשנת 1979. וולס רודף אחריו לאותה שנה [illegible].

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 29.4.88
14.30 מסע בעולם המצוייר. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 זינה (סדרה ערבית). 16.30 סופרבוק (מצויר). 17.00 שוכני־הסלעים (לילדים). 17.30 סרט „אחרון הקשוחים" עם צ'רלטון הסטון. 19.00 אלברט הקטן (תכנית לילדים). 19.30 קשרי משפחה (קומי). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 פולינאי (פעולה). 22.00 סרט (ערבית). 23.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שבת 30.4.88
14.30 המשפחה הביונית. 15.00 ימי הקמק האבודים (מצויירת). 15.30 וודי וודפקר (מצויר). 16.00 מלך השחקים (לילדים). 16.30 עולם החי. 17.00 כדורסל אנ.בי.אי. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 כדורגל (אנגליה). 21.00 היאבקות. 22.00 סרט „הציפורים" עם רוד טיילור. 24.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 1.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 מעשיות משפחות (ערבית). 16.00 מלך השחקים (לילדים). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 סרט (ערבית). 19.00 משפחת וולטון (סדרה). 20.00 שישים דקות (מגזין אקטואליה). 21.00 ריקודים קלסיים ובלט אמריקאי, חלק ב') 22.00 סרט „תוף ברבארי" עם וויליאם שטנר. 23.30 מעשיות משפחות (ערבית). 24.00 כדורסל אנ.בי.אי.

יום שני 2.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוזר הלוליני (סידרה). 16.30 סופרבוק (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „פסנתרייה" עם האחים מרקס. 19.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 19.30 לורן וסירלי (סדרה קומית). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 בנגוס (בלשי). 22.00 כדורסל אנ.בי.אי. (מיצוח גברה). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום שלישי 3.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוזר הלוליני (סידרה). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „אגוזי יהודים" עם האחים מרקס. 19.00 נסיעה בחלל [illegible]. 19.30 [illegible]. 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 צוות לעניין (פעולה). 22.00 [illegible]. 23.00 [illegible]. 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום רביעי 4.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 ילדי התכונות (מצויר). 16.30 ספר טוק (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „עקבים בניחוח" עם האחים מרקס. 19.00 חץ והקשת (סדרה). 19.30 משפחת קשבל (סדרה). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 רצח במשיבת קלפים. 22.00 ההוק (סידרה). 23.00 המשווה (בלשי). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום חמישי 5.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוזר הלוליני (סידרה). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „דרק ברווד" עם האחים מרקס. 19.00 פאנקי [illegible] (סידרה). 19.30 [illegible] החיים (קומי). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 [illegible] וגברת קינג (בלשי). 22.00 הדרך לשמים (דרמה). 23.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 29.4.88
[illegible]

יום שבת 30.4.88
[illegible]

יום ראשון 1.5.88
[illegible]

יום שני 2.5.88
[illegible]

יום שלישי 3.5.88
[illegible]

יום רביעי 4.5.88
[illegible]

יום חמישי 5.5.88
[illegible]

שישי רדיו

29.4.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה, מנדלסון: ים שקט והפלגה צלחה. שומאן: קטעי פנטסיה בלה מינור לכינור, צ'לו ופסנתר, אופ. 88. הומל: שביעיה ברה מינור אופ. 74. מוצרט: רונדו בלה מינור, ק. 511. ברהמס: סרנדה מס. 2 בלה מז'ור, אופ. 16.
08.00 קונצרט בוקר מיצירות: קופלנד, הלפטר, מאבארא, הלוטר, שאוו, גלינדו, פונקאיו, פרנס, רוואלטס.
11.57 פינת השיר משירי נתן יונתן.
12.00 מן הפרטיטה אורי פיאנקה: כינור. יונתן וק: פסנתר. בתוכנית: סונטה ברה מינור אופ. 30 מס. 2. בטהובן: סונטה בסול מז'ור אופ. 96.
13.05 בהאונה נינוחה: בטהובן: הפתיחה לאונורה מס. 2. מנדלסון: הסימפוניה הסקוטית מס. 3. מוצרט: קונצ'רטו לכינור ותז. [illegible]: פליאס ומליסנדה.
15.00 לקראת שבת שמעון כהן: רומנטרי. טורינה: רפסודיה סימפונית לפסנתר ותזמורת. א. מילר: [illegible] לקלרנית ובבל. שופן: הסילפידות — מוסיקה לבלט.
16.00 לבקשתכם: ורדי: הפתיחה [illegible] הסימפונית של לונדון/ק. אבאדו: מנדלסון: פרק תהילים, למקהלה. מוצרט: סימפוניה מס. 40 בסול מינור [illegible] / ג. ברנרד. [illegible]: פנטסיה [illegible], אופ. 80 [illegible] סמנתה, מקהלה ותזמ. הפילהרמונית של ניו־יורק/ל. ברנשטיין. [illegible] סימפוניה מס. 9 (מן העולם החדש) הפיל. של ניו יורק / ל. ברנשטיין.

שלמה הלל, ב„מבט אילוף־„מראה מקום" (גל"צ, 19.05)

18.00 דיד הזהב: אבנים גדולים בהקלטות היסטוריות, בעריכת [illegible]. ה. מנגלברג, תכנית שניה מאהלר: סימפוניה מס. 5, בסול מז'ור [illegible] / תז. הקונצרטגבאו.
19.00 מוסיקה קאמרית. [illegible]: שלישיה בסול מז'ור לחליל, כינור וצ'לו. שוברט: רביעית כליקשת מס. 15 בסול מז'ור.
20.05 [illegible] הארץ.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט ליל שבת. [illegible] הפתיחה [illegible]. קונצ'רטו לכינור בלה [illegible]. בטהובן: [illegible] לפסנתר [illegible]. שוברט: סימפוניה מס. 9 הגדולה. פרוקופייב: [illegible].
23.00 [illegible].

רשת א'

07.30 דרדיאל.
08.05 [illegible].
10.05 שירקה, מחולות ושירים משלנו.
11.05 יום השישי, מגזין לספרות ולתרבות.
12.05 בשרק יהודית.
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.05 בראש [illegible] מגזין לילדים ולבני נוער משולב בשירים [illegible].
16.00 קבלת שבת, פרשת אמור.
16.05 שירים [illegible].
17.10 שירים עבריים.
18.05 [illegible].
18.05 [illegible] לשבת.

19.30 שירורים לעולים.
22.05 כי טוב הזמר: שדות שבעמק, חבורות הזמר של בית־שאן.
23.05 להיטים בפילפלים.

רשת ב

07.00 הבוקר הזה.
08.05 כל צבעי הקשת עם יוסי גרבר.
12.10 שריקת פתיחה, לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.06 בשמים לשבת, עם יהורם גאון.
16.05 עובר ושב, עם דוד מרגלית.
17.05 מאחורי הכותרות, מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעיתונות.
18.06 השבוע שלי, עם העיתונאי יוסף לפיד.
19.05 השור השבועי.
20.05 השושנה פורחת, רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 שירים עבריים.
23.05 בין שישי לשבת, שיחה בשניים בין יצחק לבני לבין ח"כ מיכה רייסר.
00.10 שיר אינו רק מנגינה, שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר, שירים עבריים.
06.30 פיקחים עין.
07.07 תוספת בוקר, צביקה שפירא ועיתוני סוף השבוע.
08.00 ניתר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים, עם בילי ספירא.
11.05 קילה של אבא, עם אלכס אנסקי.
12.05 סנדלים עם דורי בן־זאב.
14.05 עוד לא שבת, עם שלמה ארצי.
15.05 הורן, שירותרום אם יוצא לורך. [illegible]
16.35 אלף פנים, סיפור קצר עם דן יהב.
17.05 רבעים רקטבסריים: 1. [illegible] על תכניות החלל של ישראל. 2. בניה בקבלנות, על קבלנים, דיירים ודירות. 3. [illegible] לב.
18.05 [illegible] עם יצחק [illegible].
19.05 מראה מקום. תכנית של שיה דורון עם יו"ר הכנסת שלמה הלל. [illegible] רחובות.
20.05 לא על הלחם לבדו, [illegible].
22.05 [illegible], [illegible] של מוסיקה עם נרי לבנה.
00.05 [illegible].
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צליל בוקר.

רשת ג'

06.04 יום שישי הזה, שירים עבריים.
08.05 [illegible], עם מיכל [illegible].
10.05 אגן [illegible].
12.05 להיות שם, [illegible].
14.05 [illegible], עם דן כנר.
15.05 לשבת [illegible], שירים עבריים.
17.05 [illegible], שם והכל בשקט.
19.05 [illegible], שירים עבריים.
20.05 צלילי שבת.
22.05 [illegible], שירים עבריים.
23.05 [illegible] לילה עם איתן [illegible].

„מראה מקום", יו"ר הכנסת, שלמה הלל, בחזר ל„מבט אילוף". [illegible]
גל"צ, שעה — 19.05

שבת רדיו

30.4.1988

קול המוסיקה

07.11 שחרית לשבת — בעריכת דניאלה גלס — הנדל: „מוסיקה על־פני המים", סויטה מס. 1 (הקמרית האנגלית/רימונד לפארד); מנדלסון: קונצ'רטו ברה־מינור לכנור, פסנתר וכלי־קשת (יהודי ותפציבה מנוחין/תזמורת פסטיבל מנוחין); רנדי: „יום קיץ בהרים", אופ. 61 (תזמורת פילהרמונית של חבל הלואר/פייר דרבו).
09.00 למי סירודה — לה פה סול.
10.00 קונצרט השבת התז. הסימפונית רשה"ש ים. מנצח, אנתוני ויט. סולן: רומן יבלונסקי (צ'לו) ויצ'ק קילר: „קו'שאני" ברוך: כל נדרי צ'ייקובסקי: וריאציות על נושא רוקוקו שוסטקוביץ': סימפוניה מס. 5. לפלר: שתי רפסודיות לאבוב, ויולה ופסנתר.
11.57 פינת השיר.
12.00 במחיצת אמן הפסנתרן ולדימיר אשכנזי.
13.05 קונצרט לצהרי שבת.
15.00 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
16.00 יוהנס ברהמס — דיוקנו של יוצר פרק שלישי: „יסורי וורטר הצעיר".
17.00 פגוש את האמן הישראלי צבי הראל: צ'לו, מרינה בונגרנקו: פסנתר, בטהובן: סונטה מס. 2 בסול מינור אופ. 2 מס. 5 מוסורגסקי־שיף: תמונות בתערוכה.
18.00 רדיו דרמה.
19.00 הקונצרט שלי עם הפרופ. חיים בר־און.
21.05 אופרה מערכונים של ז'אק אופנבאך.

אמנון מסקין ואחיו יובל, על אביהם אהרון (ב' 13.05)

רשת א'

09.05 עולם המדע.
09.30 דעת־קול תיבת דואר בעניני מדע.
10.05 מילים שמנסות לגעת: „סול בלו כסופר אמריקאי ממוצא יהודי" משתתפים: שמעון פרס, פרופ' גרשון שקד והסופרים עמוס עוז וא.ב. יהושע במרכז יובא ראיון עם סול בלו.
11.05 כושנים: „הערות על נסיון חיים אחר" — עם סנטה יוספטל, שושה גורן, עמל עורא, היאם טנוס, ורד ליבנה וד"ר גיצה שפירא־ליבאי.
12.30 שירים עבריים.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — פינות, שירים וברכות בבקשתכם בשידור חי.
15.05 שבת אחים: „כבקיפה אחת עם ויקטור נבון".
16.00 רדיודרמה — „גיאראוני" מאת שולמית לפיד עיבוד ובימוי: פנינה גרי. (ש"ח).
17.10 סיפורדיו: „שלוש אהבותיו של סמרטוטר" מאת כרמיון יהושע מגישה: אברהם מור.
17.40 שירים עבריים.
18.06 מסביב לעולם בשעה קלה — עורך ומגיש: יצחק נוי.
18.55 פינת השיר.
19.05 אנתולוגיה קטנה לשירה.
19.30 שידורים לעולים.
22.10 מלווה מלכה.
23.05 דרכי ארם עם רחל חלפי.

רשת ב'

07.09 זמר זמר לך.
08.05 מי ישן אגדה, ספורים ופינות הומור.
09.05 שאלה של טעם עם חיים קינן.
09.55 עוזיה אלון מספר על גוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 שעת לצון תכנית בידור בהגשת דודו דותן.
12.05 השנה שהיתה מסע אל שנת 1966 קולות, צללים, כותרות וספורים.
13.05 בן־ביה, עם אמנון ויובל מסקין על בית אביהם השחקן המנוח אהרון מסקין.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 ארץ חמרת.
15.05 הבו זמר שירים עבריים.
16.05 לילות מוסקבה שירים רוסיים.
16.30 שירים ושערים ריווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל ופזמונים.
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 הקול קולנוע.
20.05 כוכב הערב: עם דלידה.
21.05 יומן השבוע בעריכת דליה יאירי (ש"ח).
22.05 תמונות בשחור לבן. עם ילדי תש"ח מתלבטים, מארחים ומתחשבנים (ש"ח).
23.05 השבוע שלי עם העתונאי יוסף לפיד (ש"ח).
00.10 הוי ארצי מולדתי שירים עבריים.

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים — שירים עבריים.
08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
18.05 שישבת — תוכנית סוף השבוע של גלי־צה"ל עם מבזקי חדשות דווחי ספורט, ערכוני תנועה ומוסיקה.
20.05 תו על תק — תקליטורים חדשים במוסיקה הקלאסית.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 מסורת מסורת.
23.05 עושים מדינה דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח אבי קורן מארח את הזמרת יפה ירקוני המגישה את השירים האהובים עליה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

09.05 מקהלה עליזה * שירים וסיפורים לילדים.
10.05 טעם של פעם עם אורלי יניב.
11.05 במצב הנוכחי.
12.05 רוק בבית הסוהר — תוכנית מיוחדת עם יונתן גפן הקורא שירים חדשים שכתב על שנות השישים, ומשמיע שירים מולחנים ומוכרים מאותה תקופה.
13.05 שאלות אישיות * בתחילת אפריל הלך לעולמו עו"ד אריה מרינסקי. ארבע שנים בדיוק לפני כן שוחח איתו יעקב אגמון. נביא את הראיון בשידור חוזר.
14.05 הכל זורם.
16.05 סינמה שבת עם גידי אורשר.
17.05 אחותו של פליני — נשים בקולנוע.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי להקות צבאיות.
10.05 לקראת ארוויזיון — לקט כל שירים שייצגו את ישראל בארוויזיון וכן שירים מתחרות הקדם ארוויזיון.
12.05 להיט לתיאבון להיטים עכשויים.
14.05 יופי של שירים.
16.05 באים מאהבה שירי אהבה.

רשת ג'

07.05 צלילים למזכרת שירי העבר.
08.05 גוונים פזמונים ישראליים.
10.05 על בטוח להיטי כל הזמנים.
12.05 להיטים לוהטים.
14.06 כוכבים.
15.05 אתם זוכרים את השירים.
17.05 שיר בין־ערביים.
19.05 זמר שכזה שירים עבריים.
20.05 פזמונהמון עם דן עומרי.
21.00 ארוויזיון 1988.
00.10 טיול לילי שירים עבריים.

„אחותו הקטנה של פליני". מבזקן של הנשים בתעשיית הקולנוע. מדוע מספר הקולנועיות קטן באורח משמעותי ממספרם של הגברים, מה מידת מעורבותן בצדדים הטכניים והאומנותיים של המדיום, מאפיינים המיוחדים את הסרטים שהן יוצרות וסטריאוטיפים דגבר והאשה כמי שהם משתקפים ביצירתן הקולנועית. בהשתתפות מיכל בת־אדם, נורית יעקבי־גרינברג, רחל נאמן, רחל אומטו־ביש ועדית שורר". גל"צ 1, שעה — 17.05

ראשון רדיו

1.5.1988

קול המוסיקה

חמש שנים ל„קול המוסיקה" — 1.5.1983 — 1.5.1988. יום שידורים מיוחד — עורכי המחלקה משמיעים.
06.02 שעה עם ארלט אברהם.
07.00 שעה עם חיותה דביר.
08.00 שעה עם ריקה ברסלע.
09.00 שעה עם דוד חן.
10.00 שעה עם ארי הלפרין.
11.00 שעה עם יהודה פיקלר.
12.00 שעה עם אלכסנדר תמיר.
13.00 שעה עם מיכל זמורה.
14.00 שעה עם ציפי ויצטום.
15.00 שעה עם דני אורסתיה.
16.00 שעה עם פאול לנדאו.
17.00 שעה עם שלמה הר.
18.00 שעה עם ערנה ענתי.
19.00 שעה עם דניאלה גלס.
20.00 שעה עם אורי אפשטיין.
21.00 שעה עם עירית צבי.
22.00 שעה עם אבי חנני.
23.00 שעה עם אפרים וייל.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע מאזינים.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים משלנו.
11.05 פניני בוקר, מגיש: גדעון הוד.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.

י. גוריון, עם בני אמדורסקי, „כוכבי הערב" (גל"צ 20.05)

14.06 בראש צעיר. מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה — שקספיר כבן תקופתו: התקופה האליזבתנית, מבט חברתי־היסטורי. פרופ' מיכאל הרסגור.
16.05 קוסים תיאטרון — 1948 — 1988. תכנית ראשונה: התיאטרון כראי החברה על במה עברית בראשית המדינה. משתתפים: ש. פינקל, י. ירין, א. פורת, מ. שמיר, י. מוסינזון, נ. שחם, ע. טל ושלמה ברשביט — עורכת: דליה עמית. (ש"ח).
17.10 צבעי הקשת — ממזרח ממערב וגם משלנו.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תפוח ועץ — תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם עורכת ומנחה רבקה מיכאלי.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף בית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 בעין בוחנת, שאלות וסוגיות במחלוקת.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל, מוסף לעניינים יהודיים בעולם.
20.05 שלום לבן דורי, פיוט וברכה בשידור חי.
22.05 בינינו לבין עצמנו, שיחות עם מאזינים בשידור חי — מנחה: אלכס טלמור.
00.15 להאזו בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עברים.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.05 דו רה, יומי.
13.55 40 לאחור, סיפור היום בתש"ח.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לחג, עם ארו טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה משוחחות.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 רדיו ספורט, מגאזין ספורט.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב, הדודאים.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע היום שהיה.
23.55 שיחות חצות, עם משפטן ד"ר זאב סגל.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן.
20.05 צ"8, תוכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חרש, חריש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 מצעד הפזמונים הלועזיים.
21.05 ארום עתיק עם מיכל שמואלי.
23.05 הלילה הוא שירים.

שני רדיו

2.5.1988

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה". 1. כרוביני: סימפוניה ברה מג'ור; 2. טלמן: סוויטה בלה מינור לחליל ותזמורת (ז'. פ. רמפל/התז. הקמרית של המרכז למוסיקה ירושלים); 3. בטהובן: סונטה מס. 9 בלה מג'ור לכנור ופסנתר (קרויצר) (י. פרלמן/ו. אשכנזי); 4. ברהמס: ואריאציות על נושא של היימן.
09.00 „קונצרט בוקר": 1. בריטן: סימפוניה פשוטה אופוס 4; 2. ווהן־וויליאמס: פנטסיה על שירי עם ממחוז ססקס לצ'לו ולתזמורת/ ג'.ל.ובר/תז. פילהרמוניה/ו. הנדלי/; 3. הלבורסן: מסקרדה (סוויטה); 4. סן־סנס: קונצ'רטו מס. 2 במי מג'ור לכנור ותזמורת (ע. גיטליס/עם תז. האופרה של מונטה קרלו/א.ו. רמורסל); 5. דבוז'ק: רביעית כלי קשת בפה מג'ור („האמריקנית") (רביעית האגא); 6. גרשוין: רפסודיה בנוסח בלה; 7. אופנבך: עליצות פריסאית.
11.57 „פינת השיר" — משירי פול צלאן.
12.00 „מן הסרטיה": ברטוק: 15 שירי אכרים (סטר פראנקל); ברהמס: סונטה מספר 1, במי מינור, לצ'לו ולפסנתר: ס. פרנק: פרלוד, פוגה ווריאציה בסי מינור (אליזבת רולוף — עוגב).
13.05 „בהאזנה נינוחה": נילס גאדה: ארבעה קטעי פנטסיה לקלרנית ופסנתר; רגר: סונטינה בסי מינור לפסנתר; מאהלר: שני שירים: בוקר אביב, זכרונות; ארנסקי:

יוסי פלד, עם בנו ב„מה נשתנה" (גל"צ 18.05)

שלישייה ברה מינור לכנור, צ'לו ופסנתר; שופן: אנדנטה ספינאטו ופולונז לפסנתר ותזמורת; שוברט: סימפוניה מס. 3.
15.00 „הסברה מוסיקלית": „עשה לך רב": תוכנית רביעית: „הרביעייה המאומצת, רביעיית גווארנרי".
16.00 „מאולמי הקונצרטים שלנו": אנסמבל כלי הנשיפה מאנגליה: מיצירות: גריג, פולנק, באך, סנררצקי, מושקובסקי ועוד.
18.00 „רגש על הביצוע".
19.00 „בין חברים": מיצירות ברהמס: סרנדה, קונצ'רטו מס. 2 לפסנתר ותז. סימפוניה מס. 3.
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים בעולם": 1. המק. והתז. הסימפונית של ברלין המזרחית/ דיטר־גרהרדט. וונצלבלה הרובה פרייברגר: סופרן רוומרי לנג: אלט, מיכאל ראבנזבר: טנור אנדראס שווכנר: בס. מוצרט: סימפוניה מס' 39 במי במול מג'ור: א.ת.א. הופמן — מיסה ברה מינור. 2. כנסית סנט קוניברט, פסטיבל המוסיקה הדריני הילדגרד פון בינגן קרייסאס אבנדראס, או וירטור ספיאנטוס, מיכאל פיניסי.
23.00 „מחזורי יצירות": פורה: שירים: סן־סנס: קונצ'רטו לפסנתר ותז.

רשת א'

07.30 „רדיויקל".
08.05 „חוגה" עם בני הגדל.
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „שיריקוד" מחולות ושירים משלנו.
11.05 „פניני בוקר". מגיש: גדעון הוד.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" — „פילוסופיה של המדע": מישור סיכום.
16.05 „גיל הביניים".
17.10 „צבעי הקשת": „שירי עמים".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „לכל אדם כוכב" עם האסטרולוג אילן פקר.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם עמיקם רוטמן.
12.10 „אלף־אלף ב־בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „שירים ושעורים".
15.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
18.06 „שעה חופשית" מגזין שבועי לענייני חינוך.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „דין ודברים" מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 „סולם הזמירות" מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 „קמר ראשר" חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.
00.15 „ג'אז ועוד" עם לאה ליאור.

גלי־צה"ל

06.05 „צלילי בוקר".
06.30 „פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „יום השקל" — שידור מיוחד עם דליק וולניץ ושירה גרא.
15.05 „יום השקל" — שידור מיוחד לבית־הספר לקראת „השירותרום". מגישים: צפי שביט ודודו דותן.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „מה נשתנה" הורים ובנים, דורות שונים. קצינים בצה"ל: האלוף יוסי פלד ובנו גבעון פלד. מראיין: מיכה שגריר (ש"ח).
18.45 „משהו עולמי" מגאזין גלי צה"ל לענייני חוץ.
00.05 ציפורי לילה עם יאיר לפיד.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 „שירים מכאן" שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב בערב" שלמה ארצי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 „לילה לא שקט".
22.05 „על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע — היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם עליזה מסיוריק — מרצה לעבודה סוציאלית.

שידורי צה"ל 2

19.05 „שליפה מהמותן".
20.05 „צער וחצי" תכנית הספורט של גלי צה"ל הכוללת דיווחים ישירים ממשחקי הליגה בכדורסל ופרשנים באולפן.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „בחזרה לאושר".
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „גימלים" עם מיכל שמואלי.
10.05 „דברים טובים".
11.05 „שבעים מי יודע".
12.05 „אהבה יומיומית".
13.05 „רק בימי חול" עם מנחם פרי.
14.06 „לי ולך" שיר וברכה.
15.05 „חרש, חריש ומחודש".
16.05 „הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.06 „היה היה" — מצעד פזמוני העבר.
20.05 „סימני דרך".
21.05 „קצה אחרת" פופ מתקדם.
23.05 „הלילה הוא שירים".

שלישי רדיו

3.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה, ק.פ.ע. באך: טריו סונטה בסול מג'ור (ז'. פ. רמפאל / א. שטרן/ ל. פרנק / ג'. סטיל ריטר); בטהובן: סונטה בדו מינור, מס' 7, אופ' 30, לכנור ופסנתר (י. פרלמן / ו. אשכנזי); שוברט: קטע מתוך רוזמונדה; מוצרט: סימפוניה מספר 29.
09.00 קונצרט בוקר, ברהמס: סונטה בפה מג'ור, לצ'לו ולפסנתר, (מ. רוסטרופוביץ' / ר. סרקין); שוברט: רביעיה לכלי־קשת מספר 14, ברה מינור, המוות והעלמה (רביעיית אמדאוס); ברהמס: בלדה מס' 1, אופוס 10 (גלן גולד); ראבל: פאבאן לנסיכה שהלכה לעולמה; דוניצטי: האריה דמעה גנובה אחת, מתוך האופרה שיקוי האהבה (פ. דומינגו / הסימפונית מלוס־אנג'לס / ק.מ. ג'וליני); ברהמס: קונצ'רטו מספר 1, ברה מינור, לפסנתר ולתזמורת (ע. אקס / הסימפונית משיקגו / ג'. לוין); מוסורגסקי: תמונות בתערוכה.
11.57 פינת השיר, משירי פול צלאן.
12.00 מן הסרטיה שלישיית ווירום: צ'ייקובסקי: שלישייה בלה מינור, אופ. 50.
13.05 בהאזנה נינוחה, ברהמס: פתיחה טראגית אופ. 81: בטהובן: 2 רומנסות: קסטלנואובו טדסקו: קונצ'רטינו לנבל, רביעיית כלי קשת ושלוש קלרניתות; ליסט: מה שמענו מעל הרים גבוהים.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם: פסטיבל זלצבורג 87': רסיטל: פנחס צוקרמן / מרק נייקרוג:

יצחק בן־אהרון, ובנו ב„מה נשתנה" (גל"צ 1, 19.05)

מוצארט: סונטה בסול מג'ור ק. 379; בטהובן: סונטה בלה מג'ור אופ. 30 מ. 1; שטראוס: סונטה במי במול מג'ור אופ. 18; פ. ק. מוצארט: אנדנטה מתוך סונטה אופ. 19.
17.30 קולות, זמר הקונטרה־טנור אנרי לדרואה בקנטטות של הנדל.
18.00 ממדף התקליטייה.
19.00 פניני אופרה, לקט מתוך אופרות של דוניצטי ומסקאני; מוסיקה לבאלט מתוך הטרובדור, מאת ורדי.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפונית ים־רשה"ש, מנצח: יורי אהרונוביץ'; רם דע־יעה: עלי יגון ונוחם, מטמורפוזות לתזמורת; צ'ייקובסקי: אריית המכתב מתוך „יבגני אונייגין" (חיה ריטוב־ספראן); מוצארט: קונצ'רטו בלה מג'ור לפסנתר ולתזמורת, ק. 488 (ליביה רב); ברוקנר: סימפוניה מס. 2 ברה־מינור.
22.30 ג'ז קלאסי.
23.00 מחזורי יצירות, פורה: שירים; סן־סנס: קונצ'רטו לפסנתר.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים משלנו.
11.05 פניני בוקר, מגיש: גדעון הוד.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה, מבוא למוסיקה ולדרכי האזנה, בהדרכת נועם שריף: „צורות פוליפוניות".
16.05 מועדון שעון הזהב, מעולמו של האדם המבוגר.
17.10 צבעי הקשת: שירים ממזרח אירופה.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שנינו יחד וכל אחד לחוד — עורך ומנחה: יוכב כץ; קו פתוח עם יעל מידן, עובדת סוציאלית, ומשה פאר, פסיכולוג.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 אצבע על הדופק, שבועון בענייני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עולם חדש, מגזין חדשותי לענייני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות בבקשתך, מזמור שיר.
22.05 שוטטות, עם דני אלדר.
00.15 להאזו בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור סיפור היום בתש"ח.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לחג, עם ארו טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה, עם אביהו מרינה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 מה נשתנה, הורים ובנים, דורות שונים. אנשי קיבוץ: יצחק בן אהרון ובנו ישעיהו בן־אהרון. מראיין: מיכה שגריר.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב: שושנה דמארי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות, עם ד"ר אריק ברמן ראש המכון ליחסי ישראל והתפוצות שליד אונ' ת"א.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן עם לאה עוז.
20.05 צר8, תכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חרש, חריש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 מקום בצמרת, מצעד הפזמונים הישראליים.
21.05 ארום עתיק, שירים שלא נס ליחם.
23.05 פניני ג'אז, עם לאה ליאור.

רביעי רדיו

4.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה, גסטולדי: בלטים לשירה, נגינה ומחול; היידן: קונצ'רטו בדו מג'ור לצ'לו ולתזמורת: ברהמס: סימפוניה מס' 4.
09.00 קונצרט בוקר: רוסיני: הפתיחה סמירמידה: בטהובן: שביעייה אופ. 20: שוסון: קונצ'רטו לכנור, פסנתר ורביעיה: צ'ייקובסקי: קונצ'רטו לכנור ולתזמורת: ברטוק: קונצ'רטו לתזמורת: באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 2.
11.57 פינת השיר, משירי פאול צלאן.
12.00 אמנים באולפן, אנדראה כץ: פסנתר: באך: פרטיטה מס. 1 בסי במול מג'ור: פרוקופייב: סונטה מס. 6, אופוס 82: היידן: דיברטימנטו מס. 2 בסול מג'ור.
13.05 בהאזנה נינוחה: גריג: סוויטה לירית: מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותז. ק. 595: רוסיני־רספיגי: חנות הקסמים: י. הורוביץ: סוויטה מיוזיק הול.
15.00 מוסיקה וינה.
16.00 קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפ. ים, רשה"ש מנצח: גארי ברתיני: ראבל: הנער והכשפים, פנטסיה לירית והומרים: סונדרה סטוק, סלביה גרינברג, עדי עציון, מירה זכאי, אמיל ברנזון, ניל ג'נקינס, רורה בונטויה, פיטר סאוויג' ודניאל זיו, והמקהלה הקמרית שליד האקדמיה ע"ש רובין עם מקהלת הילדים נוה שירה; ליסט: קונצ'רטו מס. 2 לפסנתר ולתזמורת (יהלי וגמן); צ'ייקובסקי: סימפוניה מס. 6

גדעון ישפר, קריין במחזה „אגממנון" (מי 20.30)

(פתטית).
18.00 שעה עם...
19.00 מוסיקה אהבה עליכם: מנדלסון: מארש החתונה וסקרצו מתוך חלום ליל קיץ; צ'ייקובסקי: סימפוניה מס. 4 בפה מינור.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 התזמורת הפילהרמונית הישראלית, מנצח רונלד צורינגטון / סילביה גרינברג סופרן / קריין גדעון שמר. בטהובן. הפתיחה לאאונורה מס. 2; סימפוניה מס. 2; מוסיקה לוואי לבמה אגממנון (במלואה).
23.00 מחזורי יצירות: פורה: שירים; סן־סנס: קונצ'רטו לפסנתר ותז.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים משלנו.
11.05 פניני בוקר. מגיש: גדעון הוד.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה, הציונות בארצות־הברית חלק ראשון, מרצה אבא אבן.
16.05 משנים: הכוכב מתעורר, משתתפים: פרופ' מיכאל הרסגור, היסטוריון, פרופ' יעקב גליל, בוטניקאי, יהודה נטרי, מוסיקאית (ש"ח).
17.10 צבעי הקשת: שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 חבר מאותו כוכב. תכנית הכרויות, רדיופונית בשידור חי, עורכת ומנחה: מילכה לכדו.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ, שירים עבריים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 שירים עבריים.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 מוסף לענייני צבא ובטחון.
20.05 צמוקים ושקדים, מנחה שירים ביידיש: שירים לל"ג בעומר.
22.05 מחפשים את המטמון. בעריכת זאב ענר מנחה: מיכה שיטר.
00.15 ג'אז ועוד, עם לאה ליאור.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר.
06.30 פוקחים עין, החדשות הראשונות של היום, עם פנינה בתיצני.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל, מהדורה מקוצרת.
08.30 שירותרום 88 — ארבעים שנה — ארבעים שעות.
13.00 יומן חדשות.
17.00 ערב טוב ישראל, מהדורה מקוצרת.
19.00 יומן חדשות.
00.00 יומן שירותרום.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים, עם שמירה איגבר.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי כיאם.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חרש, חריש ומחודש עם שוש עטרי.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 הצעקה האחרונה, עם יואל רבין.
20.05 כטוב באוזניכם, שירי הפינה לשפיטתכם.
21.05 צליל בכוח.
23.05 הלילה הוא שירים.

„שירותרום 88". השירותרום יחל ביום ד' 08.00, ויימשך 40 שעות רצופות. כל שעה תיוחד לשנה אחת: 1948: ילידי שנת קום המדינה. 49: שנת ה„צנע". 50: העליה והקליטה ההמונית. 51: שנה ראשונה לנוער בעת לצה"ל. 52: „השילומים" מגרמניה. 53: בן־גוריון הולך לשדה בוקר. 54: „כוכבלין", מתזמר ישראלי ראשון. 55: מציאת „המגילות הגנוזות". 56: מבצע סיני. 57: [illegible] 58: ייבוש החולה. 59: מהומות בוואדי סליב. 60: [illegible] 61: משפט אייכמן. 62: [illegible] 63: [illegible] 64: ביקור האפיפיור בארץ. 65: אלי כהן, המרגל הישראלי שנתפס בסוריה. 66: שנת המיתון. 67: מלחמת ששת הימים. 68: הקמת הטלוויזיה. 69: [illegible] גלי־צה"ל

חמישי רדיו

5.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה: שוברט: סונטה בלה מג'ור לכנור ופסנתר; דבוז'ק: נוקטורן לכלי קשת אופ. 40; ליסט: ולס מפיסטו; סן־סנס: קונצ'רטו לצ'לו ותז. בלה מינור.
09.00 קונצרט בוקר: באך: סוויטה מס. 1: בריטן: [illegible] לתז. בני הנעורים; מנדלסון: קונצ'רטו ברה מינור לכנור ותז. כלי קשת; ברטוק: מוסיקה לכלי מיתרים, כלי נקישה וצ'לסטה; ברהמס: סימפוניה מס. 2: [illegible] פינאלה מתוך הסוויטה לאופרה [illegible]
11.57 פינת השיר, משירי פול צלאן.
12.00 מן הסרטיה, בטהובן: סונטה מספר 3, בלה מג'ור, לצ'לו ולפסנתר (מ. רוסטרופוביץ' / ש. רכטר); [illegible]
13.05 בהאזנה נינוחה: 1. בויס: סימפוניה מס. 8 ברה מינור והסינפוניה בבירמינגהם בניצוח ר. תומסון 2. איגנץ פליל: סימפוניה קונצרטנטית בפה מג'ור לאבוב, חליל, בסון וקרן ותז. הקמרית מילנו והסולנים בניצוח: ח. [illegible] 3. שוברט: סונטה בסי במול מג'ור לפסנתר ד. 960 וא. ברנדל; 4. [illegible]: סימפוניה מס. 9 בפה מג'ור והתז. הסימפונית הלאומית בניצוח: ג. ירבי.
15.00 מפגשים מוסיקליים: דיווחים, ראיונות, סקירות.
16.00 [illegible] רביעיית הפסנתר [illegible]: רביעייה בלה מינור: ע. [illegible]:

פול צלאן, משורר השבוע ב„פינת השיר" (מי 11.45)

בלדה (1917); ברהמס: רביעייה מס. 2 בלה מג'ור, אופ. 26; באך: סוויטה אנגלית מס. 6 ברה מינור [illegible]: פסנתר.
17.30 קשת של צלילים: [illegible]
18.00 אנתולוגיה בצליל: [illegible]
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 אופרה, ביזה: ארלזינה סטרווינסקי: [illegible]
23.00 [illegible] אמנים גדולים בתולדות ההיסטוריה. [illegible] סימפוניה מס. 1, [illegible]: סונטה/תז. הקונצרטגבואו.

רשת א'

07.30 רדיויקל.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים משלנו.
11.05 פניני בוקר. מגיש: גדעון הוד.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה, [illegible]
16.05 ארץ לא נודעת.
17.10 צבעי הקשת: שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום, עורך ומנחה יוכב כץ, עם [illegible]

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם עמיקם רוטמן.
12.10 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ, שירים עבריים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 זרקור עם יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 שורשים, שבועון לענייני פולקלור ועדות.
22.05 הלילה החביבי, עם אלעזר [illegible]
00.15 להאזו בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

„שירותרום 88" — 40 שנה — 40 שעות.
08.00 בוקר טוב ישראל, מהדורה מקוצרת.
13.00 יומן חדשות.
17.00 ערב טוב ישראל, מהדורה מקוצרת.
19.00 יומן חדשות.
00.00 יומן חדשות.
00.05 ציפורי לילה, עם רפי קינן. תכנית מיוחדת [illegible]
02.00 לא רוצים לישון, מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.00 צלילי בוקר, שירים עבריים.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר. [illegible]
07.07 שיר בבוקר בבוקר, שירים עבריים.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים, עם שמירה איגבר.
11.05 שבעים מי יודע, שירי שנות השבעים.
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי כיאם.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חרש, חריש ומחודש, עם שוש עטרי.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 קליפבר, שבועון פופ.
20.05 מן ההתחלה, תקליטי שירים ראשונים.
21.05 בוסה רוק.
23.05 הלילה הוא שירים.

המשך ה„שירותרום 88". 70: [illegible] 71: [illegible] 72: [illegible] 73: מלחמת יום הכיפורים. 74: [illegible] 75: [illegible] 76: מבצע אנטבה. 77: המהפך וביקור סאדאת. 78: מבצע ליטאני. 79: הסכם השלום עם מצרים. 80: [illegible] 81: הפצצת הכור בעירק. 82: מלחמת שלום הגליל. 83: משבר המניות הבנקאיות. 84: ממשלת האחדות. 85: עליית יהודי אתיופיה. 86: עליית אנטולי שצ'רנסקי. 87: [illegible] 88: [illegible] 40 שנה לעצמאותנו. [illegible] גלי־צה"ל

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

הפעם שתי בעיות ישראליות מקוריות. עמנואל הצליח לשלב בבעייתו חצי־כפיתות לבנה וחלופי מסע של לבן (5496). שלמה מקדיש את בעייתו ליובלו של ידידו דניאל יצחקי. בבעייתו מעמד עם ואריאנט אחד, ומשחק נאה של הרצים (5497).

5496. עמנואל נבון חולון
מקורית

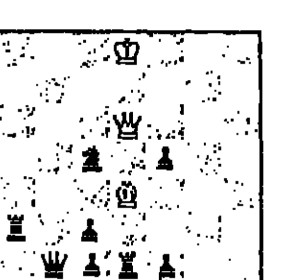

3+11 מט־עור בשני מסעים, תאומים
א. דיאגרמה; ב. מלכה שחורה לג7.

5497. שלמה זיידר
חיפה
מקורית
מוקדש לדניאל יצחקי, ליובל ה־75.

8+10 מט בשלושה מסעים.

פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

יובל לדניאל יצחקי

לפני זמן קצר חגג דניאל יצחקי את יום הולדתו ה־75. הוא נולד בתל־אביב בשנת 1913, ולמד חשמל בלונדון, שם התחיל להתעניין בבעיות שחמט בשנת 1937. יצחקי עבד כמהנדס בחברת החשמל בחיפה עד צאתו לגימלאות. הוא כמעט אינו מוכר לקוראי המדור, מאחר ואת בעיותיו הוא מפרסם כמעט תמיד בחוץ־לארץ. ליצחקי יש "דימוק" (הוא "באבסון־טאסק") ארבע הכתרות שונות של לבן בעקבות ארבע הכתרות שונות של שחור. הוא עוסק בנושא קשה זה בדבקות, ומדי פעם מפתיע בביצועים מקוריים והגונים. להלן אחת מבעיותיו:

יצחק דניאלי
"תמס 64" 1976
פ"ס ראשון־שלישי

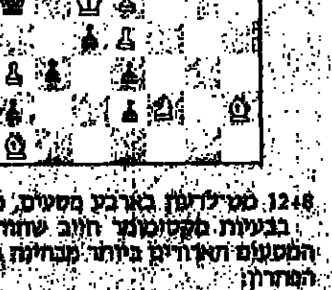

12+8 מט־לעזר בארבע מסעים, מקסימומר.

בבעיות מקסימומר חייב שחור לבצע את המסעים הארוכים ביותר מבחינה גיאומטרית.

הפתרון:
1. פד1! [illegible]
[illegible]

הגישה החדישה

[illegible]

קרבות ותחרויות

קרפוב ניצח בבריסל

גדול מנצחי תחרויות השחמט, בכל הזמנים, אנאטולי קרפוב, עשה זאת שוב. קרפוב זכה בבכורה בתחרות ס.ו.פ.ט. בבריסל בצוברו 11 נקודות ב־16 משחקים בהקדימו את ואלרי סלוב (הפתעת התחרות) 10, אלכסנדר בלייאבסקי, ליובומיר ליובוייביץ וג'ון נאן 9.5 כ"א, אולאף אנדרסון ולאיוש פורטיש 9 כ"א, יונתן שפילמן 8.5, אנדריי סוקולוב 8, פרדראג ניקוליץ, יאסר סייראוואן, מיכאל טל ויאן טימן 7.5 כ"א, חוזו נוגייראס 7, ויקטור קורצ'נוי 6.5, גיולה סאקס 6, לוק וינאנטס 2.5 כ"א. סלוב ואנדרסון הם היחידים שסיימו את התחרות ללא הפסד, נאן נחל את הפסדו היחיד בסבוב האחרון כשנוצח על ידי ליובוייביץ. היתה זו הראשונה בששת תחרויות הפרס הגדול. כל אחד מ־25 רבי־האמנים ישתתף בארבע תחרויות ולצורך דרוגו בתחרויות ילקחו בחשבון שלושת התוצאות הטובות ביותר שלו. בחישוב הדרוג לפרס הגדול תופס סאקס את המקום לפני האחרון וקורצ'נוי את המקום האחרון. תוצאות משחקיו של הבלגי ויינאנטס לא נחשבות לצורך זה. הבלגי ניצח את סאקס והפסיד לקורצ'נוי. התחרות השניה תערך בחודש יוני בבלפורט בצרפת.

עלו לגמר

באר־שבע, מחזיקת הגביע, והפועל תל־אביב עלו לגמר משחקי גביע המדינה. באר־שבע ניצחה בחצי־הגמר את הפועל ראשון־לציון 1.5:3.5, הפועל תל־אביב גברה על ביכורי־העתים תל־אביב 2:3 (נתן בירנבוים־ישראל שרנצל, תיקו ליד הלוח הראשון).

נצחון לאס"א טכניון

קבוצת אס"א טכניון חיפה גברה על אס"א אוניברסיטת תל־אביב 1.5:3.5 במשחק דחוי מהסבוב השביעי בליגה. (אילן מנור ניצח את שמעון כגן, הורסיו וולמן הפסיד ליאיר קריידמן). הדרוג אחר שבעה סיבובים. באר־שבע 24, הפועל תל־אביב 23.5, אס"א טכניון 21.5, הפועל הוד־השרון/פתח־תקוה 19.5, אס"א תל־אביב 18.5, הפועל "פלדקליין" ראשון־לציון 18, ביכורי־העתים ת"א והפועל רחובות 14 נקודות כל קבוצה, הפועל הרצליה 12.5, "רובינשטיין" ירושלים 9.5.

גביע כרמלי

התחרות השלישית על גביע שלום כרמלי ז"ל, שהיה רכז השחמט בקיבוץ הארצי, תערך בגבעת־חביבה בתאריכים 14־12 במאי. בתחרות, שתחל ביום חמישי אחר־הצהריים יוערכו חמישה סיבובים. קצב המשחקים: שעה וחצי ל־30 מסעים ראשונים ועוד שעה לכל שאר המשחק, לכל שחקן. שחקני ההתיישבות תשבדות מוזמנים!

יפה, אבל...

לא די לשחק יפה, צריך לשחק טוב כדי לנצח, ואת למד "על בשרו", האמן הצעיר סלאבקו ציצ'אק משבדיה במשחקו עם אלוף בריה"מ לשעבר לב פסאחים בתחרות בלונאנג.

הגנה סיציליאנית

לבן: פסאחים שחור: ציצ'אק
לונאנג, מרס 1988

[illegible]

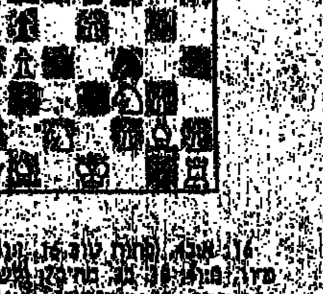

[illegible]

תשבצים

תשבץ 233

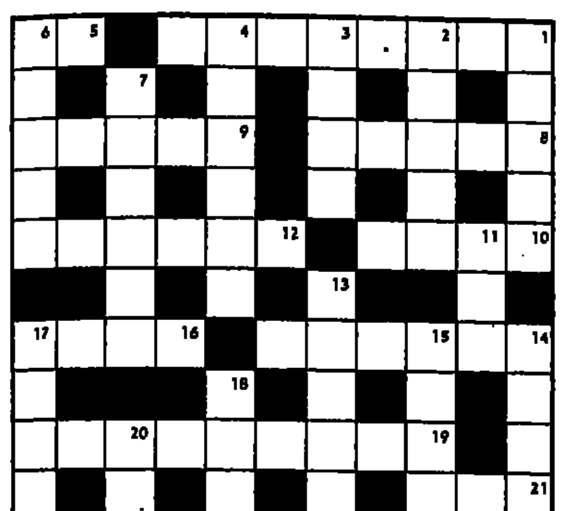

אפקי: 1. מדינה באסיה שמתחוללת בה מלחמת אזרחים. 5. איש פשוט, נאיבי. 8. גגיף הגורם לשיתוק. 9. אסף דפים צמודים זה לזה לצרכי כתיבה. 10. טיפת גשם. 12. רודן צ'ילה. 14. קיבוץ בצפון השרון ליד פרדס חנה. 16. מתמרי היסוד בעצמות. 19. מועד מוסלמי הנמשך חודש. 21. קרוב, נמצא בסמוך. 22. מין משקה לא אלכוהול.

אנכי: 1. ארץ הזהב האבודה. 2. פנסיונר. 3. מוט החיבור בין עגלה או מחרשה לבין הבהמה. 4. אי גדול מדרום לאוסטרליה. 6. מקום טיפוח לצמחים צעירים. 7. מסתייג מאכילת בשר ומאכלים סינתטיים. 11. רקע, בעט ברגליים. 13. גרזן אינדיאני. 14. כלי עבודה בגינה ובכביש. 15. מכשיר גריסה. 17. במאי ישראלי ידוע. 18. גיבור סרטי מלחמה אמריקני עכשווי. 20. כשלון, תקלה.

אגוזן 233

אפקי: 1. הממוצע המקובל למשקה אנגלי אצל מרילין מונרו, כך שמענו (3,5). 5. יש לה מדה נאה לכבוד הורים (2). 8. המשטרה הצבאית חוקרת הכוסת בשר משומר ע"י הטיפוס החמקמק (5). 9. אם המורה ירבוץ זה יגרום ל"דיסה" רצינית (5). 10. בד מטויה (4). 12. רק משפט יכול היה לעזור לו אחרי כל השפשופים (6) (כ"מ). 14. מה שרואים כמעמידים נייר־ערך בשמש אצל חנותו של המומחה ומפתחים את התמונה (6). 16. לוקחים ביתן לדרך (4). 19. סילוף, עיוות וכפיה אצלנו מטעם ארה"ב: זה עלול להיראות כך (4,5). 21. סימן למזל שיש לי על הדלת (3). 22. מפשיט את התרנגולת המסכנה הרזה כדי להכין נקניק (7).

אנכי: 1. גוי גדול שנעשה למנין (5). 2. רסיס המתאים לבליעה בלבד (5). 3. ראה! תן קצת יופי! (4). 4. לא התעכב אצל אף אחד אחר כשבא לבקר אותי בארץ! (6). 6. מהו מתן!!!(5). 7. מפתח מיוחד במידות שמושיות לגינקולוג (6). 11. נושא הכלים חוסל בסופו של דבר (3). 13. כינוי מתאים לנוזל בעננים בשם מקום בו נלחם יהושע ביבין מלך חצור (4,2). 14. מי נמצא בצד כלומר על ידי? (4) (עפ"י שוש קוריאט). 15. אפילו העני גמר לשלם אותם (5). 17. יוגוסלבית נסו בה מלהיפך (5). 18. אוריד לכלא (4). 20. בקיצור, השופט נעלם לנו (3) (עם שוש קוריאט).

תשבץ 232

אגוזן 232

אמיר בן אור ©

ברידג'

משימה בלתי אפשרית

את היד הבאה נביא בפניכם כקוריוז, כיצד ניתן לבצע חוזה, שנראה כבלתי אפשרי (אמנם בעזרת ההגנה הבלתי מדויקת, אולם לא לגמרי בלתי הגיונית).

	♠ J 2 ♥ K 2 ♦ AKQJ987 ♣ J 2	
♠ 8 7 6 5 ♥ Q 9 8 7 6 ♦ 2 ♣ 5 4 3		♠ A Q 9 ♥ 10 5 4 3 ♦ 10 6 5 4 3 ♣ Q
	♠ K 10 4 3 ♥ A J ♦ — ♣ AK109876	

מחלק: מערב
פגיעים: צפון דרום
ההכרזה:

מערב	צפון	מזרח	דרום
---	*3 בלי שליט	---	6 דיאמונד
---	---	---	

* שבע לקיחות סגורות בקלאב או דיאמונד.

לאחר ההכרזה הפראית, ולאחר שמערב הוביל באלוף ספייד, ולאחר שהתבונן בדומם, המשיך במלכה ספייד, לא נותרה לכרוז אלא המשימה הפעוטה של ביצוע החוזה.

הכרוז זכה עם המלך בידו והמשיך באלוף קלאב, כשממערב מופיעה המלכה. נורה אדומה נדלקה, והכרוז המשיך בעשיריות ספייד, ולאחר שמערב שרת, השליך את הנסיך קלאב מהדומם. עתה המשיך בקלאב קטן שנחתך בדומם, ובאלוף ומלך דיאמונד. מזרח השליך הארט והמצב מתברר. האם הייתם מותחים בשלב זה את הקלפים ואומרים "עלי למסור לקיחה בדיאמונד, חבל על הזמן"? ובכן הכרוז חשב אחרת, והמשיך בהארט קטן. מזרח שיחק את השביעית, והכרוז ביצע עקיפה כשהוא משחק את הנסיך מידו. (לכרוז נחוצות שתי כניסות ליד כדי להתקצר בסידרת השליטים שבדומם). לאחר שזכה בלקיחה, נשם לרווחה, והמשיך בקלאב נוסף שנחתך עם ה־8 דיאמונד שבדומם. חזרה ליד באלוף הארט ושוב קלאב שנחתך עם ה־9 דיאמונד, (מעין ביצוע עקיפה על הדיאמונדים שבידו מערב), והחוזה הבוצע.

האם ניתן להכשיל את החוזה? בוודאי! ראשית אם מערב אינו מוביל בספייד, אולם האם אתם, כשבידכם לקיחה כמעט בטוחה בדיאמונד, הייתם יוצאים אחרת?

אולם גם לאחר היציאה באלוף ספייד, והמשך במלכה, עדיין ניתן להכשיל את החוזה. ואם קראתם בעיון את המאמרים הקודמים, הרי שעליכם להיות ערים לכך. ובכן ראו מה קורה במקרה ומזרח מכסה את ה־2 הארט עם המלכה: הכרוז חייב לזכות באלוף, ועתה חסרה לו כניסה נוספת ליד כדי להתקצר, והוא נאלץ למסור למערב לקיחה בדיאמונד.

ואם בעתיד, יהיה לכם נדמה שמנסים לבצע עליכם עקיפה, אל תמהרו להשליך קלף קטן. כאילו אינכם שייכים לענין, אלא חישבו פעמיים לפני־כן שמא מנסים לעבוד עליכם ולזכות בכניסות שניתן למנען!

והחזר חוב מהשבוע הקודם. באליפות הפתוחה בשלבי חצי הגמר סיימו ראשונים בבית א' הזוג לוויט־כהן (170 נקודות) ובבית ב' הזוג פרידריך־הוכצייט (141 נקודות).

ארנונה שמאן

* אנו מבקשים את סליחת הקוראים על הטעות שנפלה במדור הברידג' מהשבוע שעבר. כמובן שכל ה"אסים" בתחילת השורות – מיותרים. המערכת

מתפרות הקולנוע

זר שומר עלי

הבמאי רידלי סקוט נוטש בסרט זה את אווירת הערפיליות המשחררת לרע שאפיינה את סרטי המדע בדיוני שלו ("הנוסע השמיני" ו"בלייד ראנר" המסוגננים) ועובר לתחום המוכר והרדוד של מותחן רומנטי ברחובות ניו יורק. תום ברנג'ר (החייל הרע ב"פלאטון") הוא בלש משטרה נאה וסקסי אך נשוי למופת לאלי הפשוטה והמעשית (לוריין קיגאן). הוא נשלח לשמור על קלייר (מימי רוג'רס, שהתפרסמה בעיקר הודות לנישואיה לשחקן טום קרוז הצעיר ממנה שנות דור) שהיא אשה עשירה ומתוחכמת המשמשת כעדת תביעה במשפט רצח. הנוצצת הזו לוקחת אותו מרוצות אשתו ולכן הסרט הוא מפגש בין הויבלון הלוהט "חיזור גורלי" לבין המותחן הקומי החמוד "מעקב צמוד". ומדוע? מפני שהאשה הרעה המפרה את השלווה המשפחתית המקודשת עוד תיענש על כך, אבל בינתיים מתממש לו הפוטנציאל הרומנטי שיש למצב כזה בו האביר הגברי שומר על הנסיכה היפה והשברירית הכלואה במבצר, ולפיכך חייב להתאהב בה. וזה החלק של "מעקב צמוד" בעיסקה. עלילתו התפלה, המנוחות וחסרת העניין של "זר שומר עלי" מעלה הרהורי געגועים לסרטי הסיינס פיקשן הקודמים של הבמאי הבריטי. "רב חן". ת"א.

רב מכר

דרמת פשע העוסקת במאבק כוחות צמוד ומסובך בין רוצח שכיר משוחח לבין בלש משטרה שהוא גם סופר מותחנים רבי מכר. בין השניים מתפתח קשר סימביוטי, הרסני, החל מהרגע בו הפושע מפר את שלוות חיים הרגועים של השוטר ואינו נותן לו מנוח. השחקן בריאן דנהי ("קוקון", "משפט הנשרים") הוא הבלש, אלמן המגדל את בתו היחידה. ספריו המצליחים הפכו אותו לאיש עשיר ומפורסם, שיכול להרשות לעצמו וילה בבוורלי הילס. השחקן ג'יימס וודס (הזכור מתפקיד נהדר ב"סלוואדור" ומ"ג'ושוע אתמול והיום") הוא הפושע הפסיכופט והאלגנטי שחודר לחייו של הסופר־השוטר ומכריח אותו לכתוב עליו ספר, בו יחשוף את כל פרשיות הרצח שלו למען חברה גדולה ומכובדת. לא בטוח שוודס הכי מתאים להיכנס לתפקיד, הוא לא נראה מפיסטו ציני כמו ג'ק ניקולסון או רוברט דה נירו, למרות הבלחות ההומור המקאברי הלא־צפוי שהוא משרבב בטקסט שלו.

הבמאי ג'ון פלין ("תיק ירושלים") ביים מותחן קולח, אשר ברגעים היותר מוצלחים שלו הופך לקומדיה שחורה. בתור סרט ב' הוא די חביב.

עוד משתתפים: ויקטוריה טננט, אשתו של הקומיקאי סטיב מרטין, הזכורה גם מסדרת הטלוויזיה "רוחות המלחמה", ופול שאנר בתפקיד הנבל העשיר. "הוד". ת"א.

שאשי קאפור בסרט "סמי ורוזי עושים את זה"

סמי ורוזי עושים את זה

הבמאי הבריטי סטפן פרירס חוזר בסרטו החדש על קשת הנושאים אשר העסיקו אותו גם ב"המכבסה היפהפיה שלי" ו"בזקוף תאוזן". גיבורי הסרט הם אותם חריגים מלונדון הלילית והמסוגננת: אינטלקטואלים פעילי שמאל, הומואים ולסביות, פמיניסטיות, שחורים, פקיסטנים והודים. מקבץ אנושי צבעוני של לונדונים, אשר באורח חייהם מעידים על זן חדש שמשלב יאפיזם עם היפיות בנוסח ילדי הפרחים. צירוף משונה של אהבה חופשית עם קריירזם. מעורבות פוליטית עם תועלתנות אישית בוטה. התנהגות עם מודעות סוציאליסטית. דקדנטיות עם רגישות לעוולות חברתיות.

גם המבנה הוא כמעט חזרה מוחלטת, אך יותר מגובשת, על הסרט "המכבסה היפהפיה שלי". כנראה מפני שאת התסריט כתב התסריטאי הפקיסטני האניף קורשיי, האחראי גם על התסריט ל"המכבסה היפהפיה שלי". גיבורי הסרט הם זוג צעיר ומשכיל. סמי ההודי (איוב חאן דין), שהתחנך בלונדון ומרגיש בריטי לכל דבר, ואשתו רוזי האנגליה (פרנסס בארבר). הפעם לא מדובר במין חריג, כמו בסרטיו הקודמים של פרירס, אלא במין בין זוג נשוי לכל הדעות. הבעיה היא שסמי ורוזי לא יכולים לעשות את זה. הלכה להם התשוקה, והם מוצאים זיווגים בחוץ. זהו גם סיפורו של אביו של סמי, רפי רחמן (שאשי קאפור ההודי, הזכור מ"אבק לוהט"), שר בכיר בממשלה ההודית שגרם למותם בעינויים של אזרחים רבים. הוא בורח לאנגליה ובא להסתתר בבית בנו וכלתו. כל זה מתרחש בשכונה לונדונית מוזנחת על רקע המהומות האלימות בין בריטים גזעניים וכוחות המשטרה של תאצ'ר לבין אוכלוסיית השחורים והפקיסטנים של לונדון. פרירס מקשר בין מין לפוליטיקה. סובלנות מינית היא גם סובלנות פוליטית. מתירנות מינית הולכת עם מעורבות ועירנות פוליטית. עוד משתתפים: קלייר בלום הוותיקה, וונדי גאזל והזמר השחור רולנד גיפט מלהקת "הקניבלים הצעירים". "דיזנגוף". ת"א.

אדוני המנהל

כמעט טוב

ג'יימס בלושי, אחיו של הקומיקאי האגדי ג'ון בלושי ז"ל, מנסה לפרוץ את המעגל הקומי, בתפקיד שיש בו בשר דרמטי. בלושי, קופצני ונפוח לחיים באחיו הבלתי נשכח, מגלם את דמותו של מחנך כושל הנשלח לנהל בית ספר רעוע בשכונות עוני, ונאלץ להילחם שם עם תלמידיו. המלחמות כוללות שליפות סכינים, חבטות בבטן ואונס מורות יפות.

"אדוני המנהל" שביים כריסטופר קיין דומה בצורה מחשידה לסרט מורים ישן משנות החמישים והוא "זרע הפורענות" בו גלן פורד לקח על עצמו את דמות המחנך המשתלט על חניכו השחורים והאלימים. הסרט הוא חיקוי כמעט מוחלט של הסרט ההוא, כולל ניסיון התקיפה של המורה, ההופך בסרט זה לאונס של ממש: הנאנסת היא השחקנית ריי דאון צ'ונג, בתו של הקומיקאי טומי צ'ונג מהצמד "צ'יץ וצ'ונג". ריי דאון הופיעה כבר ב"קומנדו", "בחר בי" של אלן רודולף וב"צבע ארגמן" של שפילברג. לאחרונה אפשר לראות אותה מתריעה מפני סם המוות קראק בתשדיר שירות אמריקני המוקרן לפני כל סרט.

עוד משתתפים: לו גוסט ג'וניור שלאחרונה קיים בארץ את צילומי "גשר הברזל 2", אסי מוראלס ("לה במבה"), וויקטור ראקו. "פאר". ת"א.

ספטמבר

כמעט טוב

וודי אלן, סרטו ה־16: לועס בפעם השמונים את החומר המוכר, לבטי הגיבורים האינטלקטואלים הניו־יורקיים הנוירוטיים שלו. המחפשים משמעות בקיום העניין, יחסי אהבה מסובכים, יחסי אם־בת קשים ומרים, טינות וקנאות. (כל השאר, הוא כבר עשה את זה טוב יותר ב"רגשות" וב"חנה ואחיותיה" או בכל מני אמירות בסרטיו האחרים. לא ברור מה דחף אותו לדרוש שוב בבעיות המשפחתיות המסובכות של משפחה ואספית עשירה, בסופשבוע אחד, אינטנסיבי, דחוס ותיאטרלי בו תיחשף האמת הכאובה, והאווירה תטוהר עם בואה של סופת הקיץ (הו, צ'כוב, צ'כוב). אלן הולך לפי כללי הדרמה הצ'כובית, פלוס אווירת ברגמן ועוד איזכורים למלודרמות אחרות (ראה: דאגלס סירק).

הסרט מתרחש בווילה כפרית פסטורלית. שישה אנשים שהם האב טיפוס של הגיבור האלני, הגורר אותם מסרט לסרט, מאכלסים גם את "ספטמבר" הקשיש. כולם היסטוריים, פוחדים מהחיים ומהמוות, ומתלבטים קבוע מה יעשו בחייהם ואת מי יאהבו. מרוב התלבטויות אין להם כוח לחיות בפשטות את החיים ולתת משהו מעצמם לאחרים.

מיה פארו (אם בנו של אלן מהחודש שעבר), היא ליין, בעלת הבית, אשה פגועה האוהבת את פיטר (סם ווטרסון הזכור גם מ"דמעות של שתיקה"), הוא מאוהב בחברתה סטפני (דיאן ויסט, הקבועה של אלן), נשואה, יפה ומבולבלת. השחקן הבריטי דנהולם אליוט (הזכור מ"זכרונות אהבה מפירנצה") הוא ג'נטלמן מבוגר ורומנטי המאוהב נואשות בליין. עוד בדינמיקה הקבוצתית הבלתי נסבלת הזו, דיאן אמה של ליין (שחקנית הבמה איילין סטריץ' הזכורה גם מהסרט "פרובידנס") הבטוחה שהיא בת 20, שבאה עם בעלה המדען (ג'ק וורדן הוותיק).

דרמה קאמרית אינטימית, דיאלוג שכולו קלישאות מעוררות גיחוך, הגיבורים שקועים בנהיליזם המעייף שלהם וכולם אוהבים־לא־אוהבים את כולם. אולי הוא רצה לעשות פארודיה על צ'כוב ולא הבחין איך קרה שהליצן העצוב הפך לטורחן ספוג חשיבות עצמית? שאבא אלן יילך לחתל את בנו הפעוט ויחזור אלינו כשיהיה לו משהו טרי ומעניין להגיד.

"גן הטיילת", ת"א.

חנה סנש

מספיק

"חנה סנש" הוא "האקסודוס" של מנחם גולן. נסיון צליחתו הנואש במי הביקורת הישראלית העוינת. ניסיון לקבל הכרה כיוצר רציני, ולא סתם כאחד שמביים סרטי פעולה ותוחים כמו "מעבר לשיא", "כוח דלתא" וכל מיני "רכבו לעויים".

סרטו עוקב באריכות אחר שנותיה האחרונות של הצנחנית האגדית שמצאה את

מארושקה דטמרס בסרטו של מנחם גולן "חנה סנש"

מותה מול קני הרובים של המשטר ההונגרי האנטישמי ששיתף פעולה עם הנאצים. גולן ניסה לביים אפוס דאורתני כמו שמביים סרטים בהוליווד. הוא לא חסך בהפקה ושיחזור תקופתי, וכל זה עולה הרבה כסף, אבל מה זה לעומת הכבוד שהוא עתיד לקבל [illegible] לכבוד חגיגות הארבעים.

סנש של גולן היא סמל ומיתוס. ז'אן ד'ארק במהדורה ישראלית, [illegible] משיקים להיות של הגבורה ההיא כאורליאן. גולן [illegible] בסרט זה [illegible] "רמבו" [illegible] הציונות נוסח "מבצע אנטבה". "חנה סנש" היא, לפיכך, [illegible] הרבה פאתוס ציוני, [illegible] של אותה נערה מסכנה. גולן לא עבר את [illegible] הרדידות. לא גילה את הנערה שמאחורי המסכה הלאומית, [illegible]

הקיסר האחרון – חן, ת"א
המבצר הנסתר – לב, ת"א
התפוז המכני – סיוון, ת"א
ז'אן דה פלורט – דיזנגוף, ת"א
חשוד – דקל, ת"א
חופשה בכפר – לב, ת"א
לא יכולה בלי זה – פוקוס, ת"א
להתראות ילדים – צפון, ת"א
ליידי איב – פריז, ת"א
מוריס – דיזנגוף, ת"א
מלאכים בשמי ברלין – לב, ת"א
מעקב צמוד – חן, ת"א
עיניים שחורות – מוזיאון ת"א
שם המשחק – טיילת, ת"א

קולה הגרוני של נתואלה, שרה את התפילה הנודעת "אלי, שלא יגמר לעולם". אותנו באולם מייחלים שזה ייגמר כבר.

בסרט משתתפים: אלן בורנשטיין ודונלס פלזנס האמריקניים, דייוויד וורנר, אנטוני אנדרוס וכריסטופר פיירבנקס הבריטיים, ויוננו ריקוטה האיטלקי, אינגריד פיט השוודית, יהודה אפרוני ואלי גורנשטיין הישראליים ועוד שחקנים הונגריים רבים. "שחף" תל אביב.

קשרי משפחה

כמעט טוב

סרטו של קוסטה גאווראס מגיע אלינו באיחור של שלוש שנים. בסרט זה הוא נוטש סופית את מחויבותו ליצירה הפוליטית ("Z", "נעדר", "חנה ק.") וגולש לפרודיה שחורה על סרטי משפחה וסרטי גנגסטרים. מדובר במשפחה מלוכדת מאוד, שלווה וכמעט בורגנית. כמעט, מפני שבלילה הם עושים כמנהגו של הגיבור הצרפתי ארסן לופן, והולכים לפרוץ אצל עשירים. האם החזקה והמשכילה, המאחדת את המשפחה היא פאני ארדן היפהפיה והאצילית ("לפתע ביום ראשון", "האשה ממול", "מלו", "המשפחה"), האב הנערי הוא הזמר־שחקן ג'וני האלידיי (לאחרונה הופיע ב"בלש" של גודאר). שני הילדים החמודים שנבחרו מבין מאות הם לורן רומר וז'ולייט רן, ומשלים את התמונה המשפחתית הקומיקאי ניי מארשן בתפקיד החבר המטופש של האבא. קוסטה גאווראס לא הצליח לעקוץ את הבורגנות ביש בנה הגדול, למרות נסיונו לשוות לסרטו אופי מקאברי. מהתחלה מבטיחה הוא צונח לתפלות שבעה. בידור לבורגנים הצרפתיים בדרכם לוואקנס. הוכחה מעציבה נוספת לרדידותו של הקולנוע הצרפתי בן זמננו. "לב", תל אביב.

שם המשחק

טוב

"שם המשחק" הוא משחק מחוכם בז'אנר הסרט האפל וכסרטי המאפיה. הגיבורה שלו היא אשה מהוגנת ביום, שרוצה להיות רעה בלילה. מעין "מחפשת את מר גודבאר" שפגשה באמצע הדרך את הרמאים הקטנים של "העוקץ". דיויד מאמט, מחזאי מוכשר ועטור פרסים, מביים סרט ראשון שהצליחה בזכות התסריט אפקטיבי ותיזמון מפתיע. הוא עוקץ את כללי הסרט האפל, משתעשע בכללי המותחן הקלאסי, צוחק על הקהל שלו, מתעמר בגיבוריו וחושף אמת עירומה על הטבע האנושי.

הגיבורה היא פסיכיאטרית מצליחה ואשת קריירה, אב־טיפוס של הבלונדיניות הקרירות של היצ'קוק. היא הולכת למאורת מהמרים אפלה כדי להסדיר משהו בשביל מטופל [illegible]

[illegible]

יעל ישראל